

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VII, nr. 2 (74), februarie 2023 • Apare lunar

24 pagini

Despre buruieni lexicale și nu numai

p. 17

Magda Ursache

Voluptas

Printre Tanagre false și flori de fir persane
când dormi, pe mări de ambru și umbre, în alcov,
spre trupul tău alunec, înot, ca spre-un ostrov
cu golfuri călduroase și leneșe liane.

Naufragiat, de-a pururi setos de noi secrete,
descopăr alte unghiuri și-un alt parfum când plimb
pe formele-ți inerte mișcările-mi încete
și-adulmec ora-n tine, pătrunsă de un nimb,

iar pipăitul, artă ciudată și subtilă,
pe matele alee scăzând șerpuitor,
călăuzește gura spre floarea imobilă
ce scapără-ntre bucle stigmatul de fosfor.

Ion Vinea

Liviu Ioan STOICIU

Avem viață literară

3

Constantin COROIU

Memoria de bronz

4

Cristina SCARLAT

Nichita Danilov, Luntrașul

5

Mihaela AIONESEI

Poesis – Acum când simt cenușa

7

Victoria DRAGU-DIMITRIU

Haremul domnului Lovinescu (II)

8

Nichita DANILOV

Autoportretele lui Coman Șova

9

Timotei PRAHOVEANUL

Neuitarea și Eminescu

10

Ioan ADAM

Lumina din crepuscul

11

Al. CISTELECAN

Provocări fanteziste

12

Liviu ANTONESEI

Traducțiile nu fac o literatură

13

Coman ȘOVA

Poesis – Îmi aud respirația

14

Ionel BOSTAN

Despre „elementele ostile” din rândul clerului ortodox

15

Adrian Alui GHEORGHE

Breviar editorial

18

Gabriel MARDARE

Iluminati 2.0

20

Ioan RĂDUCEA

Luna sculptorilor români

22

Constantin PRICOP

Intuiție literară și sociologie

24

„Nu ne mai definim prin ceea ce suntem, ci prin ceea ce respingem” — Andrei Pleșu

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)

Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)

Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

CUPRINS

Liviu Ioan STOICIU Avem viață literară 3

Nicolae PANAITE Despre protejarea vieții 3

Constantin COROIU Memoria de bronz 4

Gellu DORIAN Despre făcut și nefăcut 4

Cristina SCARLAT Nichita Danilov, Luntrașul 5

Șerban AXINTE Florin Faifer, dincolo de butaforie 5

Vasile DIACON Vasile Bumacov între alegorie și istorie 6

Mihaela AIONESEI *Poesis* Acum când simt cenușa 7

Victoria DRAGU-DIMITRIU Haremul domnului Lovinescu (II) 8

Nichita DANILOV Autoportretele lui Coman Șova 9

Leo BUTNARU Căutând... calul troian 9

Timotei PRAHOVEANUL Neuitarea și Eminescu 10

Ioan ADAM Lumina din crepuscul 11

Al. CISTELECAN Provocări fanteziste 12

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 12

Liviu ANTONESEI Traducțiile nu fac o literatură 13

Cornel Simion GALBEN Poeta rămasă „fără umblet” 13

Coman ȘOVA *Poesis* Îmi aud respirația 14

Ionel BOSTAN Despre „elementele ostile” din rândul clerului ortodox 15

Dionisie VITCU În scena întunecatului Gerar 15

Titi DAMIAN Taina în care locuiesc 16

Magda URSACHE Despre buruieni lexicale și nu numai 17

Adrian Alui GHEORGHE Breviar editorial 18

Traian D. LAZĂR Literatura desenată 19

Daniel Ștefan POCOVNICU Moștenire exegetică a unui complex 19

Gabriel MARDARE Illuminati 2.0 sau Discursul ateologiei paragnostice carpato-dunărene 20

Flavius PARASCHIV Semne galbene pe ecran negru 21

Ioan ȚICALO Of, tinerețe 21

Emanuel VASILIU Curatorierea în cinema (III) 21

Ioan RĂDUCEA Luna sculptorilor români, ediția a III-a, februarie–martie 2023 22

Victor DURNEA Alexandru Philippide, romancier (II) 23

Constantin PRICOP Intuiție literară și sociologie 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www.exprescultural.ro

facebook.com/expres.cultural

ISSN: 2537-5989

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe postale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe postale.

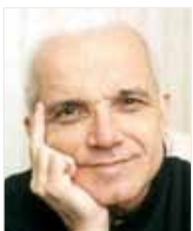
Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale artiștilor participanți la Luna Sculptorilor Români, Ediția a III-a

* Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

* Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.

dtp: valicirca@gmail.com

Liviu Ioan STOICIU

Avem viață literară

Cum trece miracolul vieții. Naiv, din copilărie mă întreb când moare o personalitate culturală fără pereche (care e de bănuț că are înmagazinată în memorie esența unor aptitudini spirituale; acel maximum atins „în duh”) unde se duc talentul și toată știința umanistă, în atâtea domenii posibile creative (inclusiv, sau mai ales în literatură de limbă română). Îi e aruncat sufletul înnobilit la gunoi după moarte? Mama natură (care atât se chinuiește în timpul vieții să-l îmbunătățească pe om) nu-l exploatează în continuare în vreun fel? Nu-i reciclează sufletul după moarte, în regim superior? Nu mă refer la „sfîntirea” lui „pe lumea cealaltă”... În adolescență, la moartea unei personalități culturale unice, după ce-i aprindeam o lumânare la biserică, mă rugam lui Dumnezeu să-mi dea mie talentul ei, dacă tot nu-i mai e de folos pe lumea asta. Prostii post-poeticești. În ultimele luni au murit trei academicieni, un mare critic și un mare prozator, Eugen Simion și D.R. Popescu; și un mare istoric de artă (Răzvan Theodorescu), care declara nu demult într-un interviu: „Sunt mândru că aparțin unui popor inteligent, unui popor care a știut să treacă prin istorie, a știut să fie luptător la nevoie, oportunist la nevoie și trădător la nevoie. În ceea ce privește personalitățile, nația română stă pe umerii a trei titani: unul este poetul național, Mihai Eminescu, unul este istoricul național, Nicolae Iorga, și cel deal treilea este dramaturgul național, Ion Luca Caragiale”. Da, un popor oportunist la nevoie și trădător la nevoie... Au dispărut doi academicieni mari scriitori și „poporul român” (popor care stă la televizor, nu citește cărți; iar televiziunile nu mai dau doi bani pe reprezentanții „culturii înalte”, taman pe singurii care rămân în istoria identității românești; televiziunile rating n-au scos o vorbă despre moartea celor doi mari scriitori) habar nu are, cui îi pasă? Sigur, Răzvan Theodorescu, fost ministru, a fost pomenit public la moarte și de o anumită parte a televiziunii, ca personalitate politică. Doar Uniunea Scriitorilor (și Academia) a omagiat marii scriitori (academicieni) „plecați într-o altă dimensiune”. Ce destine nedreptățite! Ce s-ar face scriitorii (cu sau fără posteritate) ajunși la capăt de drum fără Uniunea Scriitorilor în asemenea vremuri, în care „poporul” nu le apreciază valoarea?

Apropo de Uniunea Scriitorilor. Slavă cerului, n-am mai auzit nimic de cei ce au contestat în justiție însăși existența Uniunii Scriitorilor (mai sunt zeci de procese pe rol; au pierdut pe linie până acum alte zeci de procese, cu prețul unor iresponsabile cheltuieli și pagube de imagine), la ce le-o fi folosind lor eventuala distrugere a Uniunii? Între 15 martie – 2 aprilie 2023 vor avea loc alegeri, cu voturi ale membrilor Uniunii Scriitorilor la Adunarea Generală a Filialei din care face fiecare parte (vot separat pentru alegerea președintelui Uniunii Scriitorilor, pentru alegerea președintelui filialei, pentru alegerea comitetului de conducere al filialei; conform statutului actual al Uniunii Scriitorilor, președinții aleși ai filialelor compun Consiliul Uniunii, alături de președintele ales al Uniunii și echipa sa; și, acolo unde filialele au peste 150 de membri, e aleasă încă o persoană pentru a intra în componența Consiliului Uniunii). În ultimii cinci ani, Uniunea Scriitorilor (nu scriu prescurtat USR, să nu se confunde cu partidul de rău-augur USR), cu Nicolae Manoles-

cu președinte (cu prim-vicepreședinte Varujan Vosganian și actualii directori ai săi: Gabriel Chifu, consilier, după ce s-a retras din funcția de vicepreședinte; director de imagine Horia Gârbea, după ce s-a retras Daniel Cristea-Enache; director unic de programe pe plan intern și extern Răzvan Voncu, după ce a plecat Sorin Lavric; director economic Steluța Pahonțu și director administrativ Dragoș Ursache) a funcționat nesperat de bine. Uniunea Scriitorilor e stabilă, „vie”, „în slujba” membrilor ei. Și nu i-a fost ușor, după ce a renunțat la sediul „istoric” din Casa Monteoru (devenit o povară, statul nedorind să se implice în repararea clădirii de patrimoniu și Uniunea negăsind sponsori, „fonduri atrase” pentru întreținere; noul sediu e în anexele Casei Vernescu, recondiționate, recompartimentate, aici sunt și sedii ale unor reviste ale Uniunii Scriitorilor); după ce n-a reușit să adune banii pe taxa de timbru literar (Uniunea fiind astfel lipsită de o importantă resursă de bani; deși cei ce au contestat timbrul literar în justiție au pierdut procesul și ar fi trebuit să plătească, după vechea lege; doar Humanitas se respectă), iar Hotelul Uniunii Scriitorilor din Căderea Bastiliei și cazinoul din Casa Vernescu, în ultimii ani cu pandemie au adus bani puțini în vistieria Uniunii... Ce s-ar face, întrebam, scriitorii fără Uniunea lor? Cei ajunși la pensie au parte de jumătate de pensie în plus (cei ce au pensii mari, jumătatea de pensie în plus nu poate depăși două salarii minime). Sunt, la zi, 124 de beneficiari ai indemnizației de merit (inițial erau o sută; indemnizație primită după vârsta de 60 de ani, Comitetul Director al Uniunii propune, respectând legea indemnizațiilor de merit, unei comisii naționale patronate de Academie pentru validare). „Existența materială a majorității membrilor atârnă de însăși existența Uniunii Scriitorilor”, scria Nicolae Manolescu în primul număr (dublu) al *României literare* de anul ăsta. Și sublinia: „Am reușit s-o scoatem la capăt după criza din 2008-2009 și după cea din 2020-2021, fără datorii! Nu ne întrebați cu ce eforturi!” Lasă că Uniunea Scriitorilor pune la dispoziția membrilor săi 9 (nouă) reviste literare, după ce conducerea actuală a Uniunii Scriitorilor a obținut, prin lege, finanțare de la stat (finanțare care asigură și salariile minime ale angajaților Uniunii). Plus o editură (Cartea Românească). O Uniune care are (patronează, sunt organizate sub egida Uniunii; la centru și la cele 20 de filiale) în fiecare an programe cu festivaluri, premii cu juriu de „profesioniști ai scrisului și cititului”, gală a poeziei contemporane (cu selecții făcute de zeci de critici literari), colocvii, Turnir de poezie, Scriitor al anului, cu bani primiți în întreaga țară pe plan local (dar mai ales prin Ministerul Culturii); avem prin Uniune *viața literară*.

9 februarie 2023. BV

Nicolae PANAITE

Despre protejarea vieții

Motto: „Tristețea mea aude nenăscuții câini pe nenăscuții oameni cum îi latră”.
Nichita Stănescu

Aproape toate deciziile politice sunt legate de întrebarea: „Ne apropiem prin aceasta de obiectivele climatice?” Clima, clima și iar clima... Astfel, clima devine un dumnezeu căruia i se jertfește totul. Liber de copii în loc de fără copii – un manifest – acesta este titlul unei cărți scrise de o cunoscută învățătoare. Ea descrie de ce renunțarea la urmași este cea mai mare contribuție posibilă pe care o poate aduce fiecare om la protejarea climei și de ce, după părerea ei, părinții au o vină ecologică, dacă aduc un copil pe lume, deoarece acesta emite anual aproximativ 60 de tone de CO₂. Mergând pe aceeași idee, suntem informați că, dacă am trăi fără mașini, fiecare am emite 2,4 tone de CO₂ mai puțin pe an.

Pentru mine, astfel de excese absurde, prin care se cere protejarea naturii – indiferent de cost – sunt rezultatul unei viziuni bolnave asupra lumii. O viziune falsă asupra lumii stabilește priorități greșite. Când natura este declarată principiul suprem, în mod absurd prioritățile sunt deplasate.

Să vedem acum ce au medicii și biologii de spus cu privire la viața zămisliță, dar nenăscută încă. Începând cu a treia săptămână de sarcină sunt detectabile sistemul nervos, șira spinării și creierul copilului. Cu alte cuvinte, nu se poate vorbi despre o aglomerare moartă de celule. Aici este vorba despre viață. După a șasea săptămână de sarcină, copilul conceput își mișcă capul, practică reflexul vital de supt, înoată, pedalează din piciorușe și face salturi. Din a douăsprezecea săptămână, toate sistemele

organismului lucrează împreună. Astfel, copilul respiră, înghite, digeră etc. De acum, el simte și durerea, motiv pentru care, până acum, avorturile erau permise numai până în săptămâna a douăsprezecea. Se dorește eliminarea acestui aspect, cu scopul ca avorturile să fie permise până chiar înainte de momentul nașterii. Începând cu săptămâna a douăsprezecea de sarcină, copilul tresare la zgomote, se trezește și doarme în ritmul mamei.

El experimentează cu simțurile lui mediul de viață prenatal, este capabil de a acționa, de a învăța și de a suferi, motiv pentru care părinților le este recomandat să-i vorbească copilului, care deja simte și mângâierile. Dacă un copil simte aceste lucruri, oare ce se întâmplă cu el atunci când un tub de aspirație pur și simplu îl dezmembrează în bucăți?

Având în vedere această bază de dovezi, mai este oare exagerat să vorbim oare despre un război uitat? Fiecare poate gândi ce vrea, dar, după părerea mea, ne aflăm într-un război împotriva propriului nostru popor, respectiv propriilor noștri copii. Cine le oferă protecție acestor victime, cine își ridică vocea împotriva acestor crime? Cine sunt cei care instigă la război, cine sunt atacatorii și ucigașii bestiali? Pe lângă cei care efectuează avorturi sau obligă la avort, sunt politicienii și organizațiile care fac toate aceste crime posibile și nu întreprind nimic pentru protejarea vieții concepute.

Să ne imaginăm că, în loc să fim bombardați zilnic cu cine știe ce rată de infectare a întregii populații cu viruși (fără a banaliza cătuși de puțin drama pandemiei), am auzi la știri: „În săptămâna aceasta au fost avortați 3.000 de copii.” Sau: „Astăzi au fost dezmembrați 400 de copii în pânțele mamei lor, copii ale căror organe erau deplin formate, copii care aveau sentimente și care puteau simți durerea”. Cum ar fi dacă am vedea la televizor imagini ale unui astfel de avort și cât de disperat se zbate pruncul nenăscut în pânțele, dar nu poate scăpa. Acesta nu este un război uitat, ci un război despre care nu se vorbește. Mai degrabă este un tabu absolut, astfel că se depun eforturi pentru a-i defăima și reduce la tăcere pe cei care protejează viața.

Toată lumea aplaudă inițiativele Antifei radicale de stânga, care perturbă cu regularitate demonstrațiile celor care susțin viața și le împiedică până la extremă. Nu am auzit încă niciodată despre vreun protest din partea politicienilor față de atât de multă intoleranță și ură. Să ne imaginăm doar că aceste contra-demonstrații ar perturba, să zicem, o paradă a homosexualilor. Imediat s-ar lua măsuri drastice pentru ca așa ceva să nu se mai repete.

Nu urmăresc să acuz femeile care poate au avortat, dar pot și doresc să-i spun cu tărie fiecărei femei însărcinate: decide-te pentru copilul tău; va fi o binecuvântare pentru tine și pentru cei din jur! Vreau să fac apel și la politicieni: aveți curajul, indiferent de partidul din care faceți parte, să vă declarați clar și hotărât pentru viața încă nenăscută.

Datoria noastră este de a proteja fiecare viață, de îndată ce este zămisliță.

Memoria de bronz

Problema monumentelor este, cred, una de siguranță națională. De aceea mi s-ar părea firesc ca de ea să se ocupe și să se preocupe nu doar Ministerul Culturii, care de fapt este total inefficient, ci și alte instituții, poate chiar toate instituțiile statului, inclusiv Armata și Serviciul Român de Informații. Că acest lucru este imperios necesar ar fi suficient să ne amintim ce s-a întâmplat cu valorile noastre de patrimoniu imediat după ruptura din decembrie 1989, când printr-un act pe care nu ezit să-l calific criminal a fost abrogată sau poate numai amendată, dar efectul fiind același, legea patrimoniului, despre care specialiștii spuneau că este cea mai bună din Europa, alături de cea a Franței.

Recitesc o monografie-album, concepută lexicografic, intitulată „Iași, chipuri în bronz, marmură și piatră”, realizată de regretații cercetători și muzeografi ieșeni *Olga Rusu* și *Constantin Liviu-Rusu*, autori și ai altor lucrări de o remarcabilă valoare documentară, editate de Muzeul Național al Literaturii Române din Iași. Un tom în octavo cuprinde imaginile monumentelor în bronz, marmură și piatră din „Florența României”, cum a mai fost numită capitala Moldovei, ca și toate informațiile despre ele: 558 de monumente istorice și de artă: statui de mari dimensiuni, busturi și portrete, basoreliefuri și altoreliefuri, opere sculpturale, sculpturi ambientale, nu mai puțin de 151 de monumente funerare, precum și 28 de sculpturi dispărute, care ne sunt restituite fotografic dimpreună cu povestea lor. O carte tezaur: 639 de lucrări, 840 de fotografii alb-negru și un set de imagini color și două hărți: una a municipiului Iași și cealaltă a celui mai mare și mai important cimitir din Moldova. Toate acestea dispuse/expuse în ceea ce aş numi un *muzeu de hârtie* ilustrând Cetatea Iașilor într-una din cele mai relevante laturi ale personalității ei inconfundabile.

Muzeul se deschide cu două dintre cele mai valoroase statui: *Vasile Alecsandri* și *Gheorghe Asachi*. Istoria celei a creatorului *Horei Unirii* și al *Chirițelor* începe la 27 august 1890, când Consiliul Comunal al urbei hotărăște, la inițiativa primarului junimist *Vasile Pogor*, ridicarea ei, scop în care s-au împărțit o mie de liste de subscripție. După 10 ani, tot *Vasile Pogor* îl contactează pe *Wladimir C. Hegel* și angajează lucrarea în schimbul sumei de 30 mii lei. Într-un deceniu se colectaseră 25.725 lei, ceea ce a permis purcederea la realizarea statuii din bronz, care urma să fie amplasată în fața Teatrului Național. Aici se afla însă, încă din 1897, cea a lui *Gheorghe Asachi*. A trebuit ca aceasta să fie transmutată în zona monumentelor istorice, în imediata apropiere a Palatului Culturii, Bisericii Trei Ierarhi, a Bisericii Sf. Neculai și a Casei Dosoftei. I s-a stabilit locul în fața școlii ce îi poartă numele. Cât privește statuia lui *Alecsandri*, a mai existat un proiect, macheta aparținând sculptorului milanez *F.G. Villa*, care a fost respinsă ca fiind lipsită de valoare artistică. Realizată de artistul polonez de origine germană *Hegel*, inaugurarea statuii lui Gh. Asachi a avut loc la 15 octombrie 1906. Inscripția de pe soclu, cu basoreliefuri înfățișându-i pe doi dintre eroii legendari ai dramaturgiei lui *Alecsandri*, sună simplu și tulburător: „Poporul român, poetului său iubit, 1905”. Iată cum avea să descrie monumentul *George Oprescu*:

„Alecsandri, la Iași, ne este arătat în picioare, în redingotă, pe umărul drept cu o manta care-i acoperă spatele și cade apoi la pământ, în falduri grele. Gestul simplu și natural al mâinii stângi dusă la bărbie, frecvent multora în momentul când meditează, înclinarea ușoară a capului îngândurat sunt detalii juste, bine găsite și evocatoare însuflând viață acestei opere”.

Statuia în marmură a lui *Gheorghe Asachi*, compoziție sculpturală în stil clasic, este opera lui *Ion Georgescu*, artist care, așa cum scria *Tudor Vianu*, „inaugurează seria sculptorilor români”, producând într-o viață scurtă (1857-1898) „lucrări de un desăvârșit echilibru artistic, în care o fină devinație psihologică se unește cu o solidă știință a modelajului. Însușirile de ascuțime și moderație ale lumii din care se ridicase trăiesc o viață nouă în operele acestui artist care evitând excesele, știe să rămână sobru fără răceală și sensibil fără ostentație”. Iar monumentul lui *Asachi* de la Iași ilustrează pe deplin însușirile artistului relevante de *Tudor Vianu*. Tulburătoare continuitate: comitetul constituit în scopul ridicării lui, tot prin subscripție publică, îl avea în componența sa pe *Alecsandri*. Statuia a fost așezată în 1890, în fața Bisericii Trei Ierarhi. După 7 ani a fost mutată în fața Teatrului Național, iar în 1905 strămutată din nou, de această dată pe locul unde se află astăzi, în fața Școlii „Gh. Asachi” de pe Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfint. Cu prilejul acestei a doua strămutări, într-o criptă de la baza monumentului au fost depuse osemintele întemeietorului de școală superioară românească, ctitor al presei în Moldova și al teatrului în limba națională, aduse de la Biserica „Sfinții 40 de Mucenici”, împreună cu cele ale soției sale, com-

pozitoarea și pianista *Elena Asachi*, de la Cimitirul Eternitatea. Cele două basoreliefuri de pe soclu evocă momente importante din viața și opera lui *Asachi*, marele dascăl înmânând coroane de flori elevilor premianți de la gimnaziul „Vasile Lupu” și *Asachi* arhitectul, prezentându-i domnitorului *Mihail Sturdza* planul construcției celebrei Academii Mihăilene, instituție ce va deveni, în 1860, printr-un decret al lui *Alexandru Ioan Cuza*, prima universitate modernă a României. Pe soclu stă scris: „Primului învățător, Școalele românești recunoscătoare”. Când era președinte, *Traian Bănescu* a ținut să participe la deschiderea unui an academic la Universitatea din Iași. Tocmai îi jignise grosolan pe armeni. I-o fi spus oare cineva că pășise în prima universitate modernă a României ale cărei începuturi sunt strâns legate de numele și fapta întemeietoare ale lui *Asachi*, un mare român de origine armeană!? De altfel, ca și europeanizarea întregului învățământ românesc, pe care o datorăm tot unui mare patriot român de origine armeană: *Spiru Haret*.

Cum se întâmplă adesea cu operele de acest gen destinate spațiului public, statuia lui *Asachi* a fost vehement contestată în epocă. A trezit apetitul unor scribălăi de a face... critică de artă. În „Ecolul Moldovei”, de pildă, nu doar se afirma că „...lucrarea este departe de a fi produsul unei dalte artistice”, dar se cerea nici mai mult, nici mai puțin, „să fie dată jos”, ca în cele mai negre vremuri ce aveau să vină. Nu va fi singurul monument contestat. *Statuia lui Eminescu* ce se înalță în capătul de sud al Bulevardului Copou a fost considerată „rușinea cea mare”, iar despre cea a lui *Mihail Kogălniceanu*, din fața Universității, realizată de *Raffaello Romanelli* și dezvelită în octombrie 1911, s-a scris în ziarul „Lumea”, un jurnal altminteri serios, la care a colaborat și *Caragiale*, că „a fost făcută pentru bulgari”, care ar fi refuzat-o. „Și cine putea s-o primească? România. Pe trupul bulgarului au pus cei de la Guvern capul lui *Kogălniceanu* și gata statuia. Cu siguranță că la mijloc e o învârtelă. Și cine plătește? Tot săracul! Rușine! Rușine de trei ori...”. Era august 1929.

De o valoare artistică excepțională este statuia în bronz a lui *Miron Costin*, înălțată (acesta este cuvântul cel mai potrivit) în 1888, avându-l ca autor pe *Wladimir C. Hegel*, soclul fiind realizat de arhitectul *N. Gabrielescu*. A fost amplasată în spațiul unde s-a aflat chiar casa cronicarului, în piațeta de la răspântia străzilor *Cuza Vodă* și *Gh. I. Brătianu*, după ce fusese expusă în holul Ateneului Român din București de curând construit. O datorăm Societății „*Miron Costin*”, din care făceau parte *Mihail Kogălniceanu*, *Al. Odobescu*, *Vasile Alecsandri*, *Titu Maiorescu*, *B.P. Hasdeu*, *V.A. Urechia*, *Vasile Pogor*, *Leon Negruzzi* și alte personalități de seamă ale vremii. Piatra fundației s-a pus la 12 iunie 1888. La baza ei au fost îngropate osemintele cronicarului și ale fratelui său *Velicico*, aduse de la *Barboși-Roman*, unde *Costineștii* fuseseră decapitați, în 1691, la ordinul domnitorului analfabet *Constantin Cantemir*. Aprecierea lui *Nicolae Tonitza* este definitorie:

„Cea mai reușită statuie, din care s-au ridicat pe pământul țării românești este, fără tăgadă, statuia cronicarului *Miron Costin*, din Iași. Estetii sunt unanimi în această părere. Este cea mai reușită, fiindcă îndeplinește toate calitățile ce se cer unui monument public. E elocventă fără să fie zbuciumată. E ireproșabilă ca forme anatomice și ca proporții. E ideal adaptată la un soclu cu o arhitectură pitorească și cuminte. E documentat costumată. E expresivă și sugestivă. Și, mai cu seamă, e decorativă și perfect încadrată în decorul înconjurător...”

Statuia a fost inaugurată la 30 septembrie 1888, în prezența a peste zece mii de participanți, între care delegații ale studenților români din Bucovina și Polonia, cărora le-au vorbit *Mihail Kogălniceanu*, *V. A. Urechia* și *Vasile Pogor*. După mai bine de un secol de la acel moment de tulburătoare emoție estetică și patriotică, în hărmălaia postdecembristă, când bande de huligani și infractori își băteau joc, nestingherite, de tot și de toate din această țară, inclusiv de morminte, lui *Miron Costin* i s-a smuls din mână pana ce lunecase suierând istoric în aerul înnobilit de clasici al Iașilor. Durerea bătrânului cronicar va fi întrecut-o cu mult pe cea suferită când, la ordinul unui domnitor neștiutor de carte, paranoic, i-a fost tăiat capul.

Despre făcut și nefăcut

Unii jurnaliști, care probabil nu s-au murdărit cu cașcavalul partidelor politice, guvernanților sau politicienilor implicați în tot felul de afaceri, fie în emisiuni televizate, cu sezoane numeroase la număr, cum ar fi *Dragoș Pătraru*, fie în presa scrisă, cită mai este, dar mai ales online, repetă cu insistență jelania că în cei treizeci și trei de ani scurși din decembrie 1989 și pînă azi „nu s-a făcut nimic” în România, dar „absolut nimic”. Te și miri, dar și le dai dreptate, cînd intri în contact cu ceva ce ar trebui să nu mai semene cu ceea ce a fost pînă în 1990 la noi. Îți spui că, totuși, ceva s-a făcut. Chiar dacă are consistența nimicului învoat. Și atunci începi să quantifici cam cît din „nimic” este totuși „ceva”. Și care este diferența dintre acel „nimic” și acel „ceva”? Nu este chiar greu de făcut socoteala, care ar da diferența aceleia părți nevăzute a „nimicului” făcut, și aceasta ar fi tot ceea ce s-a putut fura în această perioadă. Ei, din acest punct de vedere s-a făcut totul. Și chiar se vede în acele averi, care s-au făcut peste noapte, în casele și vilele apărute ca-n povești, mașini de lux, excursii și fițe, beizadele, o categorie socială, care pare ruptă total de lumea din care s-a născut.

Diferența este destul de mare, încît, chiar dacă pe ici și colo a mai apărut un capăt de autostradă, o afacere mai transparentă, orașe un pic mai curate, civilizate, ceea ce s-a făcut de partea cealaltă, prin furturi legalizate, mai ales în ultimii ani, cu o liberalizare a prețurilor utilităților, a alimentelor de bază etc. fără limitele bunului simț în raport cu puterea de cumpărare a românului, diferența este mult prea bătătoare la ochi. Și acest lucru le dă unor jurnaliști dintre cei amintiți mai sus ghes la a se burica și a spune că în „țara asta nu s-a făcut nimic!” Dar se pare că nimeni nu-i aude, încît aceștia par a vorbi în pustiu. Ceilalți jurnaliști, deveniți

tonomate de înghițit bani, vorba unui președinte, care, cu trecerea timpului, din păcate, dezamăgește din ce în ce mai mult, nu scot nici o vorbă în acest sens, ci, în fotoliile lor de pe la televiziuni, creează diversiuni menite să distragă atenția de la ceea ce se petrece, de fapt, în realitate. Și asta a fost posibil doar cu concursul școlilor de jurnaliști, unele asemănătoare cu școlile vieții, primind în această meserie tot felul de nepregătiți, altele alinate la cerințele mereu în schimbare ale clasei politice, școli care scot pe bandă tot felul de jurnaliști care se înregimentează politicilor editoriale ale publicațiilor care-i angajează.

Aici, în acest domeniu, s-a făcut totul, în așa fel ca nimic din ceea ce ar fi putut dejuga de la furt clasa politică înrăită și înhăitată la așa ceva să iasă la suprafață, ca uleiul pe apă. Straturi groase de minciuni, de informații false, albiri de dosare s-au așezat peste o lume ce se vrea elita la zi a lumii în care trăim. Și, din ce se vede cu ochiul liber, aceasta se instalează în dinastii de tot felul și mai ales în domeniile cheie, politice și administrative, în moștenitori gata să reia din mers relele celor de dinaintea lor, devenite caratele unei vieți de urmat. De partea cealaltă se instalează lumea normală, dusă în sărăcie, mereu în așteptarea unor promisiuni din care să extragă acel „ceva”, care să nu mai aibă vreo asemănare cu „nimicul”. De fapt nimic altceva decît prăpastia pe care cei ce o văd o tot arată cu degetul, dar cei ce-ar trebui să o vadă nu o văd, iar cei ce o sapă îi aruncă în ea pe cei nevolnici pentru a o acoperi. Și asta se vede din patru în patru ani, la unele alegeri locale și parlamentare, și din cinci în cinci ani la cele prezidențiale și europene.

Chiar și așa nu se schimbă nimic în bine, dacă se schimbă ceva, ci răul devine tot mai rău. Peste tot se văd încrengăturile politice, care ierarhizează lumea și faptele ei, încît tot ce a fost bine făcut trebuie reformat, iar tot ce e prost făcut trebuie promovat. Și asta pe bani foarte mulți și publici. Și astfel, cum să se mai facă din acel „nimic” deja existent și învoat „ceva” care să însemne cu adevărat binele acela mult așteptat? Cine ar avea puterea să dea semnalul acestei schimbări, să elimine toate lichelele, pe care le simțim lingă noi, gata să atace ca șacalii, în haită, atunci cînd se iveau pe ici și colo prada? Ar fi, desigur că ar fi cineva care să se implice decisiv, dar cum să iasă la atac, dacă atunci cînd acesta se apropie de adevăr, îi sare în față minciuna celor care s-au **căchițat** peste noapte pe averi cu care pot cumpăra totul, totul, absolut totul!?

Dar cum spune poporul, tot ce a venit de haram, de haram se va duce. Doamne ajută!

Cristina SCARLAT

Nichita Danilov, Luntrașul¹

CU POETUL CĂLĂTOR PRIN LUMI

Sunt poeți pe care-i recunoști după gustul și parfumul textelor care-ți amintesc de o anume poveste, de o anume stare de lectură, de un anume parfum, care te-au învelit și te-au scos din cămașa obișnuită a zilei și te-au transplantat pe un portativ, bobită neagră de cântec într-un cântec pe cale să se scrie și să se cânte, odată cu tine, parte din el fiind.

Sunt poeți care-ți vorbesc pre limba lor, care-ți desenează castele direct, în fața ochilor, dar nu te dumirești ce și se întâmplă decât atunci când contururile se așază pe zare și culorile umplu spațiile goale dintre tăceri.

Sunt poeți și barcă și luntraș, care te iau într-o călătorie a cărei destinație nici ei nu o cunosc, la fel de fluidă fiind ca valurile în care se primenesc cămășile sufletului lor. Dar gustul călătoriei și al aventurii în necunoscut e inedit.

NICHITA DANILOV, LUNTRAȘUL PICTOR

Nichita Danilov este unul dintre poeții ale căror texte sunt un mix fluid de culoare și sunet, șevalet cu pasta proaspătă și udă, pictând odată cu tine tablouri vii, și portativ vibrant de emoții pe care înșiră, alături de tine, cămășile fine ale clipelor, luându-te de mână pentru a descoperi împreună o lume, lumea lui, pe care și el o explorează, necunoscând-o în toată vibrația ei. Poetul e *altfel*, ființă complexă, care vorbește „la persoana a patra singular și plural” (p. 7), „plutind undeva pe linia orizontului; (...) / de aceea atunci când sunt, / voi nu mă vedeți existând alături de voi, / ca și cum existența mea / ar fi o simplă himeră, / și atunci când nu sunt, / când existența mea a devenit absență, / voi mă simțiți pretutindeni / în preajma voastră și vă prosternați la picioarele mele, / încercați să mă pipăiți cu mâinile / bătând prin întuneric (...)” („Eu”, pp. 7-8). E un mister dincolo de sine, și pentru el, în devoalarea căruia te ia co-părtaş.

CHRIST CITADIN

E un Crist citadin la cheremul mâinilor „oarbe”. E un mix de contradicții, respiră după cum pulsează înlăuntrul lui înlăntuirea contrastelor, care prinde în sarabanda ei ființa fragilă care „vâslește” să-și iasă din sine și să deșire corect urzeala fină a tot ce este poetul, să respire corect lumea: „(...) Încerc vâsbind din răputeri / să ajung la margine / să ies din mine, dar nu e nimic dincolo de mine / și nici înlăuntrul meu / decât acest da și acest nu / ce aleargă unul după altul / ieșind mereu din beznă în lumină și revenind înapoi în beznă (...)” („Da”, p. 12).

UROBORUS PROMETEIC GRAVID

Poetul este o ființă fantastă, prizonieră sie însăși, un Uroborus prometeic, conștient de drama sa: „Sunt gravid, gravid de mine însumi: / sunt întregul care va naște partea / și partea care va deveni întregul. (...) // Trec printr-o continuă metamorfoză, / mă schimb în fiecare clipă: / în fiecare clipă îmi lepăd ca un șarpe pielea / ce mi-a servit de înveliș; / și în fiecare clipă învelișul meu rămas în urmă / mă întâmpină rotindu-se / precum gaura unui tunel în fața mea (...)” („Metamorfoze”, p. 15). E o sumă de lumi care coexistă, fiecare reclamându-și întâietatea.

FAMILIA DE CIORNE

Poetul poartă cu sine o familie de umbre – cămăși, bagajul de măști și de ciorne pe care toți le fluturăm după noi, ca un apendice ereditar, pe drumul pe care-l frământăm

sub pași căutându-ne urma potrivită, măsura potrivită a umbrei și a urmei: „Calc pe propriile mele urme; / pe măsură ce merg, mă îndepărtez / de cel care am fost și de cel ce sunt, / care se desprinde de mine / alcătuind un șir nesfârșit de trupuri / goale ce se rostogolesc pe asfalt (...)” („Drum”, p. 26). Sau, în cheia aceluiași imagini: „Mă scald de două ori / în albia aceluiași râu / apoi ies pe mal / și încerc să mă dezbrac de valuri, / dar ele s-au lipit de pielea mea, / încât simt cum trupul meu / a devenit chiar râul (...)” („Râul”, p. 28). Timpul însuși e cel care ne dezbracă de ciorne și ne grăbește spre versiuni mai bune ale noastre, dar ființa fragilă a poetului simte mult mai adânc și mai vibrant zgomotul lăsat pe caldarâmul clipelor de „trupuri goale”, versiuni dezbrăcate de pe trupul-eu în continuă transformare.

TABLOU FLUID MUZICAL

Lumea de texte a lui Nichita Danilov e un tablou sonor de cuvinte, generând pânze cum Dali naștea din fire colorate lumi de povești: „Cineva a legat o eșarfă de iarbă / de gâtul albastru al vântului. / Cineva a așezat într-un cărucior vântul / și l-a împins pe scări (...) / Cineva împingând vântul / i-a agățat de piept o armonică. (...) / păsările / ciugulesc semințe de pe clapele ei (...)” („Cântec de ducă”, p. 14).

Paul Cernat conchide despre textele lui Nichita Danilov că „senzația de autenticitate e obținută prin convenționalizarea discursului simbolic despre transcendență (...) prin situarea eului poetic într-un punct de fugă al perspectivei, unde contrariile fuzionează și de unde totul se vede *per speculum in enigmata*.” E, adăugăm, senzația de tablou muzical, de cortină muzicală, de muzică pictată, de cuvinte colorate, de cuvinte cântate, o lume fluidă, colorată, în care tot ce descrie poetul are contur, pare material, viu, în fața ochilor. Ca o confesiune ale cărei cuvinte au trup de carne, ca smulse direct din trăirea care răzvrătește ființa poetului în încercarea de a se situa corect față de sine în contururile lumii: „Uneori mă adâncesc atât de mult în mine, / încât atunci când mă trezesc, / simt cum mari frânturi de neant / se desprind ca niște bucăți de moloz de pe chipul meu / și pică rostogolindu-se cu teamă / din întuneric în lumină / și din lumină înapoi în beznă.” („Frânturi de suflet”, p. 45).

vei, unde contrariile fuzionează și de unde totul se vede *per speculum in enigmata*.” E, adăugăm, senzația de tablou muzical, de cortină muzicală, de muzică pictată, de cuvinte colorate, de cuvinte cântate, o lume fluidă, colorată, în care tot ce descrie poetul are contur, pare material, viu, în fața ochilor. Ca o confesiune ale cărei cuvinte au trup de carne, ca smulse direct din trăirea care răzvrătește ființa poetului în încercarea de a se situa corect față de sine în contururile lumii: „Uneori mă adâncesc atât de mult în mine, / încât atunci când mă trezesc, / simt cum mari frânturi de neant / se desprind ca niște bucăți de moloz de pe chipul meu / și pică rostogolindu-se cu teamă / din întuneric în lumină / și din lumină înapoi în beznă.” („Frânturi de suflet”, p. 45).

CONFESIUNE

Poezia lui Nichita Danilov e o confesiune specială, grea. Fiecare text e o poveste despre sine, povestea lui eu în căutarea lui însuși, un du-te vino între eu și lume. O călătorie simultană cu a cititorului în căutarea contururilor care îmbracă sens.

Deși contrariant, titlul ultimului volum, *Și Dumnezeu a fost țărână*, poate fi multi-interpretat. În funcție de fragilitatea cititorului, de empatia cu starea de agitație-căutare a autorului, cu orizontul de așteptare formatat pe universul liric marca Danilov. *Dumnezeu a fost țărână* în măsura în care eu, muritorul (poet, cititor) maculez așteptarea cu succesiunea de ciorne ale ființei, căutând trupul perfect al clipei și, repetat, nu pot decât să alunec în bobul de nisip de care depinde trăinicia scoicii care va crește perla. Sau / și *Dumnezeu a fost țărână*, dar acum e perla din oglindă.

Am ajuns la final de proiect, al meu însumi. Zbuciumat. Repetitiv. După dizolvări succesive în ciorne, am reușit să cresc perla. Și, acum, Dumnezeu este.

nostalgia duratei

Șerban AXINTE

Florin Faifer, dincolo de butaforie

Mi-e foarte greu să scriu despre Florin Faifer, cel care a fost unul dintre mentorii mei de la Institutul Philippipe, alături de Remus Zăstroiu, șeful Departamentului de Istorie Literară în perioada uceniciei mele, și de Dan Mănuță, cel care mi-a fost profesor la facultate și, ulterior, conducător de doctorat. Greutatea provine din faptul că nu reușesc să scriu nimic despre el la timpul trecut. Nu-mi ies bine frazele. Scriu și șterg, scriu și șterg.

În plus, consider că cine vrea să-l prindă în cuvinte pe Florin Faifer trebuie s-o facă în maniera acestuia. Să încerce într-o primă instanță să se identifice cu felul lui de a scrie. De ce spun asta? Pentru că el însuși se manifestă versatil, împrumutând stilul celui despre care scrie, transformă receptarea celui alt într-un spectacol. Oricine-l citește poate observa cum criticul își alege țintele cu mare grijă, „filtrul” său fiind în mare măsură caracterologic. Ține seama de potențialitatea de personaj a celui despre care scrie. În fiecare pagină este interesat de omul din spatele cărților pe care îl înalță sau îl ridiculează după cum i se pare mai nimerit.

Practica o blândește usturătoare și, uneori, o bonomie aproape sadi-că. Florin Faifer era un maestru în arta disimulării, nu doar în critică, ci și în viața de toate zilele. Se apropia cu o anumită sfială de orice subiect, îl întorcea pe toate fețele. Restituia un traseu biografic, fiind interesat de acele volute de destin ce-l scot pe om din propriile platitudini și tautologii existențiale și-l redau posterității într-un mod dramatic (dramaturgic). Medalioanele pe care le-a realizat de-a lungul timpului îi definesc pe scriitori prin intermediul unor trăsături esențiale, poate exterioare operelor acestora, dar cât se poate de valabile și de exacte. Astfel, lumea lui Florin Faifer e populată de entități scriitoricești precum: anxiosul, apolonicul, cerebralul, artăgosul, pătimitorul, scepticul. Acestea sunt titlurile unor capitole din *Pluta de naufragiu* (Editura Cronica, 2002), una dintre cele mai spectaculoase și mai consistente culegeri de medalioane critice din literatura noastră. Aceași tehnică de investigare literară stă și la baza volumelor *Cordonul de argint* (Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997) și *Efectul de prismă* (Editura Cronica, 1998). Cine citește lucrarea *Semnele lui Hermes* (Editura Minerva, 1993), la origine teză de doctorat, va putea să constate că, și în cele mai academice împrejurări, Florin Faifer nu abdică de la modul său insolit de a privi literatura eroilor săi de o zi. Limbajul critic al cercetătorului ieșean se nutrește și din vechea limbă română, cea a oamenilor începutului de drum, deși în situațiile de acest gen avem de a face cu o proprie luare în balon, cu o autoironie ce dă savoare scrisului său. Scriitorul practică atât lectura de identificare, cât și una de distanțare critică. Îmbinarea acestora conduce la o mai bună înțelegere a operelor tratate. El nu se hazardează în interpretări savante, rușinat parcă de un astfel de demers. Găsește însă întotdeauna cea mai potrivită cale de acces la adevărurile estetice și faptice.

Pasionat de literatura de călătorie, a urmărit aproape exhaustiv toate textele românești de acest fel, stabilind între ele relații bogate în semnificații. Eroii săi mai au parte de o existență prin cărțile celui care și-a

adus contribuția la unele proiecte gigant ale Academiei Române, precum *Dictionarul literaturii române de la origini până la 1900* și *Dictionarul general al literaturii române*. Existența despre care vorbesc e cât se poate de autentică pentru că reiese din pluri-rile unor moravuri atât de omenești. Dincolo de comedia lucrurilor mărunte se simte acel frison tragic al tuturor celor care au visat gloria literaturii, dar nu au cunoscut-o niciodată. Am fost martor atunci când a tăiat paginile unor cărți apărute la începutul secolului XX, care nu mai avuseseră niciun alt cititor până la el. Salonul refuzaților, ca să folosesc o expresie consacrată de Ioan Holban, găzduiește tot felul de tipuri umane asupra cărora Florin Faifer stăruie cu îngăduință. Iată ce afirmă în legătură cu un anume Nicolae Baboeanu: „e stăpânit de un accentuat sentiment de sine, pe care nu pregetă a-l proclama cu febril orgoliu. El ar fi, privindu-se în oglindă, un [...] împătimit al adevărului, denunțând obstinat tot ceea ce se abate de la conceptul moral de o «austeritate absolută» ce îi călăuzește viața de un «idealism tragic»”. Sau, în legătură cu anxiosul Gabriel Bălănescu: „Cu învârteliri verbale alunecând într-un delir ce mimează ideația febricitantă [...], Gabriel Bălănescu se avântă în publicistică, ținând, ca să ne exprimăm metaforic, cu vocabulele pe care se axează, «săbia» într-o mână și «crucea» în cealaltă. Iluminările și smeririle lui, într-o gestică a trăirilor extreme, exhibă mari cutremurări, între exasperare și nădăjduire”. La lectura cărților cercetătorului se înțeleg fenomenele ample ce stau la baza mersului literelor române din anumite perioade istorice, dar această înțelegere nu e urmare a unei priviri sintetice, ci derivă din observarea amănunțelor, din urmărirea la firul ierbii a unor „întâmplări” semnificative.

Florin Faifer avea propriul său mod de a se apropia de un subiect. Îi dădea târcoale o vreme, se informa din aproape în aproape, era interesat de unele date ce păreau lipsite de importanță la prima vedere. Ne putem da seama de această practică din trimerile pe care le făcea la unele realități exterioare operelor pe care le supunea investigației critice. În multe situații, cercetătorul interpreta unele scrieri doar prin simpla contextualizare a acestora. Cum am sugerat și mai sus, unele lucruri sunt mult mai semnificative atunci când sunt puse în relație. Valorează mai mult împreună decât separat, în ciuda voinței vădite de individualizare ce stă la baza tuturor fenomenelor artistice și literare. Florin Faifer a fost și un excepțional om de teatru. Nu am căderea de a mă exprima despre această latură a sa, dar pot spune că scrisul său rezumă ipostazele contradictorii ale omului care trăiește concomitent mai multe vieți.

Indiferent dacă vorbim despre criticul și istoricul literar sau de omul de teatru, un fapt esențial e acela că pe autorul ieșean trebuie să-l citești pentru el însuși, nu neapărat pentru subiectele tratate. După lectură, ceea ce persistă în memorie nu e informația corect așezată și interpretată, ci stilul exegetului, figura spiritualizată a autorului. Florin Faifer este omul din spatele tuturor butaforiilor, este cel care, pentru a fi cât mai înăuntru, a ales să se situeze mereu cât mai în afară.

¹ Nichita Danilov, *Și Dumnezeu a fost țărână*, Editura Cartier, Chișinău, 2022

Vasile Bumacov între alegorie și istorie

Literatura universală înregistrează în domeniul alegoriei o serie de scrieri remarcabile, printre care se evidențiază *Le Roman de Renard*, povești scrise în jurul anului 1174 de către mai mulți autori, urmat de *Le Roman de la Rose*, din 1230-1235, a lui Guillaume de Lorris, și continuată de Jean de Meung între 1275 și 1280, cărora le-au succedat Dante cu a sa *Divina Commedia*, Francois Rabelais cu *Gargantua și Pantagruel*, Jonathan Swift cu *Călătoriile lui Gulliver* și alții.

O veritabilă satiră este romanul alegoric *Ferma animalelor* al lui George Orwell, în care este prezentată o viziune distopică a societății sovietice din timpul lui Stalin: animalele de la fermă provoacă o revoluție plecând de la principiul că „toate animalele sunt egale”, iar porcul Napoleon, ajuns lider suprem, impune, ca tiran, directiva conform căreia „toate animalele sunt egale, dar unele sunt mai egale decât altele”.

În literatura română este celebră alegoria-pamflet politic *Istoria ieroglică* a lui Dimitrie Cantemir, în care autorul înfățișează viața politică a epocii sale: conflictul dintre Cantemirești și Brâncoveni, dintre Moldova (Țara Leului) și Țara Românească (Țara Vulturului) și unde aflăm personaje ca Pardosul, Ursul, Vidra, Vulpea, Cucuzonul, Blendăul, Brehnacea, Hiratul și altele implicate în luptele intestinale pentru impunerea Struțocămilei ca voievod în Țara Leului.

Aceste opere și încă altele ar putea fi surse de inspirație pentru scriitura lui Vasile Bumacov din volumul *Europa în era animalelor* (Iași, Editura PIM, 2022), o alegorie în care bătrânul continent este privit în devenirea sa socială, în succesiunea imperiilor, a neamurilor și a populațiilor în continuă mișcare, începând cu așezarea aici a animalelor venite din Africa. Este vorba despre „o istorie lungă, susține autorul, dar interesantă, plină de aventuri, încăierări între animale, evoluții ale unor turme prin selecție naturală sau prin degradare, cel mai frecvent acestea producându-se din cauza lăcomiei și a leneviei”, cititorul fiind avertizat că „va descoperi afinități de comportament și de existență ale animalelor sălbatice descrise cu cele din folclor”.

În viziunea autorului, animalele mai îndrăznețe (maimuțe, vulturi, lupi, capre, cai, bizoni și zimbri și chiar oi, precum și unele păsări) au ajuns primele în Europa de Sud și Centrală, extinzându-se până în Munții Caucaz și ocupând teritorii și pe malul Mării Caspice și al Mării Negre, un alt val așezându-se pe Volga, având ca motivație visul de a ajunge în Europa „pentru a se simți în sânul unei civilizații mai culte și mai prielnice”. Prin Urali și spre mare s-au stabilit urși bruni, mistreți murdari, măgari.

În expansiunea lor, animale ca lei, lupii, zimbrii, caii, caprinele, unele specii de ovine trecând pe la sud de Marea Neagră au ajuns în Peninsula Balcanică, iar unele au înaintat în Centrul Europei. Lei s-au stabilit în peninsula care seamănă cu „o cizmă” și în sud-estul continentului, pe când zimbrii (românii), căprițele și maimuțele inteligente (grecii), și berbecii, veniți de pe Volga (bulgarii), s-au așezat în Balcani, lupii în sudul Mării Negre, iar caii (nemții) s-au așezat peste Alpi, spre nord. Evident, multe alte specii de animale au venit stabilindu-și habitate în Europa.

Unele animale, în expansiune după noi habitate, au creat imperii, precum cel al leilor ori al lupilor (lesne de înțeles: Imperiul Roman și Imperiul Otoman), unele imperii care nu au putut asimila populațiile cötropite au dispărut, precum cel al lui Gînghis Han. După prăbușirea imperiului leilor a urmat o perioadă de haos ce a favorizat consolidarea imperiului lupilor și năvălirea acestora în Europa.

Animalele, deși nu pierd instinctul supraviețuirii, au făcut „școala vieții”, învățând comportamentul de la altele mai evoluate, precum ar fi lei. Comparativ, oamenii pierd, prin neșcolarizare, mult mai mult din nivelul de supraviețuire decât animalele: „Este demonstrat faptul chiar de realitatea Republicii Moldova. De câte ori la rând, prostimea vota/votează insistent pentru dușmanii lor de moarte și pentru cei care îi prădau. Iată de ce faptul de năvălire a unor animale superioare, mai inteligente, mai organizate asupra turmelor de animale mai puțin organizate și mai puțin dezvoltate, oricât de cinic ar suna, justifică proverbul «Tot răul e spre bine», fiindcă cei cuceritori au ce învăța, și învăța de la dominatori, mai ales dacă dominația și existența în comun a speciilor continuă câteva generații. Și absolut invers se întâmplă atunci când în habitatul mai dezvoltat năvălesc turme mari de animale mai primitive”.

Sunt trecute în revistă prăbușirile marilor imperii, a căror ruinare, precum cel al leilor, a început din interiorul lor, deși s-au găsit indivizi să le salveze, vărsând mult sânge nevinovat și, în final, s-au făcut de rușine. Trimiterile către specia umană nu sunt întâmplătoare: „Ei, de unde să cunoască lei acest fenomen social, dacă rușii nici în secolul XXI nu îl cunosc.”

Problema alegerii conducătorilor a fost importantă pentru turmele de animale căci „o turmă de oi condusă de un leu e mai puternică decât o armată de lei condusă de o oaie”, iar turma care știe să-și aleagă un conducător bun, respectat și ascultat va avea victorii, pe când cea care are o competență autoimpusă acționează de frică. Cu adâncă ironie, autorul subliniază: „În acest sens, ne stă la dispoziție exemplul oamenilor: s-a constatat că o armată condusă de un conducător corect și stimat învinge vrăjmașul cu mai puține jertfe decât oastea condusă de un dictator crunt, care îi desconsideră pe ostașii și pe ofițerii de sub comanda sa. Cam așa cum făceau comandanții sovietici în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, când trimiteau la moarte sigură milioane de ostași fără nicio justificare. Ei, cum să zici că animalele erau mai puțin ingenioase decât generalii sovietici ulterior glorificați prin minciună?”

În teritoriul „ocupat și spurcat” de mistreți (ruși), numit Basarabia, aceștia, „conduși când de cai corciți, când de iepe nesătute de împerechere”, s-au îngrijit să se adune în spațiile carpato-dunărene „lepădăturile și trădăturile prigonite de turmele lor”, un fel de șacali trădători (găgăuzi).

Imperiul bivoliilor a fost consolidat sub conducerea unui boulean ambițios și ingenios (Napoleon), care a constru-

it un „ocol de animale curate, organizate și dornice de viață armonioasă și pașnică” și pe care le-a condus la victorii. În lipsa unor previziuni climaterice și pierzându-și memoria atavică, poate doar străbunii lor mai țineau minte cum erau iernile prin Siberia și prin Europa de Est, dar, odată ce aceia pieriseră, informația prețioasă nu s-a mai păstrat, pieri și ea, după cum susține autorul.

La un moment dat, mistreții, care într-o anumită perioadă se hrăneau cu măsălar, devenind „tare nebuni și agresivi”, s-au îmbolnăvit de rabia roșie (ideologia comunistă) care prinsese și pe vulpi (evrei).

Influența pe care au avut-o unele animale asupra altora este ilustrată de caii mai șireți, care „au molipsit câteva vulpi corcite și câțiva mistreți care dădeau târcoale prin vestul Europei, cum am zice noi astăzi – la training-uri”. Boala era numită de cai *sindromul proștilor* și îi numeau pe mistreți „animale proaste”.

Măgarii (maghiarii) de la nord-vestul habitatului zimbriilor s-au lingușit pe lângă caii din Europa de Vest, dar „efortul și șmecheria lor măgărească” s-au soldat cu apariția unui alt tip de măgari – catări – care nu aveau prea multe în comun cu caii. Măgarii au dat buzna în fostul habitat al zimbriilor din zona Carpaților.

Animalele din Europa s-au trezit, la un moment dat, în mijlocul unui conflict al ideologiilor, între caii afectați de ciurma neagră și mistreții bolnavi de rabia roșie. Apariția în habitatul cailor a unui cal corcit (Hitler), un catăr cu calități înșelătoare, cu coama frumoasă și coada stufoasă, dar infectat de ciurma neagră, care făcea ravagii în creierul lor, a dus la fugăria din habitat a animalelor considerate a fi inferioare.

În timpul infectării mistreților cu rabia roșie, habitatul dintre Nistru și Prut scăpă pentru o perioadă de mistreți. După ce a pierit vulpea cea corcită, purtătoare de rabia roșie și rapăn, noul lor conducător, un muflon, cel care a băgat în capul mistreților că „tot ce e rău de fapt e bine și ce este bine e de fapt un mare rău, considera că „cel mai bun animal de rasă este animalul mort”. În această secțiune a cărții, modelul din *Ferma animalelor* al lui George Orwell este evident.

Cum era de așteptat, un spațiu larg este alocat destrămării imperiului mistreților turbați și vieții animalelor în spațiul carpato-nistrean după acest moment, unde au apărut doi conducători: animalele dintre Prut și Nistru și-au ales conducător un zimbru „încă nu prea corcit” (M. Snegur) cu rezistență la rabia, iar cele de pe malul drept al Prutului au fost „ademenite de un boulean netratat de rabia și foarte viclean, pentru că era înconjurat de multe vulpi” (Ion Iliescu), apoi i-a urmat un țap-căpetenie (E. Constantinescu), căruia, deși păscuse pe malul Nistrului, îi erau „mai aproape caii din Vest decât boului care ducea dorul mistreților”.

Zimbrul ar fi dorit să facă un singur habitat pe ambele maluri ale Prutului, dar nu a reușit să unească între ele turmele corcite. În stânga Prutului a urmat la conducerea turmei un dihor

puturos (Dodon) care se lăuda că este prieten cu mistreții, sub a cărui conducere a apărut și printre oameni o boală numită sindromul Stockholm, care se observa la oile care primeau de la unele animale hrană, dar după ce mâncau alergau tot la mistreții care le chinuiseră. De aici și constatarea paremiologică „oaia se teme toată viața de lup, dar o mănâncă ciobanul pe lângă care se gudură”.

O mare deziluzie au trăit animalele din aceste două habitate și sub noul conducător, o căpriță, care știa bine că „behăitul dulce mult aduce” și care nu a realizat nimic în sprijinul lor, ele se adunau de pe ambele maluri ale Prutului și se uitau unele la altele, unele lacrimau, altele behăiau.

Vasile Bumacov, cu mult talent, aduce povestirea în actualitate, vorbind despre degradarea habitatului european, marcat de o serie de tare precum maladia bunătății oarbe, boala lăcomiei și a prostiei oarbe, ciuma post-rabia, despre amenințarea habitatului zimbriilor de mistreți suferinzi de post-rabia, plecarea animalelor tinere depopulând habitatul din stânga Prutului.

Soluția îndreptării stării de fapt în habitatele de pe malurile Prutului este găsirea de căpetenii vizionare, capabile să convingă turmele de aici că temerile lor cu privire la unire s-au născut din cauza minciunilor lansate de mistreții din est și corciturile din vest. În susținerea părerii sale, autorul face trimiteri la Alexei Mateevici: „Să știți: de nu veți ridica din sânul vostru un proroc, în voi viața va seca, zadarnic soarta veți ruga, căci scoși veți fi atunci din joc, și-ți rămâne fără de noroc.”

În ceea ce privește invazia mistreților din răsărit, de sub conducerea șobolanului (Putin), peste frații lor din vest, autorul este sentențios: „Mistreții tot mistreți rămân, măcar să-i îmbraci în rasă”.

Este de remarcat faptul că alegoria acestui roman, unic în literatura română contemporană, are o justificare în biografia recentă a lui Vasile Bumacov, om implicat în viața socială și politică moldovenească (este profesor universitar, fost ministru, ex-ambasador al Republicii Moldova în Japonia și Republica Coreea, promotor al reformelor din stânga Prutului), care a publicat o incitantă scriere memorialistică, *Amintiri din Columbia* (Iași, Editura Vasiliana '98, 2022) și, la Londra, în 2020, un „exploziv” tom, *Blat to Billions*, tradus în limba română cu titlul *Un blat de miliarde* (Chișinău, Editura Cartier, 2021). Apariția ediției engleze a acestei scrieri i-a adus necazuri, fiind rechemat de la postul de ambasador, după cum mărturisește, pentru faptul de a fi dezvăluit „schemele de corupție comune țărilor fostului bloc socialist în procesul lor de trecere de la comunism la oligarhism”.

Referitor la valoarea cărții, susținem și noi că „Lui Vasile Bumacov, Cel de Sus i-a dăruit mai multe cărți, care par a fi mai degrabă niște mărturisiri, pe care autorul le face în fața cititorului ca în fața unei icoane. Ca și cum totul trebuie să se spună azi, mâine fiind prea departe. Dar ca să scrii o carte bună, trebuie să o scrii mai întâi de toate cu inima”, așa cum afirmă Doina Dabija în prefața *Cărți necesare*.

Categoric, volumul *Europa în era animalelor* al lui Vasile Bumacov este o carte necesară!

Mihaela AIONESEI

Poesis

Acum când simt cenușa*

Poezie e atunci când...

exact ca în adolescență
în loc de lacrimi desenez flori de gheață
pe un trunchi de copac
răsturnat pe coala albă de hârtie
așa cum făceam la orele de geografie
și profu mă lăsa
să-mi destram melancoliile în liniște
în speranța că mă voi reîntoarce
întreagă pe planeta albastră
unde ei învățau despre munți văi și ape.
Ningea la fereastra dinspre mine
și fulgii se transformau în miei
pe care-i vedeam alergând
în barba unui moș bătrân
cu privire blajină
care cânta pe aleea cu ploi
din curtea liceului.

Poezie e atunci când tu...
Poezie e atunci când eu...

Tac. Aștept. Desenez un cerc.
Trasez o linie. În trupuri
trec cârduri de cocori
se face toamnă... primăvară...
Un cireș tolănit la soare
ne face semne să-l urmărim
la umbra lui te pierzi în ochii
larg deschiși să te cuprindă
și oricât ai da din mâini
nu mai știi cum
să te salvezi
de lumina din ei.

Nesfârșit îmi ești

nesfârșită aș vrea să-ți fiu
ca Dunărea izvorâtă
din Munții Pădurea Neagră
la fel de ușor să trec strada
să-mi întorc crucea pe partea celalaltă
să-i las răgaz sângelui să înflorească
o clipă
să respire dincolo de aripi
dincolo de mântuire
ca un șarpe scăpat
din strâmtoarea coastei
pe sub mănăstiri și biserici
să se târâie cu toate patimile
spre zorii cei vii
acolo unde se spune
că nu este nici durere
nici întinare nici suspin.
Vreau să văd cu ochii mei

mierea și laptele
care înlocuiesc mocirla
apoi închide ochii și tu
și hai să ne scăldăm
vreau să uit cum mă roade
ca pe un stârv
târfa asta de viață!

Lasă-mă să plâng

În această criză criminală de izolare
e singur semn că mai suntem vii.
Un fel de a-ți exprima fericirea
când nu poți urla
că nu poți atinge
că nu poți îmbrățișa.

Uită-te în jur. Oamenii nu
mai plâng. Oamenii fug!
Fug din matca lor.
Fug de măști. Fug din măști.
Fug de viață. Fug de iubire.
Și fug... Fără să fi înțeles
rostul Crucii de la început.

Aproapele e tot mai departe.
Departele tot mai aproape.
Suflet în suflet se câștigă veșnicia
acestei morți care ne încearcă –
o flacăra care-și alege aparținătorul
fără să aparțină cuiva.
Știi că tu n-ai cum să-i fii!

Acum când simt cenușa
atât de aproape de buze,
aș vrea să strig fără să mă auzi:
Sunt pierdută! Pierdută în
imensitatea acestui măr roșu
pe care mi-l tot întinde
în somn un șarpe nerăbdător

și gata să mă înghită
înainte să-ți fi șoptit numele,
ca atunci când ne-am întâlnit
prima oară și am crezut că sunt
pe altă planetă.

Ce bine ar fi fost!...
N-aș fi văzut agonia
care ne înconjoară
ca o sârmă ghimpată,
ca o nevăzută fiară.

Aș fi sperat....
Aș fi avut timp poate
să fiu eu jăratecul care te poartă
între zări albastre.
Cu privirea pierdută-n
ierburile care presimt
că peste mine o să crească,
sorb amarul acestei lumi
pe care nimeni nu vrea să-l bea
și merg să deschid o fereastră.

„Nothing's gonna change my love for you”
răzbate dintr-o casă
unde ieri încă locuia o viață.

E doar o promisiune care nu
va îndupleca moartea.
Știi și eu, știi și tu...
Deci, lasă-mă măcar
plângând, scriind
să alung furtuna
din lutul devenit
dintr-odată prea strâmt.

Clandestini în alb și negru

Depart de lume duc strâns în pumn un curcubeu.
Un talisman – Tu și eu. Un foșnet suntem.
De pasăre rară înălțându-se cu o singură aripă.
De ochi atins de Duhul Sfânt departe de lătratul
câinilor adulecând cu înverșunare urme de tandrețe
lăsate pe drum. Lăstărește a primăvară sărutul așezat
pe tâmpla smerită de cruce și doar tu știi. Zilele trec
însemnate cu roz. Mierlele țipă în codri de dor.
Miresme de liliac sfărâmă tăcerile. Inundă crângurile.
Apele se limpezesc de drag în ochiul mielului nenăscut.
Cenușă se fac cărările pe unde au trecut în grabă
tălpi de Iudă și de farisei. Munții – trecători
pentru flăcările răscolite de-atâta înțeles în piept.
Tu, eu – clandestini în alb și negru voalul morții
destrămând. Mireasă-ți sunt și Tu-mi ești mire
zări de plumb înmiresmând.

* din volumul în lucru *Duminică*, în octombrie

Victoria DRAGU-DIMITRIU

Haremul domnului Lovinescu (II)

(continuare din numărul trecut)

Marile cărți au întotdeauna atâtea variante, câți cititori. Agendele lui E. Lovinescu sunt, dintre acestea, o fabuloasă operă postumă, poate cea mai importantă carte de memorialistică apărută după 1989. Notațiile zilnice ale criticului oferă un spectacol unic prin complexitate al literaturii românești interbelice, dar și o comedie umană de forță balzariană. De îndată ce deschizi oricare dintre cele șase volume, cu multă trudă alcătuite de o echipă de editori excepționali, descoperi o poartă spre această lume plină de seva vieții.

3. A doua pe lista din 23 noiembrie 1941 e Diana. Încurcată în ițele unei existențe agitate, în care se complăce fără griji, cu un soț rar pomenit, ea rămâne bizară pe tot parcursul relației surprinse de *Agende*. Spre deosebire de majoritatea cucoanelor din jurul criticului, Diana nu scrie și nu asistă la cenele. Orgoliile ei țin de eternul feminin, nu de afirmarea în literatură. Latura aceasta din viața marelui ei amic îi este străină, iar el o ține departe, pe cât se poate, de lumea lui. Probabil, ea nici nu s-ar fi aflat printre doamnele listate de Ticu Archip în capitolul *Lovinescu și femeile*, dacă ar fi fost scris vreodată.

Apare în *Agende* în ianuarie 1935, menționată cu porecla, Karakâz. În mulțimea de siluete perindate prin *Agende*, poate trece ușor neobservată: trei litere, KrK, sau numai două, Kk, prescurtări preferate de Lovinescu, printre sute de nume, între explozii de informații, de comentarii despre scriitori și evenimente, de trăiri intense și șocuri zilnice. Descoperim o amicitie contorsionată, dar nu unică prin fluctuațiile ei extravagante, prin mofturi și incoerență din partea feminină, și o enervată persistență resemnată, din partea celui de ani de zile liber de vechile jurăminte, liber să aleagă și asaltat din toate părțile. Legătura ascunsă, departe de a oferi un refugiu, e de la început încordată. În septembrie 1935, citim: *Catastrofa Karakâz!*, sau: *Karakâz. Impresie dezagrabilă*, în octombrie: *Neplăceri Karakâz*, dar Lovinescu nu renunță. După câteva zile: *Debarcader, Karakâz. Reconc.* Până în 1943, când protagonistul dispăre, asistăm la multe reconcilieri.

Întâlnirile, de obicei la prânz, rar depășind un ceas, se soldează mereu cu o masă luată în grabă și cu un dar de carte: criticul îi oferă doamnei, ca leac la toate, cărți: *Dau Maurois, ed. lux*, precizează el. *La 11½-1, cu Kk, la Monte Carlo. Tot așa mică burju.* Îi dau Ticu Archip, *Aventura, Montherlant, Le démon du bien*. În alte dăți, îi oferă Bernanos, Pearl Buck, Undset, Vicki Baum, Rosemundeh Lehmann, Montherlant, Crevedia, Eliade, și multe altele, socotite de Lovinescu meritorii sau, pur și simplu, la modă. În august 1940, o notă în paranteză arată că darul de carte e calculat: *La 11½-1, cu Diana la Monte-Carlo. (Întâia oară când nu-i dau o carte)*. Sancțiune, avertisment, numai de ea înțeles?

Printre atâtea griji, întrevederile lor par fără importanță, până când descoperi candoarea adolescentină a celui ce numai în romane își devoala hipersensibilitatea: *La 11½-1, KrK, la M.C. Apariție aproape grotescă. Nici minimul, ca sentimentul meu să nu fie ridicol.*

Cine este doamna căreia Lovinescu, în ciuda sentimentului său, i-a ales porecla cu o sonoritate atât de neplăcută? În admirabilele ei note, editoarea Gabriela Omăt dezleagă enigma, pornind de la lista de distribuții a romanului *Diana*, din noiembrie 1936: Me-

rită semnalată această unică asociere, în *agenda*, a misterioasei doamne Krk. (Karakâz) cu numele de familie Negru (kara, în turcește, n.m.), de unde probabil venea și porecla, destul de frecventă, de altfel, în acei ani, căci așa se numea un dans al fetelor tătăroaice. Colegă de cancelarie cu Lovinescu, Venera Negru avea să-i fie amică secretă până la sfârșitul zilelor lui. Cu ea, până și convorbirile telefonice se desfășoară fără martori: *Diana telef. la 5, întoarsă de la Bușteni, apoi 9½, dar nu eram singur*. Dacă nu figura în nota din noiembrie 1941, nici nu aș fi luat-o în seamă, în ciuda frecvenței celor trei litere sau a numelui Diana, care le-a înlocuit. Din 1937, ea rămâne Diana, poate prin transfer, după personajul din carte: *Pe când scria romanul, ne informează Gabriela Omăt, E. Lovinescu îi citise un fragment, iar la câteva luni după apariția lui, „Karakâz aduce flori-Diana”. E, desigur, un simplu exercițiu de corelare a criptogramelor agendei, dar nimic nu interzice supoziția că el a urmat un fir corect, încheie editoarea.*

Plimbări, daruri în cărți, prânzuri în Cișmigiu, telefoane, zilnice (*Diana, bilanțul zilei, Diana, raport*) când ea nu era plecată din oraș sau din țară, supărată sau bolnavă, aceasta e relația cu Diana care, deși profesoară de liceu, trăiește în sfere străine lui Lovinescu. Călătorește mult, vorbește despre ferma familiei, se retrage la o vilă din Bușteni, spre iritarea nerostită a cronicarului. Este bine informată, ceea ce duce la presupunerea că se învârtă în cercuri înalte: ea știe înaintea multora ce se întâmplă, îi confirmă lui Lovinescu asasinarea lui Iorga, asasinarea celor 64 de acuzați politici de la Jilava, arestarea lui Argetoianu și Gurgutu, plecarea generalului Antonescu la Berlin – *cu avion* – sau izbucnirea războiului germano-italo-greco-iugoslav. Pomenit fie când pleacă din oraș, fie când are o criză de sciatică, soțul ei pare a fi sursa de informații. Funcționar de rang mare? La un prânz, Diana îi declară lui Lovinescu că leafa soțului este de 28.000 de lei pe lună. Cum va fi reacționat el acolo, la Monte-Carlo, nu știm, dar în *agenda*, domnul profesor de liceu scrie copilărește: *să mă îmbolnăvesc de gălbănare!*

Diana mai apare în note cu cinci zile înainte de sfârșitul lui Lovinescu: *Vineri, 9 iulie 1943, Diana, 11½. Rămas bun, pleacă la Cernăuți mâine*. Niciunul dintre ei nu pare să presimțită că se văd pentru ultima oară.

4. Cea de a treia menționată în *Agenda* este Bengescu, însăși Hortensia Papadat-Bengescu, doamnă situată în mintea și în inima lui Lovinescu, domnul și literatul, cu mult deasupra oricăror

topuri de autori preferați. Când *Duminică, 9 dec. 1934*, ea citește timp de două ceasuri *Logodnicul*, primul roman scris după mutarea definitivă la București, Lovinescu jubilează: *Succes, triumf. Entuziasm. Asta e Sburătorul*. În iarna lui 1942, scriind despre cenele în autobiografia *Anonymus notarius*, el afirma ritos: *H. P. B este creatoarea romanului românesc de analiză psihologică și una dintre cele două sau trei mari personalități ce domină întreaga literatură de astăzi. Dacă din neantul uitării se poate scăpa ceva, criticul are convingerea că va supraviețui numele ilustru al tovarășei vieții lui spirituale de aproape un sfert de veac*. A cincea pe lista cadrelor *Sburătorului*, ea este mult timp o prezență asiduă în *Agende*. Când nu are neplăceri cu sănătatea, vine la cenele și de prin provinciile unde lucra soțul ei, magistratul (citește cu mare succes, dar și citește cu mai puțin efect, sau: *fără mare succes, deși meritul mare e evident*), participă la cenele de după ședințe, suie, ieșind

Hortensia Papadat-Bengescu

în oraș, în scurte vizite în Câmpineanu, merge, rar, la plimbări prin Cișmigiu, e invitată la prânzuri în doi – consolare, după mici sau mari supărări ale gazdei, asistă la repetiții, la Național, când se pune în scenă *Lulu*, dramatizarea ei după romanul omonim al lui Lovinescu (eșec pe scenă, dar încă un prilej de apropiere între cei doi scriitori). Nu lipsesc nici în această relație, atât de necesară amândurora, pauzele mari, întreruperi și dezolări. Aceste nebuloase, prea dese ca să nu fie scrise în stelele lui de Scorpion, sunt încercări ale vieții, alături de atacurile fâșșe, de polemici, de respingeri venite din partea unor instituții, de nerecunoștința celor care îi datorează totul, de trădări din partea celor iubiți. Să ne amintim cum îl privește pe criticul unuia dintre apropiații care i-au întors spatele de multe ori, Victor Eftimiu, în cartea sa *Amintiri și Polemici*, din 1942: *A fost terorizat o viață întreagă. N-are curajul să-și apere ușa, deci e un om ospitalier. De treizeci de ani și mai bine ascultă cu resemnare, tot ce i se citește, primește pe oricine, chiar pe cei care i-au făcut grosolanii nedemne, numai dintr-o mioritică resemnare.*

În configurația scriitoarelor de la *Sburătorul*, a sburătoristilor în general, Papadat-Bengescu are un rol unic, este glorie și mângâiere, raisonneur și dignitate. Fără capricii manifeste, maiestuoasă și plină de mister, loială și diplomată, când apare în salonul lui Lovinescu, echilibrează descentrata lume auctorială, uneori prin simpla prezență, alteori oprind o ceartă sau lămurind o neînțelegere, cu numai câteva vorbe chibzuite. Dar tot ea poate fi rece, distantă, plutind într-o măreție de neatins prin nori de parfum, tulburându-l pe vechiul și loialul ei prieten, amuțindu-i pe tinerii poeți cu ținuta ei, adorată ca scriitoare și iubire de legendă. Rareori îl supără pe Magistrul, cum se întâmplă la ședința din 3 ianuarie 1937: *Lipsă de lectură. Mă devotez,*

citind cu disperare, 8½ – 10. Portrete: Caton Theodorian, H. P. Bengescu, Giurescu, Galaction. Apoi din Maiorescu – Mite, Clara, Buby, Eminescu. Epuizat. Ieșire împotriva (prima) d-nei H.P.B. Su-părare repede trecătoare sau elegant depășită, în aceeași seară: La masă, Romă, Bengescu, Petrașincu, Văitoianu, d-na, dl. Dauș. Se va mândri Magistrul și văzându-și adorata ieșind, după cenele, însoțită de Ion Barbu, faun ce-și flutură mâinile bezmetice în jurul ei, în timp ce coboară scările, scenă înregistrată în memoriile lui de agerul Nicolae Carandino, care asistă și la reacția lui Lovinescu, intrând în apartament în timp ce vinovații încă mai coboară treptele spre stradă.

Caietul al 14-lea al *Agendelor* cuprinde numai de câteva ori numele mării prietene. La 28 mai 1943, copleșit de bucuria pricinuită de *scrisoarea ce-mi publică Argezi în Informația*, printre telefoanele primite din partea sburătoristilor emoționați, Lovinescu lansează și el câteva apeluri, primul fiind către ea: *Bengescu, îi telefonez și-i vorbesc de Informația*. Auzind de suferința grea a Maestrului, Argezi reacționase, în rubrica lui *Bilete de Papagal* din *Informația* zilei: *Ai acceptat în casa dumitale toată fauna literară, de oriunde venea, și ai domesticit-o cu o aplicație de îmblânzitor, fără să tragi un singur glonț de revolver. Și toți care au trecut prin cenele, chemat cu numele de «Sburătorul», au rămas pe toată viața cu o legănare în ființa lor secretă și cu o mireasmă pe care nu au putut-o găsi nicăieri aiurea, cu o stare sufletească inefabilă, cu o duhovnicie. Eu nu l-am cunoscut pe Eugen Lovinescu acolo, am dat întâi de numele lui la Paris, pe urmă în cărțile lui. Nu cred că am vorbit amândoi de șase ori, însă de vorbă n-am stat niciodată. Trăim paralel și murim fără să ne fi întâlnit. Cunoașterea adevărată am făcut-o la leagănele copiilor noștri, acum 16 ani, între florile din Cișmigiu, ca niște tați, nu ca niscaiva scriitori. Copiii erau mai vii și mai omenesți decât literatura. Mi-aduc aminte de surâsul lui de atunci. Să-l luăm din amintire și să ne apropiem cu el de bolnav. Să-i mângâiem fruntea cu floarea lui de-atunci, să se facă sănătos. Lui nu-i trebuie un medic, lui îi trebuie un frate.*

A doua zi: *Bengescu, bolnavă, a citit art. lui Argezi*. Pe 30 mai: *Idem, Bengescu – exaltată*. Vine vara, numărătoare inversă a început, în neștiința tuturor. Marea prietenă revine cu câte un telefon, poate și o scurtă vizită, între multele primite de critic: *telefon Bengescu – a citit pe Alecsandri, sau: La 6, Hortensia Papadat-Bengescu, și din nou, la 9 iunie: La 6, Bengescu, pe 12 iunie: 6, Bengescu. Marți, 15 iunie, o vizită mai lungă: între 6 și 8. Și din nou, simplu, fără niciun comentariu, nu mai este timp de comentarii: Bengescu, Bengescu, Bengescu, cel mult câte o dublă subliniere sau o paranteză sea-că: pleacă la Călimănești.*

În ultima însemnare despre ea în *Agende*, numele nu-i mai e scris ca la catalog, Lovinescu, sfârșit de boală, dar continuând să lucreze, să lupte cu cenzura, să-i încurajeze pe tinerii din cercul de la Sibiu, notează, sâmbătă, 10 iulie: *Primesc scris. Hortensia*. Atât. Ca un oftat adânc. Îi scria de la Călimănești și era cel din urmă mesaj între ei.

Nichita DANILOV

Autoportretele lui Coman Șova

Nevoia de alb se traduce la Coman Șova printr-o discretă nevoie de puritate. Coman Șova pare să nu conceapă existența decât în forma ei imaculată. De aici și obsesia cercurilor și a liniilor din peisajele sale. Opusul albului este griul. Griul semnifică lipsa sentimentelor, existența anostă, golul existențial, care în unele din poeziile lui Coman Șova devine un fel de plumb bacovian, o obsesie. De altfel albul său izvorăște din gri. Uneori și griul dintr-o abundență de alb. De aici și introspecția ce îmbracă diferite chipuri: „Am privit în oglindă/ îndelung./ Cine o fi omul acesta?/ Cine?” Cine altceva decât imaginea răsfrântă a eului? Dar nu a oricărui eu, ci al unui eu transfigurat, apărut sub forma unui copac desfrunzit peste crengile căruia s-a surpat, din pricina angoasei, cerul. Confruntarea cu propria sa imagine din oglindă dă naștere la gânduri și sentimente difuze: „Ne uităm unul în ochii celuilalt/ îndelung./ Poate că am fost cândva împreună./ Poate.”

Există un nevăzut fir blagian de contopire a regnurilor în lirica lui Coman Șova. După cum există și unul de sorginte labişiană, de transfigurare a materialei sentimentale până la mineral. De la Lucian Blaga poetul și-a însușit lecția de a nu strivi corola de minuni a lumii, ci doar de a percepe tainele cu privirea lăuntrică, fără mirare, uneori și fără cuvânt, trăind mereu înlăuntrul fenomenelor, cum spunea Nichita Stănescu, iar de la Labiș, înaintașul, dar și colegul său de generație, să pătrundă în tainele iubirii și a alcoolurilor tari. Dacă la Labiș simțim o vibrație ce pare să zguduie parcă întreaga materie a creației, la Coman Șova sufletul și materia par să-și fi găsit un echilibru precum undele tăcute ale unui lac, ondulându-se lin între apolinic și dionisiac. Desigur, există și o linie bacoviană în poezia sa. Când spun asta mă gândesc la acele poeme impresioniste ale poetului în care predomină griul. Dacă plumbul lui Bacovia rămâne plumb, îngreunând amurgurile de toamnă, griul lui Coman Șova aparține unui alt anotimp sentimental. Peisajele sale nu sunt deprimante, ci doar amăgitoare, iar iubirile pline de o stranie însingurare: „Un inel de argint, parcă de argint,/ i l-am întins unei femei întâlnite./ De-abia îi mijeia zâmbetul,/ poiana de maci./ Mi-l ia cu mână cu tot,/ smulgându-mi-o de la umeri./ Aceasta se întâmplă când/ cineva singur/ se întâlnește cu altcineva singur.” În general, argintul e interpretat ca un simbol al purității, el simbolizează intuiția feminină și cunoașterea lăuntrică. Iată însă că în cazul poemelor lui Șova cunoașterea lăuntrică nu duce neapărat la înțelegerea apropiată, la compasiune, ci mai degrabă la rapacitate sentimentală. La acaparare și posesiunea identității celuilalt. Femeia întâlnită pe stradă, al cărei zâmbet aduce cu o poiană plină de maci – nu-și poate stăpâni instinctele. Singurătatea o face să ia inelul cu tot cu brațul care i-l întinde. Concluzia la care ajunge poetul la finalul întâlnirii e una neliniștitoare: astfel de lucruri se întâmplă, spune Șova, atunci când cineva singur se întâlnește cu altcineva la fel sau poate și mai singur. Atunci, cu sau fără voia lor, mânați de instinct, îndrăgostiții se devorează între ei cu sagacitate. Aceiași singurătate îl împinge pe îndrăgostit să-și devoreze ființa iubita atunci când aceasta îi iese în cale. Și invers. Yin și yang se devorează reciproc rămânând închise în perimetrul aceluiași cerc. Oamenii când sunt îndrăgostiți, afirmă Coman Șova, „răspândesc multă lumină” în jurul lor, tinzând să devină mai întâi fructe, apoi flori: în momentul iubirii „trupul întreg ni se face polen”, iar mâinile, deget cu deget, și ochii li se umplu de flori și de inele.

Memorabile, în acest sens sunt autoportretele sale trase din câteva linii, pornind de la un eveniment cotidian. Mut ca o lebădă, Lucian Blaga căuta apa în care curcubeul își bea „frumusețea și neiființa”. Coman Șova caută propria sa ființă, cu toate trăirile sale mai mult sau mai puțin tulburi. În același timp, el, e – ca și Nicolae Labiș – un spirit al adâncurilor. El își caută eul, disecând faptele mărunte ale zilei, pentru a le ridica din contiguitate într-o altă sferă imperceptibilă simțurilor noastre. El zămislește comori din lucruri cele mai obișnuite, împodobind corola de minuni a lumii nu numai cu fapte și sentimente luminoase, ci și cu neîmpliniri și gânduri neduse până la capăt. „Cine știe prin ce foc trec cristalele/ ca să devină cristale,” spune poetul într-o altă poezie. La fel se întâmplă și cu sentimentele. Ele se amplifică dacă au trecut prin flacăra iubirii. Aceiași flăcără, arzând prea mult, le face să se răcească până devin cenușă.

Iată cum sună unul din aceste poeme: „În sângele care trece prin inimă/ de șaptezeci și două de ori pe minut/ și de o sută patruzeci de ori/ când viața o cere,/ în silabele tâmpelor

arse,/ în toate cele mărturisite/ și nemărturisite/ sunt eu, împodobit cu erori/ ca o livadă de fructe.” În ciuda trecerii timpului, în ciuda tuturor schimbărilor ce se desfășoară în trup și în suflet, identitatea eului rămâne aceeași. Dar iată ce spune și Platon în *Banchetul*, prin gura Diotimei, referitor la aceste schimbări: „Pe de altă parte să ne gândim că această înnoire are loc chiar înlăuntrul răstimpului pe care îl numim viața fiecărei ființe și câtă vreme rămâne ea însăși. Doar așa spune că orice ființă, din copilărie până la bătrânețe, este aceeași ființă, deși în ea nimic nu rămâne același, ci, mereu pierzând câte ceva, întregul ei trup se înnoiește mereu. Părul, carnea, oasele, sângele, totul. Dar să nu credem că lucrul acesta este adevărat nu numai pentru trup, ci și pentru suflet: nici una dintre înclinările, felurile de-a fi, părerile dorințele, plăcerile, durerile, spaimile cuiva nu rămân de-a lungul vieții nimănui statornice, ci se schimbă mereu prin dispariția uneia și apariția alteia, însă nimic mai ciudat decât faptul că până și cunoștințele noastre se primenesc, unele apărând și alte dispărând din mintea noastră și nu numai că noi nu suntem aceiași în ce privește cunoștințele noastre, dar și fiecare dintre aceste cunoștințe în parte suferă aceleași schimbări.” Rămâne neschimbată doar puterea noastră de a trăi înlăuntrul epidermei noastre aflate într-o perpetuă înnoire. Se schimbă celulele creierului, celulele trupului, se schimbă gândurile, se schimbă și sentimentele, ne schimbăm și noi, rămânând

însă neschimbați în esența eului nostru. „Tot în chipul acesta dăinuie orice ființă pieritoare, nu rămânând cu desăvârșire ea însăși mereu, ca ființele divine, ci lăsând mereu în urma ei, în locul vechii ființe îmbătrânite, o ființă nouă, totuși asemănătoare ei”, îi spune Diotima lui Socrate. Dar, am putea adăuga noi, plecând de la acest dialog, în momentul în care două ființe se îndrăgostesc una de cealaltă, celule lor devin preț de câteva clipe nemuritoare, asemenea celulelor zeilor, iar trupurile se unesc într-un singur trup reconstituind ființa androgenă ca simbol și totodată un imn închinat înțelepciunii și frumuseții absolute.

Momentul despărțirii îndrăgostiților după clipa supremă a iubirii e surprins de poetul Coman Șova în *Renunțare*: „Poartă-mi tu sângele astăzi – invocă el -, sângele acesta plin de amintiri,/ poartă-l tu”, iar pe mine lasă-mă aici, pare să spună poetul, golit de toate simțuri, ca pe o carcasă goală. „Ia-mi și uzul, ca să fie liniște,/ și ochii, ia-mi-i, și brațele,/ vreau să mă simt ca la început/ când eram în lava fierbinte” a haosului și dumnezeirii, „laolaltă cu mările și munții”, și, mai ales, cu toată materia din cosmos. „Poartă-mi tu, iubito,/ sângele și brațele, și auzul, și ochii”, fii ceea ce sunt eu și ceea ce ești tu acum, două mari singurătăți biruitoare.

Autoportretele lirice ale lui Coman Șova sunt străbătute de un tainic sentiment al trecerii ireversibile a timpului, a rotației anotimpurilor și vârstelor omului: „Mai înainte de ceea ce sunt/ parcă fusesem altceva,/ ceva ce nu eram.” Începuseră să apară fire albe/ în mijlocul ierbii”, iar eu alergam, „alergam după vietea unui vis,/ a unui vis pe care îl uitasem.” „Era și ea acolo – continuă poetul fără să precizeze dacă ea este iubita veșnic dorită, dar niciodată întâlnită sau moartea. „O vedeam aievea – spune poetul – ”. și ea „era acolo unde simțeam că este.” Adică, adăugăm noi, era pretutindeni și nicăieri.

Ceea ce caracterizează lirica lui Coman Șova, spune criticul Marian Popa, este discreția, care devine, forța de gravitație interioară a poemelor sale. Discreția, afirmă Marian Popa, „este semnul celor puternici: a nu spune totul despre tine sau despre obiectele exterioare ale acțiunilor tale presupune efort. Adică sacrificiu. Practic, în poezie, această discreție înseamnă lacună, understatement, înseamnă uneori prezența sentimentelor prin curba indefinită a unei sfericități einsteiniene. Discreția înseamnă prezentarea cauzei fără a prezenta și efectul, reprezentarea efectului fără a numi cauza”

Și, desigur, prezentarea iubirii fără a numi iubirea. Aparținând ca vârstă generației șazeici, din care fac parte, printre alții, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Ion Gheorghe, Cezar Baltag, dar și Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Adrian Păunescu, Grigore Vieru, dar totodată și generației șaptezeci, dacă luăm în ecuație data debutului literar (*Astrul nimănui*, Ed. Eminescu, 1970), Coman Șova face parte din familia poezilor reflexivi pentru care meditația și sunetul trăirilor interioare sunt mai importante decât glasurile ce se ridică din agora. El are, printre altele, meritul de-a lăsa anumite spații goale în poezia sa pe care să le umple, în funcție de sensibilitate și de propriile-i trăiri, Măria Sa, Cititorul, care devin, printr-un astfel de act, părtaș la creația poetului.

Leo BUTNARU

cosmogramme

Căutând... calul troian

În debutul acestui text, debut de șah în istorie, pornesc de la ideea că Odiseea, pe cât este homerică, pe atât părea și himerică, ba în această privință chiar ceva mai mult părea. Însă, cu toate astea, Schliemann a descoperit totuși Troia. După care, dar și înainte de care, nu în joc, ci în război de șah, zece ani aflându-se în criză de timp și criză de victorie, Agamemnon (un fel de Garri Kasparov al aheilor, pe atunci aproape ne-erou și neprigonit încă ereditar de soartă) făcea, neanunțat, uluitorul mat prin mutarea calului – cădea Troia, fapt despre care nu știa încă nimeni, nici chiar șahul Persiei ce juca șah la umbra smochinilor și a istoriei pe atunci ne-antică, ci prezentă de-a binelea.

(Despre Troia, cu mare retro-anticipație, știa doar Homer. Cetatea cu Elena de la care începuse daravera. Elena cea foarte frumoasă, portretul căreia i l-a făcut – e drept, din cuvinte – orbul Homer. Vă imaginați însă cum ar fi arătat Elena, dacă Homer era văzător?!) Agamemnon, surugiu trișor al victoriei, hățuia poștalionul vremurilor cu mat prin mutarea calului (calul troian nu se mută în formă de L latin, ci în forma literei A grec, zisă: Lambada).

Prin urmare, cădea Troia, iar câinii troieni nu produceau rebusistice hamuri (ha-ham!-uri de alarmă) și hămurarii troieni gură-cască nu confecționau hamuri pentru închingarea agresivului cal anti-troian (prima reușită în a face din fânțar armăsar) prin mișcarea lemnului căruia celebra cetate fu făcută praf-mat-pulbere, ajungând într-un hal fără de hal, în schimb Agamemnon (Aha!-aga-mem-non-da!) menținându-se încă într-un hal cu hal (până îi veni de hac și de hal femeii-sa Clitemnestra); menținându-se într-un hal cu hal grație negativului har de a vicleni în șah prin mișcarea calului încât, dacă acest final sau început de secol, ca și acel final de partidă troiană, ar fi cu adevărat tragi-comic, șahiștii amatori s-ar strica de râs, însă nervozitatea fineseculară a acestora îi face să se strice de seriozitate, în căutarea unei imposibile remize.

*

În loc de morală: troienii au ieșit din cetate, să caute la dinți calul de lemn care, chiar fără dinți fiind, a mușcat fatal! Mat! În timp ce nefericitul rege englez mai strigă încă, în istorie, tragedie și poezie: „Îmi dau regatul pentru un cal! (A nu se propune calul troian!)”. Și disperatul Richard al III-lea are dreptate: Calul troian e o cursă, dar nu e pentru curse. Nu e pentru goană salvatoare de viață.

Apoi nu încapă îndoială că e curat bluf murdar ce spun unii cercetători că, chipurile, după asaltul Troiei, din burta calului troian grecii au făcut foc pentru a fierbe ciorba de burță.

Iar o altă temă de studiu al iscoditorilor e dacă nu moare nici calul troian când vor câinii.

Pe când, în genere, situația de fapt e următoarea: Homer, Eclezias (Solomon), Zarathustra, dar mai ales Schliemann (da, Heinrich, neamțul având și nume mic și nume mare, pe când ceilalți trei – doar nume mic, sau poate mixt, însă foarte mare) mai continuă și azi confruntările/cercetările sub zidurile Troii Îndoielilor, dezamăgirilor, dar și uimirilor, și aspirațiilor nemaivăzute de temerare întru posibilitatea atingerii condiției de supra-om...

(Din păcate, sau încă nenăscut sau deja... supramort...)

Timotei PRAHOVEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor

Neuitarea și Eminescu

Celor care ne acuză că am rămas la Eminescu le răspund: la Eminescu abia dacă se ajunge (Grigore Vieru).

De multe ori, când ne aflăm departe de țară ori de cei dragi și dorim să ne alinăm dorul *arzând*, ne gândim în mod special și la cel care a reușit să-i unească pe români prin sensibilitatea poeziilor sale și prin dragostea sa față de idealurile românești – Mihai Eminescu. Cu atât mai mult când este ziua lui de naștere ori a trecerii sale în veșnicie, ne aducem aminte de trăirile înalte, credința, vibrațiile, întrebările și marele aspirații pe care le-a avut poetul nepereche.

Frumoasele evocări ale scriitorilor, dar mai ales inspiratele lui versuri și cântări ni-l aduc aproape, în contemporaneitate. În multe locuri din țară și dincolo de graniță, în comunitățile de români, am întâlnit în numeroase publicații articole, poezii, gânduri închinat lui Eminescu. Dincolo de ocean, unde un preot cărturar tipărește revista „Lumină lină”, în cenaclul cu același nume, fiecare întrunire începe cu un vers sau un gând din Eminescu. Eminescu este astfel împreună cu frații români.

Dincolo de cuvinte, discursuri, materiale scrise, de ceea ce se petrece în împrejurările cotidiene, cea mai înaltă și curată formă de aducere aminte a lui Eminescu rămâne rugăciunea în stare de evlavie.

Când ne aflăm lângă mormântul cuiva, principala îndatorire este să ne reculegem și să-i îndemnăm pe cei de lângă noi să facă același lucru. Continuăm astfel o veche tradiție a slujitorilor Bisericii, a scriitorilor, a savanților și a oamenilor simpli, cei care l-au simțit pe Eminescu ca fiind al lor, un simbol, un model.

În vasta lui creație, însumând, cum mărturisea Titu Maiorescu, 15.000 de pagini, Eminescu a făcut adeseori referire la cuvintele Evangheliei, la cele ale marilor Părinți ai Bisericii, la Sfântul Vasile, la Cuviosul Nicodim Aghioritul, la Sfântul Ierarh Dosoftei al Moldovei, la Sfântul Mitropolit Varlaam și la alți slujitori ai cuvintelor, mai ales ai *Cuvântului*, din care a citat.

Eminescu a citit diferite ediții ale Sfintei Scripturi. Pe unele dintre acestea le-a comandat în vremea când era bibliotecar la Iași, insistând pentru obținerea unor fonduri în vederea achiziționării acestora. Nu putem uita că poetul avea în bibliotecă sa mai multe versiuni ale Sfintei Scripturi (la care făcea referire în opera sa, printre care și ediții vechi, cum era și cea tipărită la Blaj, la sfârșitul veacului al 18-lea, văzută în timpul călătoriei sale în Transilvania).

S-au descoperit și se descoperă încă însemnările lui Eminescu de pe anumite manuscrise. De pildă, un Pateric care a aparținut Mănăstirii Agafton, aflat la Biblioteca Academiei Române, are sublinieri și adnotări eminesciene, ceea ce ne arată vastitatea preocupărilor sale.

Eminescu a fost pelerin la Mănăstirea Neamț, numită *Mănăstirea Mănăstirilor*, sau la Mănăstirea Râșca, popas despre care se știe mai puțin. Augustin Z.N. Pop scrie că Eminescu a rămas la Râșca 11 luni. A fost pelerin la Agafton, Văratec, Golia, Galata, Cetățuia, Caimata din București și în alte multe locuri. Șederile la vetrele sacre erau expresia dorinței sale de a asculta slujbele și a se bucura de marile frumuseți ale acestor lăcașuri și mai ales spre a se cumineca cu tainicele rugăciuni.

A poposit în preajma marilor mănăstiri, fiind în mod special legat de Mănăstirea Agafton, unde se nevoiau mai multe rudenii ale sale, surori ale mamei poetului, Raluca, una fiind, pentru o perioadă, stareță. S-au păstrat frânturi din trăirile avute, transpuse ca tulburătoare mărturisiri în versurile poeziilor lui:

*Crăiasă alegându-te/Îngenunchem rugându-te,
Înaltă-ne, ne mântuie/ Din valul ce ne bântuie:
Fii scut de întărire/ Și zid de mântuire,
Privirea-ți adorată/ Asupra-ne coboară,
O, maică prea curată,/ Și pururea fecioară,/ Marie!*

*Noi, ce din mila sfântului/ Umbră facem pământului,
Rugămu-ne-ndurărilor,/ Luceafărului mărilor;
Ascultă-a noastre plângeri,/ Regină peste îngeri,
Din neguri te arată/ Lumină dulce clară,
O, maică prea curată/ Și pururea fecioară,/ Marie!*

Despre Eminescu s-a spus că dacă s-ar fi născut francez, cu siguranță, ar fi fost considerat cel mai mare poet al veacului său. Deși nu a fost întru totul recunoscut de la început, a devenit, treptat, apreciat în toată lumea. Sunt nenumărate ediții publicate în aproape toate limbile de circulație, iar traduceri din opera lui continuă.

Nu putem uita ce a spus un înțelept apropiat de Biserică, care și-a consacrat viața marilor frumuseți și adevăruri, Constantin Noica, care l-a numit pe Eminescu, *omul deplin al culturii române*. Un om deplin întrunește toate calitățile, mai întâi credință, apoi talent, inspirație, trăire, înfiorare, freamăt și putem adăuga încă multe altele. Eminescu a fost prieten și admirator al scrierilor sfinte, al slujitorilor Bisericii și al învățăturii de credință. Aflăm pe zi ce trece, recitând anumite articole, pe lângă versurile deja foarte cunoscute, că a contribuit la consemnarea unor repere din istoria Bisericii noastre, fiind preocupat de subiecte diverse. A scris câteva editoriale despre făuritorii limbii literare vechi, despre Sfinții Mitropoliți Dosoftei și Varlaam. Ne-a lăsat însemnări despre păstorii de dincolo de Prut. Pe unii i-a întâlnit, de alții doar auzise. Îl evoca în cuvinte prețioase pe unul dintre apărătorii românilor din Bucovina de Nord, Mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici, un păstor model și mare luptător. De asemenea, a fost impresionat de activitatea unor ierarhi din Transilvania, precum Mitropolitul Miron Romanul, care, sub presiuni uriașe, apăra românii, nedreptățiți atunci de stăpânitori străini.

Eminescu a primit ca răspuns la dragostea față de Biserică o atenție deosebită din partea slujitorilor ei. Întâiul Patriarh al românilor, Miron Cristea, i-a dedicat în vremea studenției (1891-1895) o lucrare de doctorat, susținută la încheierea studiilor de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Regale din Budapesta. Manuscrisul lucrării de doctorat a vrednicului de pomenire Patriarh Miron Cristea, publicat la Gherla la puțin timp după prezentare, a fost descoperit, scris în limba maghiară, în anii '80 ai veacului al 20-lea, de Mitropolitul Ardealului, Antonie Plămădeală, în Arhiva Centrului eparhial, unde patriarhul Miron Cristea a fost, o vreme, ostenitor. Mitropolitul Antonie a tradus lucrarea și a tipărit-o, împreună cu un comentariu, la Editura Minerva.

Deși nu este o abordare de istorie literară întinsă, lucrarea aceasta de doctorat înfățișează viața și opera lui Eminescu în coordonatele sale definitorii. În paginile exegezei Miron Cristea îi atribuie Eminescului atributul de *poet nepereche*. Sintagma izvodită de viitorul patriarh s-a impus prin secole ca cea mai izbutită caracterizare a unicității creatorului primordial. De asemenea, în paginile *Telegrafului Român*, revista Bisericii din Transilvania, Eminescu a fost evocat adeseori, nu numai la zilele de aducere aminte, de naștere sau de trecere din această viață.

Eminescu s-a aflat în grija unor cunoscuți clerici ai Bisericii sau apropiați ei, între care protoiereul Parthenie Trombițaș de la Târgu Mureș. A fost găzduit în casa acestuia (mai-iunie 1866). Protoiereul Bratu din Rășinari, bunicul lui Octavian Goga, l-a ajutat să treacă Carpații. Gala Galaction, pr. D. Furtună-Dorohoi, pr. Al. Bardieru din Botoșani, profesorul de teologie Alexandru Elian, pr. Petru Rezuș, pr. Gh. Cunesco, Vasile Goldiș, acad. Virgil Cândea, acad. Zoe Dumitrescu Bușulenga (Maica Benedicta), Antonie Plămădeală, și exemplele pot continua, au lăsat pagini memorabile despre creația eminesciană. I-a dedicat pagini inedite Dimitrie Vătamaniuc, care a publicat până aproape de noi, împlinind truda jertfelnică a lui Perpessicius, monumentală *Ediție a operelor eminesciene, antume și postume*. Constantin Noica, un spirit apropiat mult de Biserică, cel care își doarme somnul de veci lângă biserița Schitului Păltiniș, a pledat neostenit pentru facsimilarea manuscriselor eminesciene, operă fundamentală în cunoașterea moștenirii tezaur a lui Eminescu. Acest măreț proiect a fost împlinit grație strădaniilor de mare preț ale academicianului Eugen Simion, printr-o ediție de mare valoare bibliofilă în mai multe volume, concepută de graficianul Mircia Dumitrescu. Nu putem uita contribuția academicianului Zoe Dumitrescu-Bușulenga, care a dedicat o parte a cercetărilor sale vieții și operei lui Mihai Eminescu.

De la moartea lui Eminescu până în vremea noastră, aproape că nu a fost slujitor al Bisericii care să nu-l pomenească pe poet. Au făcut-o ierarhi, preoți, profesori de teologie și monahi, fie prin rugăciuni, evocări ori scrierea unor pagini importante, unele dintre ele completând bibliografia vastă a poetului.

Așadar, sunt multe mărturii pe care Biserica le pune la inima fiilor ei mereu, dar mai ales în zilele când ne aducem iară și iară aminte de Eminescu. În asemenea momente ne vin în minte acele neasemuit de frumoase cuvinte închinat de Eminescu Maicii Domnului:

*Maica darurilor,/ Regina țărilor,/ Limanul sărmanilor,
Soarele anilor,/ Balsamul răniților,/ Izvorul îndurărilor.*

Acestea și multe altele vorbesc de la sine despre un poet, un om iubitor al frumosului și al armoniei, un căutător al veșnicelor străluciri.

Eminescu a numit Biserica Ortodoxă, a fraților săi de credință, *mamă spirituală a poporului român*. Sunt cuvinte ce proiectează etosul său. E înțelegerea profundă a sensului istoriei zbuciumate, prin care el, cu întregul neam din care provine, a trecut cu o vibrație greu de egalat.

Biserica îi este recunoscătoare marelui poet! Așa cum în chip tainic, în rugăciuni rostite mereu, înainte de începerea Sfintei Liturghii, la săvârșirea Proscomidiei, dar și în timpul dumnezeieștii Jertfe Euharistice, slujitorii Sfântului Altar îi pomenească pe toți fiii ei, chiar dacă sacerdotul nu-i poate numi pe fiecare după numele primit la Botez. *Ca fii și frați ai noștri în credință*, sunt pomeniți *toți care au murit între nădejdea învierii și a vieții veșnice*.

Nu mai puțin important e faptul că mulți teologi au cercetat poeziile inspirate din cuvintele Sfintei Evanghelii și au descoperit versete din Evanghelia după Sfântul Ioan în manuscrisul *Luceafărului*. S-au aflat multe însemnări pe care poetul le-a dobândit în vremea popasurilor sale la Mănăstirea Agafton, unde a auzit la bătrâna călugăriță Zenaida o versiune populară a lui „Călin, file din poveste”.

Eminescu a reușit să adune, în jurul zilelor sale de naștere, respectiv trecerii din această viață, la începutul și la jumătatea anului, pe românii din țară și dincolo de hotare. În ultimii ani, am citit că în multe parohii românești, atât în luna ianuarie, cât și în luna iulie, românii au făcut pomeniri, simpozioane, cenacluri literare și au vorbit despre Eminescu, ori au recitat versurile poetului.

Așadar, Eminescu îi adună pe români și acum, la peste un secol de la trecerea sa la cele veșnice. Unul dintre poeții noștri spunea: *Orice s-ar spune, sub aureola lui ne adunăm toți*. Nu este puțin lucru ce afirma un poet român, din Spania, parafrazându-l pe Sfântul Apostol Pavel: *Mai presus de toate rămâne Eminescu...*, deși cuvântul scripturistic era: *Mai presus de toate rămâne iubirea...*

Unul dintre marii scriitori români contemporani, membru al Academiei Române și președinte al Uniunii Scriitorilor, D.R. Popescu, în lucrarea „Galaxia Grama”, spunea următorul lucru: „*Sunt oameni care numai dă-rămă*”, făcând referire la un obscur profesor din Transilvania, Grama, care, în loc să-și fi urmat misiunea de profesor, a luptat toată viața pentru a-l *demola pe Eminescu*, comparându-l cu mari spirite ale Europei și ale lumii și afirmând că Eminescu nu a reprezentat nimic, iar românii în scurt timp vor trage linie sub el.

D.R. Popescu continuă: „*A mai cunoscut istoria și alți demolatori, care au fost împotriva dreptății, a culturii și mai ales a recunoștinței în strânsă legătură cu Evanghelia de astăzi*”. În aceeași linie se așază și profesorul Grama cu a sa lucrare împotriva lui Eminescu. Cândva, în istorie, au mai fost astfel de oameni. Grama oricum nu se poate compara cu ei, dar a preluat din spiritul lor malefic, precum cel al lui Pontiu Pilat, Brutus și Herrostrat (piroman grec care dorea să rămână celebru prin dărâmarea templului zeiței Artemis din Efes). Și în zilele noastre sunt unii oameni preocupați numai de *demolări*, care nu creează nimic, dar în mod frecvent infirmă valoarea altora. Românii nu au fost de acord cu astfel de atitudini. Așa se explică permanenta aducere aminte a operei, vieții și simbolului care a fost și rămâne Mihai Eminescu.

Eugen Lovinescu, în opera sa „Critice”, spunea despre Eminescu că *se întinde o umbră uriașă...* De fapt, strălucirea lui inspiră românii căutători ai luminii și înțelepciunii care vin de la Dumnezeu.

Expres cultural numărul 2 / februarie 2023

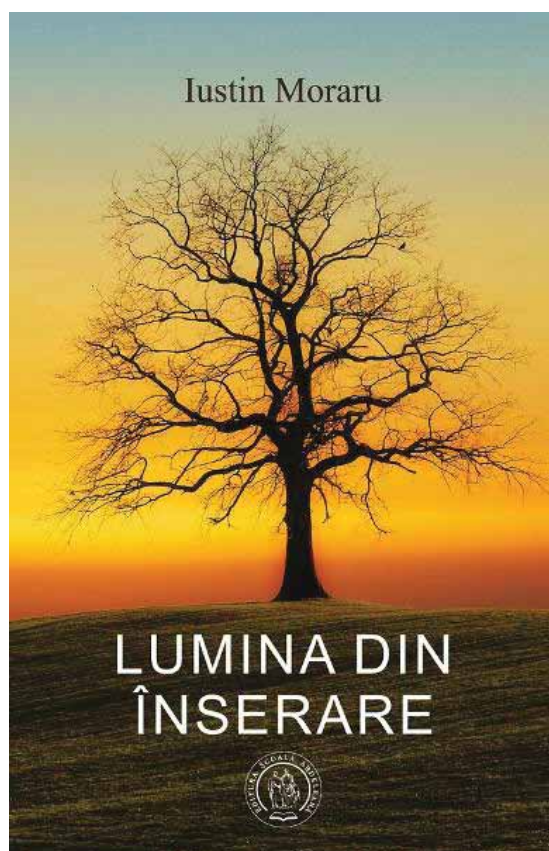
Lumina din crepuscul

De misterele luminii e atras Iustin Moraru și în noul său volum de poezii¹ tipărit cu eleganță de Editura Școala Ardeleană. Mistic *in petto*, semn al apartenenței la prima promoție de echinoxisti, el crede că *lumina* și *întunericul* nu sunt doar antinomice, ci și inseparabile, fiind opera aceluiași Dumnezeu care absolvă și pedepsește. Lucian Blaga, modelul său prim (și practic niciodată părăsit) mai miza pe bogomilism, pe „frăția” Dumnezeu-Diavol, Iustin Moraru, discipolul său, invocă un Dumnezeu întristat când constată latura demonică a făpturii pe care a creat-o. Dumnezeu lui e ubicuu, drumul spre Pantocrator trece adesea prin „vămile nopții”; poetul, cu energii împuținate, trăiește „singur”, „veghind” „pragul de aur/ Al zorilor din viața de apoi”, alteori e matinal, pierdut „sub arborele cosmic al dimineții” – când lumina e încă neclară. Cel de Sus îi trimite ca sol un înger mov dintr-o „grădină de dincolo de/zi și de nopțe și de legământ”, îl așteaptă – pe el și pe alți pelerini – „în grădina învierii cu cina”, îi „citește cărțile încă nescrise” și-i desenează „cu mâna Lui de lumină” zborul (adică destinul) pe „un cer efemer”. În *Pașii profetului* Blaga evoca holde aplecate sub „greutatea spicelor”, în *Lumina din înserare* iubiții se îmbrățișează strâns sub „holda de raze” din „patria/ nemărginirii lui Dumnezeu”. E un lirism purificat de senzualitate și totuși euforic, visând la „potirul din ceruri”, la înălțimi și la „lumina paradisiacă”.

Rari sunt poeții de azi, captivi într-o lume materialistă, care mai ard de dorul lui Dumnezeu ca acest bard din Ardeal naturalizat în Capitală. Ceea ce impresionează în poeziile lui este densitatea lor, lipsa vorbelor de prisos, refuzul agitației retorice. Cuvântul este ambivalent: *arată*, spune, enunță, dar și *simbolizează*, ridică metafora la puterea ideii. Un poem succint e o poetică în care o muncă agrestă, tăiatul viei, devine practică de inițiere, ascensiune spre Dumnezeu: „Rupi, cu tandră cruzime,/Tulpina delicată a viței-de-vie/ Urcată curioasă pe zid/Până-n pupila ferestrei/ Noastre spre lumi/ Revenite în clipă/Să ne bântuie nevindecate.//Brațul întins către noi/De însuși Dumnezeu/Să ne mângâie/A căzut retezat.//Lacrima pură a vieții/Spală acum cu tăcere/Umbra mâinii întinse”. (*Cu tandră cruzime*). Cine știe că vița-de-vie e un simbol al împărăției Domnului, că seva e lucrarea Duhului, iar vinul care va veni întru chipează alegoric Cunoașterea, are certe satisfacții. Iustin Moraru conceptualizează imaginea, vede în spațiu și timp. De ce? Aș răspunde preluându-i o confesiune făcută la persoana a treia, ca istoricii latini (ardeleanul nu se dez-mintel!), în antologia de autor *Scări și capcane* (titlu emblematic!) din 2020: „În toamna anului 1962 a fost admis la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj-Napoca, secția Limba și Literatura Română, unde a urmat cursurile numai doi ani, după care s-a înscris la facultatea de Electrotehnică – Institutul Politehnic din același oraș. Credea că se poate vindeca de poezie! Ca politehnist, în anul I, la prima oră de geometrie descriptivă, a aflat însă cu surprindere că toți cei care iau în serios această materie își dezvoltă capacitatea de a vedea ceea ce nu există încă. Pot deveni nu doar ingineri de valoare, ci și poeți, scriitori”. Corect! În acest caz, cine a câștigat din disputa între *poezie* și *matematică*? Evident, poezia, cu amendamentul că matematica a stimulat „materia mintală”, confirmând încă o dată ipoteza lui Baudelaire despre „exactitatea matematică” a metaforei și concluzia acestuia că fantezia

este „cea mai științifică dintre toate facultățile”.

Să nu uităm totuși că Iustin Moraru e și geometru din stirpea lui Ion Barbu, că întinde poemului (și cititorului!) „scări și capcane”. E un geometru insistent, sistematic, care îmi pare a îndrăgi cu deosebire din disciplina revelată „teoria umbrelor”. Între metaforele lui obsedante: fereastra, ochiul, lumina, fructul, îngerul, potirul, sabia, săgeata, barca (spre singurătate!), *umbra* are frecvența cea mai mare. În confesiunile lui pe care cade mai mereu cortina discreției, poetul conștientizează „invazia umbrei”, cutreieră „potecile umbrei din viitor”, se pierde „în patria umbrei”, își privește „umbra desprinsă din corp”. Un Peter Schlemihl din Ardeal care-și caută panicat umbra vândută? L-a citit Iustin Moraru pe Chamisso? Poate! Dar e sigur că poetul amestecă în retorica lui de alchimist principii ale geometriei

descriptive cu simboluri din spațiul imaginarului, operație efectuată cu voința certă de a transcendențializa timpul, de a-l transforma într-o „deplasare pură”, într-un *zbor*, o ascensiune spre zonele înalte. Gravitația dispăre, eul e în levitație între înălțimi paralele, plutește „dintr-un cer în alt cer” (*Pasărea clipei*), corpurile îndrăgostiților se dematerializează, sunt *ușoare*, diafane, fulgurări, „ființe de abur”. Starea de grație presupune desprinderea: „Mă desprind de pământ, de cuvânt/și de mult prea fidela mea umbră” (*Steag zdrențuit*), dezbrăcarea succesivă de „trupuri” (*Evadarea din rai*), de „nori, de erori”. Nu și de amintiri! Câteva poezii sunt, de altminteri, *întoarceri*, regăsiri, scotociri în „magazia cu vechituri a memoriei” precum acest pastel dinamic în care noul Anteu învârte roata lumii: „Picioarele mele însângerate/ Mângâie blânde țărâna/Într-o tandră intimitate.// De ospățul luminii/Un drum nesfârșit mă desparte.//Îl străbat pas cu pas împingând/Cu tălpile neofilite pământul/Să se poată roti mai departe”. (*Întoarcerea fiului*).

Auster îndeobște, poetul se răsfăță în aliterații, visând înserarea ce va deschide calea resurecției: „Freamătul lin, aproape pelin/al petalelor sub adierea/Înserărilor din amintiri.//Strigătul trupului/ Așteptând învierea/Uitat în potire”. (*Așteptând învierea*). Lumea e văzută prin „ochiul ferestrei din amintire”, care, suntem avertizați, e o „fereastră de trecere”, nu o simplă deschidere spre

cer și lumină, ci una spre „nunta paradisiacă/din ceruri”. Picură ici și colo sonuri ale melancoliei eminesciene, aceea din *Stelele-n cer*, intonată însă altfel: „Zarea e spartă și se risipește/Lumina uitată ce ni s-a dat” (*Clopotul bate-ntr-o dungă*), „sub sabia clipei”, surprinsă „adormită în teacă” (*Floarea dimineții*).

Cum scriam, Iustin Moraru își populează universul liric cu săbii, săgeți, bărci, potire, dar le adaugă grădini, meri, „fructe imaginare”, scorburi, strune (gemene!), clopote, brazii, spini, oglinzi, mizează așadar pe *vizual*, dar *vizibilul* trimite la un plan de adâncime, la simbol. În poeziile de dragoste – e genul în care excelează acum! – îmbrățișarea nu e toridă, senzuală, „devoratoare”, El și Ea nu mai sunt în Edenul naiv al icoanelor pe sticlă culegând mărul păcatului, fantezia desenează holograme, siluete ce se caută în spațiul de nicăieri al amintirii: „Într-o dimineată nouă a lumii/M-am întors din marea călătorie./În grădina noastră, trăită cândva./.../Tu erai umbra mea și fremătai/De parcă ai fi vrut./Simțindu-mă aproape./Ceva să-mi spui.//Te vedeam înflorind în mireasma/reveriilor lui Dumnezeu/Din care lumina, venind, se prelinge./Am trăit avid îmbrățișarea/Din amintire lovit de/Adevărul că nu te pot atinge”. (*În poala cerului*).

Erosul, mereu pudic, preferă anamneza, oximoronul, alianța contrariilor: „Când în mine apun, tu ești răsărit/Și nu ne putem întâlni...” (*Cântec șoptit*), topirea efemeră a lui Doi în Unu: „În carnea clipei, să ne mai trăim/Unirea sfântă care ne desparte”. (*Pe unde treci*). Presupun că lui Vasile Voiculescu – cel din *Poeme cu îngeri*, dar nu numai –, i-ar fi plăcut această logodnă de lumină și întuneric: „Se făcea că sunt tânăr din nou,/Bărbat bântuit de vară, în ninsoare./Iarna mă biciuia flămândă și/Tu mă ardeai cu jarul de fecioară.// Nod de ardoare cu timpul legat/Intre doi armăsari, să mă rupă./Cerule și pământul certându-se/Mă revendicau pentru viața de după”. (*Bântuit de vară, în ninsoare*).

În poeziile lui cele mai bune, acelea concise, în divorț cu clinchetul clasic al retoricii, Iustin Moraru e un prerafaelit, o *rara avis* rătăcită într-un timp în care din incultură sau din motive ce țin de presiunea contingentului se detestă frumosul și se preferă zgomotul și furia. În singurătatea lui orgolioasă el alege temele mari, motivele grele care au dat dintotdeauna măsura talentului. Iat-o pe Euridice, captivă într-un somn greu, tânjind la mângâierea lui Orfeu: „Mâna lui blândă/ Întinsă din nevăzut/Îmi mângâie umbra/Albastră desfășurată/Peste casa noastră de odinioară.//.../ Îl mai primesc uneori./Dar numai în somn./Dezlănțuit ca furtună/Iscaț din abisul tăcerii.// Când revine îmi răvășește/Noaptea cântând răsăritul.//Iar acum îmi îngăduie/Să-i simt mâna blândă/Îvită din nevăzut,/Mângâindu-mi chipul/Și umbra flămândă/De cerul lui violet”. (*Umbra mea albastră*). Și iată-l, chip similar în oglinda amintirii, și pe Orfeu răspunzându-i printr-o cascadă de interogații: „Ce-a mai rămas de apus,/ De răsărit sau de spus/Sub sabia clipei/În care-ai venit și te-ai dus?//Ce-a mai rămas de iubit/Dincolo de prag, de-nserare/Din soarele meu ocrotit/De noaptea din care răsare?” (*Sub sabia clipei*).

Au mai rămas destule, dacă poeții nu se vând! În poemul final al cărții, doar a 9-a în cei 50 de ani care-au trecut de la debutul din 1972, *La poarta pietrelor*, Iustin Moraru, acum captiv în lumina înserării, îl vede pe Dumnezeu citindu-i „cărțile încă nescrise”. Atotputernicul, notează autorul, „Nu surâde, nu clipește, doar este/Poartă de cântec în marea poveste”... Poezia e Cântec, iar Domnul este ceea ce este!

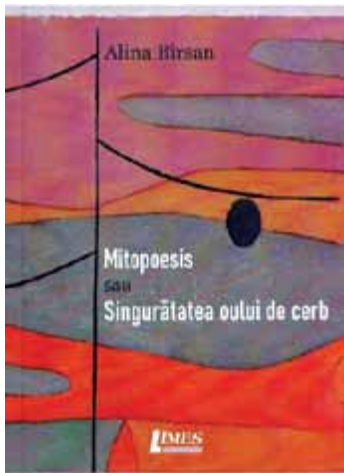
¹ Iustin Moraru, *Lumina din înserare*. Poezii. Cuvânt-înainte de Mircea Muthu, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022.

AL. CISTELECAN

Provocări fanteziste

Poetă de „fantezii abstruze” o califică Mircea Petean, pe coperta de la *Mitopoeis sau singurătatea oului de cerb* (Limes, Florești-Cluj, 2022), pe Alina Bîrsan. Nu știu dacă era așa și-n primul volum, dar aici cam așa e, luîndu-și distanță remarcabilă față de cursul biografisto-minimalist al ultimelor valuri. Valorificînd îndeosebi excentricitatea poetei/poeziei, Călin Crăciun se întreabă (în „Vatra”, 10-11/1922) dacă e vorba de „o alegere naivă”, sau, din contră, de o premeditată asumare a „situației la margine”. De naivitate nici nu poate fi vorba (așa zice și Călin), căci Alina e absolventă de litere clujene și doctor parizian în psihologie, cu cabinet la Paris. Cine poate fi mai prevenit asupra naivității decît doctorii în psihologie?! Poate poezii, în cazul celor fără armătură culturală solidă, ceea ce nu e cazul Alinei, chiar dacă flora ei de referințe e atît de ascunsă încît mai că nu se vede. Dar tocmai! Discreția aluziilor e semn că a trecut de pragul exhibiționisto-referențial și că a împins livrescul înapoi în candoare. Cum psihologii sînt (presupun) maeștri ai eschivei confesive, Alina nu dă drumul nici acestui robinet, lucrînd numai cu facultăți fanteziste provocatoare de mici șocuri relaționale, ceea ce o duce – sînt de acord amîndoi comentatorii – la lucruri supra-realiste. Așa cel puțin pare din montajul abracadabrant al secvențelor și din inventarele făcute intenționat „de-a valma”. Numai că toate aceste peripeții discursive dau ocol subconștientului și de el se apropie, cu oarecare panică și euforie, Alina. De „tărîmul pe care nu-l poate atinge cu mîna”, de „tărîmul de printre linii” e ea fascinată, mergînd spre el cu un aparat de prefăcute notații: „Fără formă și fără ochi,/ cumînți și pregătite/ ca niște ghetuțe orfane,/ ele ies la suprafață/ dintr-un culoar întunecat./ Printre păpuși ce stau în cutie,/ măști, schele în construcție, ruine,/ discursuri spuse prea apăsător, mîini și picioare de-a valma,/ imprecații și lacune,/ niște universuri în sine,/ adînci și fără sens,/ vin din tărîmul de nicăieri./ De undeva,/ nici din mine nici din afară,/ de niciunde./ De undeva/ din tărîmul nimicului,/ tărîmul pe care nu-l pot atinge cu mîna,/ tărîmul de printre linii” (Țara de nicăieri). „Tărîmul de printre linii” nu e însă „tărîmul nimicului” întrucît ex nihilo nihil, pe cînd la Alina de-acolo ies tot felul de arătări pe care poeta le îmblînzește și le coafează iar apoi le dă drumul să zburde în lume: „Ea, îmblînzitoarea de creaturi monstruoase,/ ce i se aștern la picioare, rîde și rîde,/ strigînd: Uuuuuu, alergați în cercuri pe cîmpii,/ Creaturi frumoase!” etc. (Aceia). Nici „frumoase” nu pot fi devreme ce fragilitatea poetei (al cărei corp pare, „la lumina nopții”, „o ancoră ruginită”) trebuie mereu vegheată de asaltul lor: „o mînă ce pipăie necunoscutul/ și,/ mereu și mereu/ ochiul,/ aripă golașă/ ce apără/ o veche fortăreață” (Noapte). Epifania acestui „necunoscut” abia pipăit (așadar, poate totuși pune mîna pe el) e ceea ce raportează Alina în reportaje care transformă obsesiile în spectacole: „Și îmi vine un nechezat de cal la tîmplă,/ mă cuprînde cu toate emanațiile volatile/ o chemare roșie de vîsc, o putrezire a palpitațiilor floride,/ ca un pumn de cerneală./ Un

sfînt mă strigă nervos./ Mă simt încercuită de lacrimile sfîntului./ Atunci am pornit cu totul spre acea idee străvezie,/ m-am lăsat îmbarcată de ciupituri celeste./ Fără nici un gînd, calul mă fugărea pe dinăuntru.” (*Fragilitate indusă*). Sînt mulți cai care aleargă prin poeziile Alinei, dar cum ei sînt adesea travestiți în sfinți (ori invers, sfinții travestiți în cai), nu e chiar la îndemînă traducerea lor în obsesii sau parade instinctuale. În măsura în care mizează pe ele, obsesiile Alinei nu sînt monofacturate, ci elaborate complex, astfel încît să-și asume și contrariul. O levitație (compromisă mereu de imaginar și de relațiile/combinațiile imaginative) e tot atît de spirituală pe cît e de senzuală: „Ca o bucată de biscuit începută,/ cătărîndu-te pe dune albastre, în jumătatea de vis,/ ai înșurubat îngerul în jurul coapsei/ și l-ai călărit./ Plecat departe și totuși pe aproape,/ te debarasezi de greutăți inutile, ești ușor,/ odată ai dansat în jurul mărului pereche,/ apoi l-ai mîncat./ Apropiere caldă ca o mustață./ Toate semnele, zodiacale s-au adunat/ într-un mecanism elastic suspendat cu grație/ de umerii tăi./ Aripa îngerului îți flutură pe obraz.”

(*Jumătate vis, jumătate albastru*). Pentru că relatează un fel de miraje, Alina are grijă să nu cadă în capcana eufemistică, așa că și-a programat funcția imaginativă pe compromiterea demnității celor rulate: „Prins în flagrant delict/ corpul pare un balon foarte rotund/ ce se rostogolește într-o iarbă de plastic./ Viziunea vibrează din loc în loc./ Corpul mi se termină acolo unde privirea/ se închide la un viraj cu un hîrșit puternic,/ iar soarele se des-

prinde, negru,/ ca un capac de sticlă de bere./ Acolo începe poezia.” (*Frontiere*). Nu-i chiar adevărat (că poezia ar începe odată cu apocalipsa non-corporală, cu decorporalizarea), pentru că, de fapt, ea e o prezență cît se poate de corporală și care năzuie să se reverse în „carnea albă” a cărții: „O tăietură abisală în noapte./ O frază uitată pe vîrfurile limbii/ ce se descîntă cu multe alte fraze/ și tot nu vine, dar e pe aproape./ Subit, ca o revelație,/ dar niciodată complet,/ ca o evidență, dar niciodată/ în față./ O ușă batantă, un vârtej, o absență./ Un lucru esențial, fără de care/ nu vei putea să fii./ O poțiune de tot felul de ierburi imaginare/ ce îți promit saltul, creșterea, mîntuirea./ O simți în șaua stomacului/ că se învîrte, că te caută./ O arătare fără formă/ ce ziua se adîncește în adîncul/ cărnii tale albe.” (*Uitare*). Ce gestație mai corporală și mai fiziologică a poeziei decît atîta? (Poate la profeții cărora le ardeau măruntaiele dacă nu expectorau mesajul divin).

Lucrul ăla „esențial” nu iese însă decît învăluit în cuvinte. Asta pare drama interioară (dar și entuziasmul) din poezia Alinei: „M-am îndepărtat de/ mirosuri de placentă,/ de cuie și de margarete/ Limba mea e spadă/ de cristal./ Am intrat în alt teritoriu,/ al mirosurilor de placentă, al cuielor și margaretelor,/ acoperite în întregime/ de cuvinte.” (*Pentru eternitate*). Măcar nu e vorba de cuvinte ca ambalaje goale, ci de cuvinte care împachetează concretul. Așa se întîmplă și cu zburda fantezistă a Alinei, care ascunde (ascunde relevînd, firește) emanațiile dintr-un subconștient prea plin de himere.

suburbii subterane

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

(secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Nu-i caz de mobilizare a vreunui algoritm firosos, e suficientă linia trasă sub tot ce-i lăsat în urmă, ca să recunosc dintr-o suflare, cît ai zice „actualizare de stare”: înaintarea în vîrstă (a.k.a. scăderea participării la alegeri), deși, mai în acord cu „scările” cronologice, ar fi...înaintarea prin vîrste (pe care mi le pot reprezenta asemenea unor hublouri sparte, care depresurizează treptat fuzelajul), a fost un soi de deflagrație filmată cu încetinitorul, iar suflul ei m-a azvîrlit la mare distanță de colegii de semînție. O distanță pe care viteza (bătăilor) inimii n-o mai poate recupera. * INTARSIE – Peste noapte am întrezărit silueta fugoasă a iernii, însoțită de un cortegiu de cîini, ca un Phaeton străfulgerînd în orbita goală a somnului. Și a fost sărbătoare după multă vreme, nu pentru multă vreme...4:30 a.m., ostatec și eu, traversez parcul tîntuit în horbota subțire de gheață și aud doar căderea frunzelor, foșnetul lor pergamentos, mărunțit, sec, ca un poem scris de picioarele unui păianjen pe întinsul unei tobe, trosnetul mocnit al copacilor, imensa așternere în arhive unde nu vom avea acces niciodată. (1.12.2019, Bacău)

* Am înțeles că numărul infecțiilor e pe trend descendent. Am înțeles că în weekend se redeschid piețele agro-alimentare. Am înțeles că niște urne de votare din dotare, aproape dau în foșnet de nerăbdare, gata de sincronizare, braț la braț cu frunzele căzătoare. Numele de „țap ispășitor” (a.k.a. Acarul Păun), mereu disponibil, în așteptare, vă spune ceva? (decembrie 2020)

* Pentru o viață sănătoasă, eliminați mesele principale ale zilei. Purtați mască.

* A propos...de Moș Nicolae! Locul acela unde obișnuim să ne băgăm picioarele de cîteva ori pe zi, a funcționat în acest an și ca urnă?

* Julius Meinl...inspiră poezii încă din 1862. Doar că poezii nu mai sînt atît de răbdători și inspiră cu totul altceva...

* Oferim servicii medicale (ireversibil de) ireproșabile: spitalizare cu vedere spre moarte.

* Ține totul sub control, visează! Trage masca pe nas, basca pe ochi și pe toți în piept! Ăăă... de fapt, voiam să spun doar atît: concentrează-te, fii puternic! P.S. Planul B: Trage pe nas și nimic nu mai contează, căci, totul rămîne în... (se suspendă din lipsă de probe).

* Și dacă particula aceea năvălă, pentru care un întreg leviathan de acceleratoare a fost pus în mișcare și, cu fuselajele duduind la temperaturi supraînalte și energii dementiale, se opintește s-o prindă, nu-i decît o biată, nevinovată, pană de înger, căzătoare cu viteza de croazieră a lui Dumnezeu în derivă, îndepărtîndu-se, ca o funcție nederivabilă de variabile tot mai necunoscute?!

* Multă vreme, mi-am numărat zilele vieții în întîlniri cu cîini. Cei mai mulți dintre ei nu mai sînt. În ce îmi voi număra zilele viitoare ale vieții?

* Nu plăcerea, nu frumusețea, nu altele asemenea. Am căutat adevărul. Tocmai pe el, cel pe care, atunci cînd îl cauți, dai negreșit peste singurătate. L-am văzut tîrziu, în lumina din ochii cîinilor. Lumina aceea care împînzește pe dinăuntru și-n care, singur, umbră îmi sînt. Silabisită de bătăile inimii.

* Dacă vrei să afli cum arată și ce este singurătatea, spune adevărul. Sau, dacă îți scapă, fii măcar sincer!

* De ce mă simt atît de bătrîn? Pentru că, mental, am trăit lucrurile care se întîmplă acum, cu zeci de ani în urmă. Și pentru că le-am „primit” astfel, m-am gîndit că, din asta, ar putea ieși un soi de literatură de specie nu tocmai cunoscută, așa că le-am scris.

* Acele priviri ca niște corăbii care nu se mai întorc. Oare vom învăța vreodată să privim așa cum o fac cîinii?

* Scene din viață. Răsfoite de pereți, îmbrățișate de pereți. Viață urcată pe pereți, dată de pereți. Predicații, în fond. Din nou...nimic (nou) despre poezii!

* Într-un fel sau altul, iubirea ar trebui să fie (este?) negentropie.

* Precum pereții, așa și poezii? Nicidecum! Nici pe departe atît de buni (și) „ascultători”. Cît despre verticali...

* Viața, acum. Coșmarul la foc mic, în doze mici. Coșmarul în regim de administrare lentă, cu detentă infinitesimală. Cu nimic mai puțin invaziv.

* Recitesc „Liberul arbitru la vorbitor”, scris la sfîrșit de decembrie 2009. Mda, liberul arbitru, dragul de el, deși a cam fluierat în biserica corectitudinii de toate zilele, e neschimbat și acum, după un ciclu de activitate solară (=11 ani), că eu, estimp, spre deosebire de marele nostru contemporan (a.k.a. Măria Sa Soarele), nu mă prea pot lăuda cu altceva decît un ciclu de activitate solitară...

* (Pro)Poziții & (F)Raze. Refugii în limburile insignifiantei. Exilurile și ritualurile insignifiantei. Cele mai lungi.

* Închidere bifurcată (în coadă de pește?) a unui an (2020) deloc poetic, cel puțin privit din afară. Dar, cine știe, poate tocmai un astfel de an e cu atît mai bun pentru poezie. Un an înșelător, al dualității...

* În ultima seară a anului (2020), m-am apucat să completez declarația de traversat strada. Ca să nu-mi scape esențialul, mi-am pus și masca, nu cumva să intervină ceva și să ies intempestiv, uitînd de ea. Cînd am terminat-o de scris, mijeau zorii și mi-am dat seama că n-are rost să mai traversez pentru asta, în genere, sînt suficient de generoși încît să ajungă la toată lumea, indiferent pe ce parte a străzii locuiesc sau de partea cui sînt unii sau alții. Precut, am verificat totul în jur, m-am uitat încă o dată pe vizor, am luat la rînd toate ferestrele, mi-am dat jos masca, am respirat adînc și m-am lungit în pat, complet neprotejat. Abia deslușit, cineva începuse să vorbească despre un an înăbușitor, parcă spunea ceva și de mască...

Traducțiile nu fac o literatură

Vorba clasicului este în oarecare măsură adevărată, dar nu întrutotul. Chiar dacă ele nu fac o literatură, în lipsa lor nu se face o cultură. Pe de altă parte, „traducțiile” au și rolul de catalizator pentru orice literatură, domeniul nefiind unul stăpînit de autarhie. De foarte multă vreme m-a preocupat chestiunea traducerilor, iar explozia acestora în ultimele trei decenii, parte a exploziei editoriale globale, nu a făcut altceva decît să-mi accentueze preocupările. Din cele cîteva mii de traduceri citite în lunga mea carieră de cititor, probabil că vreo mie s-au petrecut în aceste ultime decenii. Activitatea traducătorilor nu este doar necesară, nimeni nu poate cunoaște toate limbile în care au apărut cărțile care îl interesează, ea este inevitabilă. Fără acești traducători, cultura noastră ar rămîne închisă, amputată. Dar această dezvoltare explozivă a domeniului traducerilor a provocat și o problemă redutabilă, cea a calității traducerilor oferite publicului. O butadă deja veche spune că sînt mai multe ziare decît jurnaliști, alta că sînt mai multe edituri decît redactori de carte, iar ele au o anumită parte de adevăr. Mă tem că la fel stau lucrurile și în domeniul traducerilor. Cel puțin asta îmi spun un număr prea mare dintre cărțile traduse în ultima vreme... Am citit mai puține traduceri bune decît proaste sau mediocre, adesea într-o limbă română nefericită, cu multe gafe și calcuri după limba de origine.

Multă vreme am fost convins că un traducător bun trebuie să știe la perfecție limba culturii sale, cea de destinație, și suficient de bine limba în care traduce. În privința traducerilor tehnice, cel mai adesea literale, din domeniile ne-literare, de la științele exacte la cele antropologice, acest lucru mi se pare adevărat și acum. Dar nu poți traduce o mulțime de filosofi literal, de la presocratici și Platon pînă la Pascal și Nietzsche lista e lungă. Și nu poți proceda așa cu textele literare, mai ales cu poezia. Pentru asemenea operații traducătorul ar trebui să știe perfect ambele limbi, în cazul ideal să fie un bilingv perfect. În fapt, în cazul unor asemenea opere, cuvîntul traducere nici nu mi se pare cel mai potrivit. Ar trebuie să vorbim despre transpunere, despre recrearea în limba de destinație a textului original. Aici nu poți proceda tra-

ducînd cuvînt cu cuvînt, propoziție cu propoziție, ci trebuie să găsești cele mai potrivite echivalențe culturale pentru cele două limbi. Traducerea literară bună poartă în ea încălcarea celor două culturi, de origine și de destinație.

Am întîlnit astfel de reușite în activitatea traducătorilor noștri? Bineînțeles, și nu puține, dar mai multe pînă în 1990! Am citit marii clasici ai literaturii lumii în celebrele traduceri din anii 50 – 60 de la ESPLA/ELU. Acelea erau realizate în tandem – un lingvist și un scriitor important format în interbelic, așa spune că, adesea, era un fel de fuziune între traducerea literală și cea literară. Observ că uneori și astăzi se folosește acest mod de lucru și cred că e foarte bine. Pentru autorii francezi mai ales, am putut verifica mai tîrziu, citind originalele, calitatea traducerilor.

Dar clasicii ruși vor rămîne mereu în chipul prezentat de acele traduceri. Am încercat Dostoievski în franceză, inclusiv în versiunile girate de Gide, dar nu m-au convins, nu-mi sunau. În schimb, excepționala traducere a lui Tașcu Gheorghiu la *Ghepardul* mi s-a părut scrisă în românește, de Mateiu Caragiale, să spunem. Admir ceea ce au făcut Doinaș și Foartă în traducerea de poezie, au tradus mult amîndoi, din mai multe limbi, și au făcut-o foarte bine, de cele mai multe ori au izbutit transpuneri. După 1990, cred că ceea ce a făcut Antoaneta Ralian pentru proza lui Henry Miller este de nedepășit, e o adevărată recreare a romanelor pre-românești. Am aceeași admirație pentru transpunerile regretatului Emanoil Marcu din Cioran și alți autori de limbă franceză. De cîteva ani, urmăresc fascinat ce face Francisko Kocsis pentru literatura maghiară din Ungaria și de aici. Fără munca lui n-am ști nimic despre o întreagă zonă literară. Geza

Socz, Marko Bela și alți poeți, dar și prozatori, sună de parcă ar fi scris în limba română. La fel și fermecătorul recent roman al lui Peter Demeny. E adevărat, Francisko este un bilingv perfect, care își scrie propria literatură exclusiv în limba română.

O parte din gîndurile mele despre traducere s-au născut și din propria mea activitate de traducător. Nu atît de importantă, cum este cea de cititor, dar suficient de semnificativă pentru a zăbovi cîndva și asupra ei...

Poeta rămasă „fără umblet”

I-am întîlnit numele de cîteva ori prin paginile revistelor literare, însă pînă la finalul toamnei trecute nu știam aproape nimic despre persoana ce se ascunde în spatele acestuia, o ființă „mlădioasă-n fire, Subțire-n astă oră”, care crede că trebuie „să facem liniște/ când noaptea se pregătește să plece” și că oamenii pot „fi flori,/ asemeni lor:/ firave și delicate,/ frumoase și învăluite în parfumul binelui,/ nepăsătoare în fața greutăților vremii,/ uneori, împletite cu vîntul,/ alteori deschise în fața soarelui”.

Firavă și delicată ea însăși, poate fi când o „femeie fără definiție,/ alunecoasă și nesupusă”, când „născătoare de război și pace,/ de ploaie și ninsoare în sufletul tău,/ de arșiță și dor fără margini”, când un copil ce poartă „în ochi rugăminți”, când îngîndurată că n-o să se mai vadă cum a fost, când gata să simtă „căldura faptei/ din nopțile bizare” și să se avînte fără ezitare în vâltoare: *Cu tine-aș plînge și cu tine-aș rîde,/ M-aș arunca în marea cu-ncercări,/ M-aș murdări pe suflet doar cu tine/ Și tot cu tine aș urca în zări./ Aș duce greul pe un umăr sigur/ Și mijlocul ar strînge-mbrățișări,/ Cu tine-aș arunca din două linguri/ Pe cea umplută numai cu ntrebări./ Și aș găsi în tine doar răspunsuri,/ Nimic n-ar fi străin de dus în zbor./ Cu tine-aș construi în rugă plînsuri,/ Că-ntr-un refren de dor cu tine mor.*

Întrebându-se, cu gîndul la copilărie, „cine să mai spună/ Poemul dintre lume și mister”, **Mihaela Gudană** resimte din plin fuga orelor și a zilelor (*Ce mulți ani sunt rămași în urmă!/ Căușul palmei este plin,/ În față-i un șirag de humă,/ În suflet pete de senin./ Au fost atâtea clipe-n vreme,/ O flacăra a ars timid.../ Am azi pe umeri teoreme/ Și în trecut un dor să-nchid./ Ce mulți sunt anii ce-au trecut,/ În față nu mai știu cîți vin,/ Un sac e plin cu ce-am pierdut,/ În palme țin un timp divin./ Și-l voi întinde mult, cît poate/ Nici n-aș spera că voi mai fi,/ Am aduna și zi și noapte/ Și-ntr-un poem mă voi trezi.*), dar chiar dacă „Totu-a fost și a plecat” și „nisipul din clepsidră/ va uita că s-a cernut”, nu se dă nicicum bătută, pentru că pe „tulpina prezentului/ cresc raze de speranță” și visul o poate purta spre „altă lume/ cu alți oameni”.

Închisă de aproape trei decenii între pereții doldora de cărți ai bibliotecii dintr-un sat gălățean, ea a învățat „răbdarea pe de rost” și, după ce a învățat-o „pe toate părțile”, a ajuns la concluzia că, dacă vrei „să te vindeci de boală/ trebuie să te întorci/ acolo unde îți sunt rădăcinile sufletului”, întrucît doar acolo „Ușile bătrîne ale locului/ au zăvoarele timpului în

așteptare” și doar acolo „Leacuri nevăzute devin tămăduitoare”.

Ca să ne convingă, poeta ne îmbie să intrăm în universul ei, în care „Vine-un rău de aer să ne ferească” și miile de fluturi ce „ne-au nins între cuvinte” fac loc inocenței și trăirilor izbăvitoare, dătătoare de liniște înal-

tă (*Mai simt liniștea pe piele/ Liniștea din înfloriri/ Gura umbrelor de iele/ Și dulceața din iubiri.*), de povești pline de-un „parfum ispită”, de urme, de căutări, de stări, de dialoguri cu sine și nu numai, de zboruri colorate și de încă multe altele răsfrînte prin paginile volumului **Cu mine, aici** (Râmnicu Sărat, Editura Rafet, 2022).

Împrospătat cu ritmuri săltărețe și emoții puternice, manuscrisul acestuia a convins juriul celei de a XV-a ediții a Festivalului Internațional de Creație Literară „Titel Constantinescu”, care i-a acordat Premiul „Alexandru Oproescu” și a confirmat că evoluția ei a căpătat o traiectorie mereu ascendentă, depășibilă de cei ce i-au citit precedentele volume, începînd cu **Locuiesc în tine** (2014), continuînd cu **Elegii albastre** (2016), **Lumina neatinsă** (2018) și încheind cu **Lumi împărțite** (2020).

Conștientă că nu-i „nimeni vinovat de timpul zilei tale” și că „Dimineața poate fi un copil neștiutor/ care crește peste zi/ în alte și alte vârste”, Mihaela Gudană pare vrăjită de cifra doi (*Secunde azi au fost cîte două,/ așa cum ochii sunt pereche,/ mâinile sunt două/ și degetele împreună sunt zece./ Două au fost azi mările/ în care m-ai învăluit/ cu cîte două valuri,/ în două atingeri de trup./ Două fire de nisip/ au scăpat de strînsoare,/ pierdute de ceas./ Două limbi au dansat ritmic orele,/ doi brazi au umbrat amiaza/ la ora două și două minute./ Azi s-au făcut perechi de oameni/ și stelele se adună/ în legături de cîte două./ Și-n alte două nopți,/ două bătăi de inimă se vor împleti/ sub același cer.*) și de primăvară, care știe cum „înflorește timpu-n amîndoi” și vine întotdeauna cu „lăstărișul gîndului de post”.

Cu sufletul „miez de taină/ prin viață spre moarte”, îndrăgostita rămasă „fără umblet” se mai prinde totuși în joc (*Dacă ești și dacă sunt,/ Lasă-mi floare în cuvînt,/ Pune o petală-n toate/ Până dincolo de moarte,/ Pune chipul tău pe-afară./ Chip de altă primăvară./ Într-un mugure-nflorit/ Cu parfum de dor sfințit./ Dacă ești și dacă sunt,/ Noi doi, simpli pe pămînt./ Tu fii pom și eu o floare/ Cu iubire de la soare./ Să mă fac pe creanga ta/ Fructul de iubire grea./ Să mă fac lăstar din nou./ Verde vechi din vechi ecou.*), semn că viața pulsează intens în continuare și că peste doi ani ne vom putea bucura de încă o carte plină de sensuri și „pete de senin”.

Coman ȘOVA

Îmi aud respirația

Paesis

O părere

Cresc vorbele în fiecare por,
somnul nopții e un act prea lung –
coapse nedorite de femei mă dor,
dor mâinile cu care le ajung.

Pasărea cade albastră scânteie,
brațul adoarme lipsit de putere,
hai, du-te și uită și iartă, femeie,
eu însumi mă simt o părere.

Cuib de silex

Am să leg de-o șoaptă luna,
s-o aduc încoace calmă,
să fac boltă sub un crater
stins în palida ei palmă

și s-ascult în joi tăcerea,
ocrotit să fiu de Domnul,
să sculptez cerdac în silex
cu un trup ușor ca somnul.

Și-mbătat de necunoașteri,
când vin muzici din pustii,
să foșnească-n sânge nașteri
de copii cu părul gri.

Zgomot

E zgomot mult pe lume,
e mult zgomot –
poetii-s stingheriți de zgomot.
Le vine zgomot nepoftit în umbră,
decapitând imagini,
zgomot hoț ce intră pe fereastră
și calcă greu, târâș pe melodii,
țopăie pe timpane, pe nervi, pe lacrimă,
zgomot de praf, de fiare, de harță, de pâra,
de fum, de țipăt, de zăvor, de vomă, –
zgomote, zgomote, zgomote,
cuiele, spinii și lemnul
pe care zace liniștea
cu palmele zdrobite.

Visez un loc

Visez un loc de pace, cu animale blânde
și pini stufoși cu ace argintii,
cu cerul sfânt ca miercurea-n amurg
și stâncile de psalm pustii.
Să curgă apă lină pe prund de ceară moale,
vreau păsări răgușite mirate de adânc,
să simt în sânge zborul de răcoare
și-o lună poposită în vizuini, pe-aproape,

să fete fără țipăt pui de tăcere gri
și stelele să curgă cu foc de curcubeie,
când eu, fugit de zgomot, de femeie,
căzut în gura nopții în genunchi,
plecat din bunăstare, înăclăit de vorbe,
turtit de sfat, de prieteni, îngrețosat mereu,
scăpat de cuminenii, de praful de cărbune,
ieșit din zațul vârstei și-al străzilor tehui,
mă contopesc cu iarba și, fără rugăciune,
las umerii să crească pe astrul nimănu.

Noaptea ielelor

Aleargă păstrăvi singuri în sânge brumăriu,
spre soarele grăbit să se închege –
și întetitul chef, al valurilor pliu,
smolit de noaptea ielelor se drege.

Cad mere ionatane la adieri prelinse –
și pruncii grei de zile se nasc sub ceruri grave
de-octombrie ce-și poartă belșugurile ninse
pe lutul care sună a ropot de potcoave.
Bărbații-aduc pe umeri de roade sacii plini
și stăm pe ei ca-n tronurile dace –
din sfintele memorii îmi iau pios lumini,
neglăsute vorbe și le întorn încoace.

Nesomnul

Odaia se mărește ca o disperare,
aerul se dilată în somnu-mi,
îngerii fug cenușii.
Sunt singur.
Spațiul răsuflă enorm,
se rostogolește spre mine un crater de lună,
pământul sub laba păroasă mă ține, –
mă iartă, mamă, mă iartă, iubito,
părul a spaimă țipă în sus,
gura de frică geme strivită,
spațiul cu carii rade apus.
E un coșmar, zic,
e o toană a nopții în hârjoană și plâns,
e o grimasă a vremii ce-și încruntă sprânceana
la copiii astenici –
e aerul fad, e ora târzie
și somnul zbârcit de oboseală
sare-n piciorul schilod.
Îmi aud respirația,
aud priviri scuipate peste tot,
și iată pasul, și iată căderea, și iată zgomotul,
prăbușindu-se toate
în golul căscat între mine și altceva.
Și somnul nu există
și carnea nu există,
sunt aer tot
și tot sunt un coșmar
ce încă n-a trecut.

Ionel BOSTAN

dosarele securității

Despre „elementele ostile” din rândul clerului ortodox

Pe când mai rămăsese doar un an până la Evenimentele din Decembrie (1989), Securitatea avea să constate că serviciile de spionaj străine erau cât se poate de active în a racola persoane aparținând clerului din Cultul ortodox. Agenții respectivelor servicii nu ar fi avut altă misiune, potrivit Securității, decât cea de a instiga preoții spre a se opune față de politica de partid (PCR) și de stat, încercându-se (și pe această cale) destabilizarea „orânduirii noastre socialiste”. Un dosar al fostei instituții amintite, desecretizat nu tocmai de mult (Arhiva CNSAS, Fond documentar, Dosar no. 6173, ff. 55-69), conține nenumărate informații în acest sens. De pildă, Cultul ortodox din RSR dispunea de 12342 de biserici, în care funcționau 8500 de preoți și 103 mănăstiri și schituri, în care trăiau peste 2000 de călugări și maici. În rândul „deserventilor” cultului se regăsea o bază de lucru formată din 1220 persoane, din care 61 „lucrurate” în DUI (Dosar de urmărire informativă) și 1159 în *supraveghere informativă*. Să spunem că „baza de lucru” era constituită din cei semnalati cu manifestări ostile dictaturii, unii având descendență ori simpatie legionară, alții predispuși la acțiuni de ordin anarhic sau protestatar, cei care audiau și colportau știrile transmise de posturi de radio străine etc. Pe alte linii de muncă erau „lucrati”

1073 preoți, cunoscuți cu antecedente politice și penale (Raport no. 141/HG/ 001590/ 09.05.1988 – DSS/Departamentul Securității Statului). Dacă ne referim la Județul Iași, aici regăsim un număr de 398 lăcașuri ale cultului ortodox, deservite de 258 preoți și 113 cântăreți bisericești, organizate pe trei protopopiate: Iași, Pașcani și Hârlău (Raport no. 113/VG/ 0047842/ 19.03.1986 – Securitatea Județului Iași). În privința unor așezăminte de pe raza municipiului Iași – Mănăstirea Cetățuia, schitul Bucium, schitul Hlincea, bisericile Golia, Trei Ierarhi, Galata și Frumoasa, din raportul susmenționat rezultă că acestea erau „deservite informativ de un ofițer din problemă”, care, evident, avea creată o rețea de informatori adecvată. În rândul clerului ortodox ieșean, erau cunoscute cu antecedente politice ori penale „reacționare” un număr de 22 „elemente” – foști legionari, membri ai PNL ori ai PNT. Baza de lucru din rândul acestor „categorii de suspecti” era formată din opt „elemente”: trei „lucrurate” prin DUI, iar alți cinci se aflau în *supraveghere informativă prioritară*. Pentru acoperirea nevoilor muncii din problema „Cultul ortodox”, Securitatea ieșeană dispunea de un potențial informativ alcătuit din 116 surse, din care 93 informatori și 23 colaboratori. În epocă, măsurile de securitate vizau supravegherea și urmărirea informativă a „bazei de lucru”, acestea intensificându-se dacă „elementele” continuau să aibă „poziții necorespunzătoare față de politica partidului și statului nostru”. Securitatea vedea un pericol sporit prin aceea că „un număr de 231 de preoți ortodocși de pe raza mai multor securități județene au rude în străinătate, iar din lucrarea lor informativă rezultă că unii, în cercuri mai restrânse, fac comentarii negative privind libertățile religioase din RSR, în mod discret întrețin relații cu cetățeni străini și chiar sunt semnalati cu intenții de rămânere în străinătate.” (Raport no. 141/HG/ 001590/ 09.05.1988 – DSS). Un fel de *bombă cu efect întârziat* o constituia multiplele situații de slujitori care aveau „în preocupare redactarea unor lucrări de sertar cu conținut necorespunzător”. Securitatea cunoștea foarte bine și faptul că unii dintre acești slujitori, odată ajunși în Ungaria, încercau să treacă în Austria, cu intenția de a se stabili în R.F. Germania. Este semnificativ cazul când chiar un informator al Securității bihorene (având permis de mic trafic în R.P. Ungară), după o deplasare la maghiari, nu a mai revenit în țară. Ba, mai mult, acesta s-a alăturat unei grupări ostile RSR, ajungând „să acorde interviuri cu conținut dușmănos posturilor de radio reacționare”. Posturile de radio Europa Liberă, Vocea Americii și BBC transmiteau pe atunci „tot mai multe emisiuni vizând denaturarea realităților privind demolarea unor biserici, situația și rolul Bisericii Ortodoxe Române în decursul istoriei și a raporturilor

actuale cu statul nostru, toate având menirea să creeze și să întrețină o stare de spirit necorespunzătoare în rândul clericilor și al credincioșilor.” (Idem). Dar să vedem ce reproșau vârfurile Securității, unde localizau acestea cauzele nonperformanțelor din activitatea concentrată pe problema controlului informativ al cultului ortodox. „Măsurile de securitate ce se întreprind pe linia Cultului ortodox sunt *anemice* și nu cuprind masa de preoți și masa de credincioși. Se cunoaște prea puțin despre *munca de la om la om*. Rețeaua informativă este redusă, iar o parte din sursele existente sunt *fățarnice*, nu dau informații de securitate, ne lăsăm prinși în plasa lor și nu sesizăm tendințele de dezinformare, fapt pentru care *dăm dovadă de naivitate profesională*. Nu folosim în suficientă măsură mijloacele TO (tehnică operativă) și nu înțelegem că fără acestea nu depistăm nimic. Să se folosească mai mult mijloacele fixe și mobile, filajul, iar legăturile suspecte apărute prin măsura S să fie identificate și cunoscute.” (Cf. Ordin Col. Gh. Rațiu, Șeful Direcției I a DSS, Convocarea din 9 Mai 1988 pe linia Cultului ortodox. CNSAS, Dosar no. 6173, ff. 55-69). Planul de „redresare”, elaborat de maimarii Securității, includea de la propunerea realizării de „contacte cu vârfurile cultice pe bază de plan pentru menținerea

sub influență și atragere, ori pentru dezinformare și derutare” la verificarea în integralitate a „potențialului informativ, urmând a fi luați în lucru informatorii nesinceri, trădători, ostili ori cei oare au legături suspecte în țară și exterior. Asemenea surse vor fi excluse din rețea, urmând ca pe bază de plan să fie menținute în contact, în scop de dezinformare, derutare, compromitere și izolare.” (Idem). Răspunzând ordinului primit de la Centru, și Securitatea ieșeană venea cu niște propuneri care vizau creșterea rezultatelor muncii de punere la punct a „elementelor ostile” din rândul clerului ortodox. Iată câteva dintre acestea: (i) Prin măsuri specifice vom acționa în scopul apropierii, dezvoltării și consolidării sprijinului întregului cler, prin menținerea în contact operativ de apropiere și apărare contrainformativă a celor din conducerea Mitropoliei Moldovei și Sucevei, a protopopiatelor Iași, Pașcani și Hârlău (...). Vor fi analizate toate cazurile care nu sunt în rețea și stabilite măsuri; (ii) Asigurarea cu mijloace speciale a locurilor în care își desfășoară activitatea cei din conducerea Mitropoliei Moldovei și Sucevei, a protopopiatelor Iași, Pașcani și Hârlău, unde de obicei se poartă discuții cu persoane din afara instituției; (iii) Întreprinderea unor măsuri combinate vizând cunoașterea activității, dezinformarea, descurajarea, influențarea pozitivă și determinarea unor emisari ai cercurilor reacționare din exterior, diplomați occidentali acreditați în țara noastră, precum și alți cetățeni străini, de a renunța la acțiunile preconizate pe linia cultului orthodox.” (Securitatea Județului Iași, Plan de măsuri în problema „Elemente ostile din rândul cultului ortodox”, RD 004518/ 00828/ 17.06.1988). În fine, dincolo de adăugarea unei măsuri văzută ca fiind una de *tăiere a răului de la rădăcină*, și anume cea privind verificarea – chiar de către ofițerii de securitate – a persoanelor care vor să urmeze cursurile instituțiilor teologice (după obținerea listelor de candidați), în scopul prevenirii pătrunderii descendenților unor „elemente” cu antecedente politice ori penale „reacționare”, mai regăsim una, de ordin propagandistic. Prin aceasta, bazându-se pe angrenarea de surse „bine verificate și temeinic pregătite”, Securitatea ieșeană își propunea – probabil cu gândul și la posibilitățile existente în cadrul Mitropoliei Moldovei și Sucevei – să genereze un flux de publicații care să apară în reviste și jurnale de mare audiență, având tematică religioasă. Operațiunea de propagandă de acest fel se plănuia a fi una cu atât mai eficientă cu cât semnături importante din epocă ar fi fost atrase în elaborarea unor articole care să prezinte „realitățile” din RSR și meritele *conducerii superioare de partid și de stat*, cu privire la drepturile și libertățile religioase.

Dionisie VITCU

În scena întunecatului Gerar

Era un Domn frumos cu ținută și blazon de aleasă stirpe, educat și armonios. Artist făcut de mama-natură, înzestrat de părinți cu daruri alese. Se ținea drept și pășea pe cale apăsătoare, scruta lumea cu privirea-i azurie, ironic, ascunzând judecăți pe care nu le slobozea ca să nu tulbure plăcerea Omului.

Era un boier, om bun la suflet, calculat și calm în toate cele ce făcea. Rareori l-am văzut grăbindu-se și-atunci când o făcea era socotit și cu măsură! Îi erau străine răutățile mercantile lumești. Privirea sa șagălnică te pune pe gânduri, îți dădea impresia că n-a spus până la capăt tot ce gândește, ce anume crede el despre...

Era... unul dintre zecile de elevi în uniformă celebrului Liceu „Constantin Negruzzi” care-și călca umbra împrejurul Teatrului Național nu numai să culeagă ghinde de sub stejarul generalului Berthelot, cât mai cu seamă să poată intra, să vadă ce se petrece în clădirea *Catedrala mântuirii neamului*, despre care un coleg îi spusese că este *Thalia* lui *Vasile Alecsandri*. Când a reușit să cumpere un bilet la balcon l-a fascinat bolta clădirii care era pictată, dar nu ca în biserică așa cum a văzut el, l-a impresionat lumea îmbrăcată ca la sărbători, însă cel mai mult și mai mult l-a impresionat *camera suspendată* unde erau oameni îmbrăcați ca în *Istoria Antică*, manualul de clasa a cincea. I s-a părut că visează și din acel moment elevul Corban Teodor a găsit dezlegarea visului său de poet. Pentru că Artistul Teo Corban a devenit în timp poet al scenei și ecranului românesc. Dar timpul perfid n-a avut răbdare și nu i-a îngăduit să-și desăvârșească opera.

Văzându-l în Chirița îl apropii de destinul marelui Vasile Boldescu care a preluat de la Mihai Arceleanu Chirița lăsată de Matei Millo și asta-i îngalonează meritul, dar ca și lui Vasile Boldescu destinul i-a fost potrivnic. Teatrul i-a oferit lui Teo mari posibilități de afirmare și are în palmares zeci de roluri, cele mai multe roluri principale, onorate cu multe diplome și premii naționale. Dar, ca un artist mare, Teo în câteva rânduri s-a declarat nemulțumit de Teatru. Filmul, spune el, i-a adus satisfacții mai mari. Se poate, însă Teo Corban rămâne pentru Teatrul Național din Iași unul dintre cei mai mari artiști dintotdeauna.

M-a onorat prietenia și respectul său și l-am dorit alături de mine la Catedrală. Prins în câteva proiecte cinematografice s-a scuzat. Mi-a părut rău. Am avut studenți pregătiți de Teo și asta m-a făcut să-l convertesc, dar... Numele său ar fi înnobit catedrala și ar fi fost de folos învățământului artistic.

Îmi voi aminti un timp de tânăru meu prieten, îl voi păstra în amintirea paginilor mele și-o să-mi fie dor de seninul albastru al ochilor săi, de zâmbetul enigmatic și de glumele sale împănate filozofic cu umor ales, fin, intelectual.

Semnez aceste rânduri așa cum îi plăcea lui să-mi zică atunci când nu eram de față!

Demisie Vitcu

Taina în care locuiesc

Scriind despre volumul unei poete pe care nu ai mai cunoscut-o, avantajul este că ești ferit de pericolul subiectivității. Stai de vorbă doar cu sufletul zidit în carte. Dezavantajul este că, încercând să pătrunzi în intimitatea volumului, descoperi trăiri pe care nici măcar autoarea nu ar vrea să i le dezvălui, sau nu realizează cât de adânc poți să-i pătrunzi abisurile sufletului. Oricum, lirica feminină își are meandrele ei. Și aspectul acesta presupune un risc, dar un risc asumat, așa cum procedez eu în momentul de față cu volumul **TAINA ÎN CARE LOCUIESC** al poetei **Carmen Tania GRIGORE** (Editura Neuma, Apahida, 2021, 68 p.)

Am parcurs volumul pornind de la un semn de întrebare pe care mi l-am pus în momentul când m-am concentrat, cum era și firesc, asupra titlului ca metaforă, apoi asupra cuvântului cheie, „taina”, el însuși metaforă în jurul căruia gravitează ori sunt ținute, precum pilitura de fier, în jurul magnetului, toate celelalte sentimente. Și mai pe urmă aveam să descopăr că, de fapt, nu întâmplător cuvântul cheie este de fapt o anagramă, recunosc reușită, a numelui autoarei. Întrebarea firească pe care am rostit-o: Pot fi în stare să descopăr taina Taniei? Lectura volumului mi-a adus și răspunsul prin poemul **taina în care locuiesc**. Poeta poartă cu sine taina amintirilor dureroase ale unei iubiri de mult risipite. Așadar, în prima secvență lirică, „*poemul de la miezul nopții/ o singură dată te va chema înapoi*”. Mai departe, se dezvăluie poeta, „*ochii tăi vor afla/ taina în care locuiesc/ fără teama de insonnie*”. Miezul poemului dezvăluie și momentul sublim al întâlnirii cu amintirile care „*adaugă tăcerii culori senzuale*.” Urmează o căutare aproape hipnotică: „*amintirile desenează un zbor/ care traversează dorul/ în toate direcțiile*.” Momentul final: „*somnul își face loc într-un gând*”, apoi, „*poemul care te-a chemat înapoi/ se retrage blând/ într-un te iubesc neclintit*.” Stilistic, de observat rotundul poemului. În prima secvență, „*poemul te va chema o singură dată*”, pentru ca în secvența finală, „*poemul se retrage blând*.”

Poemul care deschide volumul se numește **cu dragoste**. Stilistic, această sintagmă este plasată, nu întâmplător, anaforic, la început de vers, delimitând cele cinci secvențe ale poemului, deschizându-se fiecare cu câte un distih, având ca element central de sugestie, verbul, cum se întâmplă și în terținele următoare. La început, „*cu dragoste se apropie glasul/ rostogolit printre ani*”, apoi „*cu dragoste mă cheamă ecoul/ în labirintul în care a fost anagramat/ numele tău*”, continuă sugerând o altă treaptă, „*cu dragoste îmi intră în suflet scrisori*...” Punctul culminant al trăirii îl reprezintă verbul din secvența centrală, „*cu dragoste topesc metaforele*.” Catrenul final dezvăluie momentul sublim când amintirile se transformă în poezie, topind în suflet flacăra, provocând metamorfoza, adică reînvierea dragostei: „*cu dragoste îmi aduci/ greieri între sâni/ și mă întinerești provocator/ înainte de a deveni flăcără*.” De observat este aici registrul stilistic cel mai bogat al verbelor la prezent acoperind funcțional toate cele trei perspective temporale, creând iluzia cititorului că trăiește în egală măsură sentimentul odată cu eul poetic, pornind de la perfectul compus („*am început*”, „*am tăinuit*”, „*am demolat*”, „*ne-am iubit*”, „*m-am întors*” etc., până la condițional prezent sau viitor: „*aș vrea*”, „*vei dăru*”, „*aș da o grămadă de gânduri*”, etc.. În cazul de față, al întregului poem, se întemeiază un scenariu, în care amintirea ia în stăpânire sentimentul, în sensul evoluției, în mai multe trepte, metamorfozând-o: „*se apropie glasul*”, „*cheamă ecoul*”, „*intră în suflet*”, „*topesc metafore*”, „*îmi aduci greieri între sâni*”, „*mă întinerești provocator*.” Aici poeta creează una dintre cele mai fericite simbioze: amintire și dragoste. Ca structură stilistică, poemul aduce tulburător de frumos cu celebra, de acum clasică „*Leoaică tânără, iubirea*” a lui Nichita, în care cititorul urmărește vrăjit simbioza

poezie-dragoste și treptele metamorfozei, până când „*leoaica*”- „*iubirea*” pune stăpânire pe însăși ființa îndrăgostitului, pentru eternitate, „*înc-o vreme, înc-o vreme*”. În cazul nostru, de vină este amintirea, care trebuie recuperată...

Așadar, cititorul are în față un splendid volum în care dragostea se vrea reîntinerită prin amintire, aceasta devenind cheia manifestărilor sentimentului, sugerat cu aleasă discreție și trăit cu acea bucurie interioară ce-i provoacă fericirea înainte de somnul izbăvitor.

În celelalte poeme, motivul literar fundamental, **amintirea**, este susținut de o multitudine de motive literare care conferă unitate volumului: singurătatea, așteptarea, tăcerea, despărțirea, suferința, neliniștea, liniștea, desigur **iubirea**, ca element unificator:

„*amintirile au traversat anotimpurile*.”
 „*intrăm în prelungirile acestei tatonări/ cu frenezia unor amintiri*...”
 „*amintirile adaugă tăcerii culori senzuale*.”
 „*tăcerea se așază discret/ în spatele pleoapelor*.”
 „*el caută o nuanță care să estompeze/ spaima despărțirii*.”
 „*aș da o grămadă de gânduri/ pentru o sămânță de tihnă/ pe care s-o ascund sub pernă*.”
 „*împărțim tăcere/ între cer și pământ/ dar nu ne pierdem cuvintele*.”
 „*liniștea se dilată în trup ca o ceață*.”
 „*numai cel venit/ din jungla unor sentimente/ atipice/ va putea îmblânzi/ demonul încrâncenatei singurătăți*.”
 „*ne rotim într-o singurătate/ amestecată cu noaptea*.”
 „*ne-am iubit cu mult timp înainte/ de a ne cunoaște*.”
 „*o neliniște care/ vine în galop/ și mă alungă într-o poveste cu subterane insalubre*.”
 „*te vei scutura de mine/ și-mi vei dăru/ rodul așteptării*.”

În poemele de o gingașă sensibilitate ale Taniei Grigore cititorul descoperă cu ușurință trei voci lirice: Eu, Tu, Noi.

„Eu” devine marcă textuală a eului liric, desemnând instanța reflectoare din perspectiva căreia se construiește viziunea poetică, reliefând lirismul subiectiv, structurând discursul liric și exprimând stările emoționale asumate. În cazul de față, se autodefineste printr-o splendidă metaforă, conferind caracter reflexiv întregului volum: „*(eu) sunt violonista din întunericul clipei*.”; „*m-am început să recunosc freacăta buzelor intermitent pătimaș*.”

Pe de o parte, eul cheamă imperativ: „*vino la fel de nerăbdător/ să-mi atingi glezna*”, sau pur și simplu se adresează printr-un vocativ trimițând la răbdare: „*dragul meu, fii răbdător, brațele florale te vor călăuzi/ într-un areal carmin*...”

Cât privește persoana a II-a, aceasta este parte a dialogului liric, partener tăcut, jucând rolul interlocutorului care ascultă, dar activ în comunicarea sentimentelor.

„*(tu) învelește-mă în frunze/ ca pe un simulacru de abandon*”; „*cu brațele larg deschise faci valuri*.”; „*mă atingi în cercuri/ tangente/ să smulgem din rădăcini uitarea*.”

Persoana I plural are disponibilități semantice și stilistice multiple. În cazul de față, constituie expresia unui cuplu în care eul liric se autoinclude: „*(noi) ne știm/ dar nu ne cunoaștem măsura inimii*.”; „*împărțim tăcerea între cer și pământ*.”; „*intrăm în prelungirile acestei tatonări/ cu frenezia unor amintiri irosite*.” Epuizându-și dialogul cu interlocutorul doar bănuind, simte nevoia unei conversații cu vocea sa interioară: „*nu mai știu/ cum să invoc celălalt Eu/ umbre uitate în urmă/ își revendică trăiri din existența mea/ dintr-un timp/ ursit la naștere*.” Alteori, simte nevoia refugiului în prima tinerețe: „*uneori adun numele tău cu al meu/ îmi fac umbrelă/ și plec să te caut în direcția primei tinereți*.”

Amintirea iubirii și așteptarea revenirii nu rămân suspendate undeva în suflet, ci își găsesc suportul pe un fundal bine ales, în discrete tablouri de natură, susținute de motive literare adecvate, precum toamna, noaptea, cerul, soarele, ploaia: „*viața trece prin mine ca o ploaie de vară*.”; „*soarele acesta/ îmi rostogolește ziua de azi/ spre trăirile/ din vara trecută*.”; „*cerul este un martor atât de discret*.”; „*învelește-mă în frunze/ ca pe un simulacru de abandon*.”; „*toamna vine cu descătușate culori*.”; „*septembrie a scos la plimbare/ cameleonul notoriu*.”; „*septembrie mă atrage/ cu oferte incitante/ sunt atât de aproape/ de un sărut iminent*.”

Poeta își răsfășă cititorul și cu o splendidă poezie despre poezie, pe care ne străduim s-o transcriem în întregime pentru frumusețea imaginilor poetice țâșnite dintr-o singură respirație: „*poezia e freacăta/ din respirația celui rămas singur/ încorsetat în dificultăți de eliberare/ e truda deschiderii brațelor/ până aproape de cer*.” (**destăinuire**)

Simplu și direct, poeta intră într-un sincer dialog cu limba română, căreia caută să-i releve noblețea într-un fin discurs poetic, prin imagini artistice izvorâte din preaplinul ei sufletesc, dovedindu-i caracterul limbă poetică prin excelență. Pentru poetă, limba română înseamnă „*graiul neprihănit al pruncilor*”, „*sfigla suspinelor de noapte*.” Miezul poemului se găsește în comparația: „*cuvintele să atingă ca un mir aproapele*.” Lasă un mesaj pentru cititor privitor la menirea limbii române: „*să decanteze dorul/ sub pleoape să distilăm memoria străbună/ între cer și pământ*.” Finalul este adânc, dar de o discreție absolută, sugerând veșnicia neamului: „*statornicia din muguri/ să o doinim/ fără a da răgaz hotarelor să suspine*.”

Se pare că prin titlul poemului final, **totul va fi bine** poeta virează spre un ton optimist, însă cele trei secvențe lirice spun cu totul altceva, părand polemice cu titlul. Prima secvență vorbește despre „*ore târzii*” și despre obișnuința „*cu întunericul*”, a doua secvență lirică despre „*tulburare*”, „*despre intimitate amestecată cu insomnia*”, despre amintiri „*pe care nu le-am prețuit*”. Secvența finală descarcă întreaga durere la neputința realizării cuplului androginic, după care a alergat în întregul poem: „*Am rămas desperecheați/ cu amurgul în ochi/ așteptând o rupere de cer/ pentru a primi cu împrumut/ puțină iluzie*.”

Așadar, esența volumului se reduce la două metafore-simbol, cuvinte-cheie: **așteptare și iluzie**, având un singur numitor comun: **iubirea retrăită prin amintire**.

TAINA ÎN CARE LOCUIESC este un volum de o maturitate incontestabilă, în care-și dau mâna, depotrivă, concizia și adâncimea reflecțiilor realizate cu discreție desăvârșită, cu noblețea sentimentelor pline de o candoare izvorâtă dintr-un preaplin sufletesc, printr-o singură țâșnire de inspirație, dar și printr-o perfectă stăpânire a versificației moderne.

Carmen Tania GRIGORE – o poetă de talent – un nume de o maturitate exemplară în poezia română contemporană. Subscriu întrutotul afirmației lui Horia Gârbea de pe coperta IV: „**Avem acum în față cartea cea mai bună a unei poete mature**.”

Despre buruieni lexicale și nu numai

Spuneam, în foiletoanele precedente, *Timpuri de deșteptare* și *Strigător la Dumnezeu*, că m-am saturat de „maestrii trancănelii”, de știriste care se exprimă *aproximativ* în româna standard, de influențerițe care susțin opinii de noaptea minții, de foștii propagandiști PCR, deveniți formatori de opinie corect politică. Zeițele talk-show-urilor is gata să-și dojenească invitații, pe cei îndrăznind să abordeze teme-tabu. Când o teledoamnă ridică palmuțele strigând „O secundă!”, știi că va dura minimum cinci minute. Și nu pricep de ce o moderatoare de-a dreptul exhibiționistă se vântură prin studio, cu sânii pe-afară și cu pleata peste unul dintre ei, în loc să stea locului. Se crede pe catwalk? Noroc de publicitate, că o mai oprește cu reclame la medicamente care desfundă nasul, cu leacuri pentru mătreață, constipație și colesterol, balonare, viermi și păduchi...

Mai nou, zeițele media se așază mari și late în centrul ecranului, iar invitații de pe laturi sunt din în ce mai minusculi. Cât despre vuvuzele care, cu mojicie ordinară sau extraordinară, își bruschează invitații cum le duce capul și-i întrerup exact când au ceva de spus, nu-i de pus boii în plug cu ele. Strigă din rărunchi „Nu vorbiți unul peste altul”, ca să vorbească ele peste toți. Urlă la invitați „Foarte scurt! Foarte scurt! Foarte scurt!”, ca să vorbească ele pe lung și pe larg. „Nu mă interesează! Nu mă interesează!” urlă alta, în ignoranța faptului că ne-ar interesa pe noi, spectatorii. Maladia asta se cheamă *misecuvinism* și face ravagii, mai ales în politică, unde răsună deseori acel „Să taci când vorbești cu mine”, cum răcnea Moș Teacă, al lui Anton Bacalbașa. Puțini invitați trec peste *laudatio* când intră pe ecran, la moderatoarele cu pretenție de independente și obiective. Și cum merg lucrurile, mă tem că-n loc de Săr' mână!, le vor saluta cu „Slava Ukraini!”, ca să le fie pe plac.

Trebuie să urmărești discuții la teveu?, mă ceartă cu umor V.S.R., prietenul ardelean. Canalele de acest tip dăunează grav sănătății mentale, iar talk-show-ul e un virus cu multe tulpini molipsitoare, mă avertizează el. Îi răspund, cu un zâmbet: ca să le pun pe categorii pe moderatoare. Moderatoarea drujbă, moderatoarea balenă într-un pahar cu apă, moderatoarea meduză, moderatoarea apă plată, moderatoarea os-gol, mai seacă decât un os care a stat mult în soare.

De misogină ce sunt, îi prefer pe realizatorii de emisiuni curajoși și probi: Răzvan Dumitrescu (*Subiectiv*), Claudiu Pândaru (*Față-n față*), Laurențiu Botin (100%), Dragoș Pătraru (*Starea nației*). Îl urmăresc și pe Adrian Artene, (*Altceva cu...*). Îmi pare rău că s-a retras Octavian Hoandă și că-l prind rar pe Marius Tucă, împreună cu omul cu laptopul, Valentin Stan.

Cică hârtia (nu) suportă orice? Micul ecran suportă cu mult mai mult. Rroman, cânit liberal ca să întinească, își strânge buzele într-o linie lungă, în semn că refuză părerea contrară. Bogdan Chireac se scarpină vizibil în nas când vorbește un invitat (la Ciutacu, unde insulta, limbajul grosier, chiar și sindromul Tourette, boala înjurăturii, sunt acasă), care are altă opinie decât a sa. Spune analistul că trebuie să fim de acord cu faptul că președintele trebuie acceptat de UE. Nu votul contează, domnule Chireac? Păi atunci de ce să mai votăm? Ne îndreptăm spre vot formal, ca-n ceașușii? Simulăm, ca atunci, libertatea votului? Dar am putea noi vota cât pot ei fura? Gata cu întrebările, Magda, îmi spune prietenul V.S.R., tu doar întrebi, dar nu dai și răspuns. Cam da, dar ce-i de făcut? La noi e posibil să conducă cine n-a câștigat alegerile. Iar Ursula Von Pfizer amenință că are mijloace să „dreseze” populația pentru a vota așa cum crede doamna că-i corect. Annalena Baerbock, ministru de Externe al Germaniei, declară că opinia alegătorilor nu mai contează; Soros, de peste baltă, prevede, ca altădată profetologul Brucan, că „suveraniștii” vor fi „lichidați” de globalizatori. Rapid, începând cu 2020. Iar prietenul V.S.R. bine știe că Parsifal căuta întrebarea salvatoare.

Mitul ni l-a adus în minte Mircea Eliade, în vreme la fel de strâmte ca ale noastre.

Nu numai invitații se strâmbă urât când vorbește oponentul, ci înseși moderantele. Unei domnișoare cu unghii vopsite-n negru nu-i place ce susține istoricul Cristian Troncotă și-i taie vocea, întorcându-se galeș spre Făt-Frumos-din-lacrimă, Cioroianu. Mie istoria „pe umerii lui Marx” nu-mi sună bine. Mai țineți minte că Troțki a decis ca, din 26 ianuarie 1918, să nu fie înapoiat tezaurul „oligarhiei” românești, dar că va fi „cu meticuloasă grijă păstrat”? Tonele de aur, 93,4, n-au mai fost de văzut; doar oasele lui Dimitrie Cantemir au fost date înapoi. Să mai crezi în promisiunile politicianilor.

În ce-i privește pe cei contemporani nouă, stăpânesc mai bine globaleza decât româna. Și câte „loaze urlătoare”, cum le spunea Doru Bușcu (în editorialul *Mutați mortul pe Academie*, din *Catavencii*, 23 ianuarie 2023), nu vor spațiu pe canale! Milițienii ceașușiți nu știau atunci cum se scrie strada Edgar Quinet și mutau cadavrul pe strada Academiei. Acum n-ar ști guvernării, în marea lor majoritate. Doru Bușcu le-ar da un test: „dacă dai în Guvern o dictare cu „vedea-te-aș” și „mămuca, iacăta-mă-s”, nu trece nimeni.” Eu aș încerca o dictare mult mai simplă, care să conțină *s-au* și *sau*. Pariez că mulți ar scrie cu liniuță, că-i mai... sofisticat. Pentru Ursache mi-a povestit o întâmplare din vremea când era președintele unei comisii de bac, prin zona Vaslui. Le-a spus candidaților să aibă grijă cum scriu: *s-au*, cu liniuță sau *sau*, fără liniuță. Au scris peste tot cu liniuță. Or fi ajuns la guvernare Verginel, Mircica, Adrian, care nici numele nu și-l scriu corect?

E lucru mare, vorba lui Caragiale, cum vorbesc guvernării. Cătu fornăie, nu vorbește, iar când încerca să emită de sub masca neagră nu se înțelegea mai nimica. Se vaccinase ca să-și bea cafeaua „la exterior”, iar în interior scria „eșee”. Iohannis se arată slab de constituție, de vreme ce pronunță, în klar, „constitute”. De pregătit, pregătește *rotativa* la guvernare, nu *rotația* și pariez că în favoarea pe-ne-le-ilor lui, deși lumea s-a dumirit că adevărații liberali spuneau „prin noi înșine”, iar actualii spun: „pentru noi înșine”. Bun ș-așa, *rotativă*. Bruckenthal, cu statuie la Sibiu, pregătea *roată* pentru răzvrățiți. Iar fosta ministresă de la Învățământ pregătea, pentru școli, panouri de „pepsiglas”. La educație, doamnă, ca să fii mai brează decât Breaz! Cât despre muncita doamnă Turcan, i-a urat La mulți ani! lui Bruckenthal, la 300 de ani după moarte.

M-am obișnuit cu „celenlalte”, emis de un deputat PSD. Pleșoianu pe unde o mai fi? Că era mai învățat și mai gramat.

Un traseist al posturilor TV, gramaticalul Rareș Bogdan, zice întruna „mi-ar place”, în loc de mi-ar plăcea. Și-i place când una, când alta. Avea dreptate G. Călinescu să-l pună pe Butoiescu să citească ziare vechi, ca să-i fie limpede: distanțarea te ajută să vezi mai bine ce (ni) se întâmplă. Ciorbea: „o să strângem cureaua doar până-n septembrie '97; Ciumara: „în 2000, vom avea ceva aer.” Ah, *l'homme, cet inconnu!* Cu adăugirea: omul politic. Tehnocratul Ciołoș a întrevăzut viitorul fără proprietate privată. Cum? Așa: culegem din păduri tot ce ne trebuie, trăim în grupuri de trei sau de câți vrem, pentru că familia tradițională dispare... Domnule Julien, declarațiile astea te vor scoate din scena politică. Ești terminat sau, cum ar spune franțuzoica lu' mata: *T'es foutu!*

Revoluționăm ceva? Nu, doar tigia Diamond e revoluționară, fiind trei în una: grătar (pentru ștevie la grătar), cuptor (pentru friptură de morcovi), tigia propriu-zisă (pentru fasole importată din Argentina sau din Grecia), iar mămăliga la ceaun rămâne neexplodantă. „E hoți, mă, de latră câinii!”, zice, cu năduf, un țaran într-un sondaj stradal. „Urșii se împușcă, hoții nu?” De importat importăm porci, dar exportăm carne vie. Val Vâlcu ne împacă: Nu-i problemă, deja

mâncăm gândaci în multe feluri. Oare va mânca larve de gândaci cu gura plină?

Cu verbul a trebui au toți mari probleme. Vanghelie nu știe să conjuge nici a fi, dar are „școala vieții”. Și de ce trebuie să aud mereu un purtător de cuvânt al USR, bâlbâit în mare hal? Mai bine ar fi să se dea cașcaval la televizor, ca-n cântecul folkistului Alexandru Andrieș. Ar fi mai credibil decât ce se scrie pe cowl-uri: că Putin a murit ieri, moare azi, dar moare și mâine.

Prof. univ. Cristian Fîrvulescu ne corijează: fake-news nu sunt false, o, nu, *sunt contrafăcute*. Ba apele media sunt rău otrăvite de fake-news, de bârfe joase date drept adevăruri, de breaking news, anunțate cu zgomot de petarde. România a ajuns Împărăția fake-news-urilor și-i mai ușor de montat o știre falsă decât de demontat. Face-book poate fi și el fakebook, iar google te poate des-ființa și re-înființa cum vrea el. Dr. Raed Arafat o știe bine. A ajuns cel mai urât dintre pământeni, la Realitatea Te Vede. În locul doctorului, mie nici că mi-ar păsa de această hărăială continuă. Aș salva tot ce se poate salva. Ca pompierii. De ce e atât de controversat? Pentru modul impecabil cum funcționează SMURD (o știu din proprie experiență), pentru că a lezat interesele celor care vor privatizarea serviciilor de urgență, deci interese particulare, pentru absorbția exemplară a fondurilor europene, dar și pentru că în tot ce face se arată a fi un palestinian perfect adaptat aici. O să le fie greu celor care vor să-l dezeticizeze ca bun român. Rezistă la o presiune mediatică nedreaptă, care ar distruge nervii celor slabi de înger. Asta o știu tot din proprie experiență: am luat foc atunci când am citit că textele mele sunt scrise de Petru Ursache. Le-o fi scriind și de aproape zece ani încoace, când moartea n-a venit din senin, ci provocată de doctori incapabili?

Revenind la infractorii gramaticali: limba fără r-uri nu-i de acceptat la știri. Nici tricourile pe care scrie INFLUENCER. Știri albe nu se mai dau la Protv? Nu vreau să mai aud Pa'ament dinspre cineva cu piercing pe limbă. La news-urile lui Niels auzim despre „o hotă'ăie de guve'n”. Am spus știri? Știrista cu decolteu adânc (model Elena Udrea când „creștina”-citiți boteza –prunci în Harghita) are știință de carte, dacă ne spune că Marea Neagră e un „lac”. Poate așa o vede Putin: lac rusec. Un lac clătănând mine. Știați că Dunărea trece, după Euronews, prin brațul „Sfântul George”? Al câtelea George? Al 5-lea, primul împărat al Indiei, al 6-lea sau primul George, al Marii Britanii și al Irlandei? Sau o fi George I, al Greciei?

Col. Gheorghiuță, doctor de felul lui, a spus că vindecă nu unul ci „cele două organe, inimă și cord”. Asta da, știre (2 martie, 2022), cu roșu însemnată. Întrebare: e vorba de organele SRI? Cât despre latină, e un supliciu pentru colonel, de vreme ce recomandă adevărită „ad labam”, de ne-a lăsat „buj-bei”, cum pronunța altcineva.

Ajunge. De zappat aș mai zappa, că-i duminică, însă joggingul prin mainstream media e nu numai obositor, dar și riscant. Te poate intoxica, poți fi indus în eroare, poți căpăta vreun parazit verbal. Vorba lui Costi Rogozanu: „Provoacă demigiuri”. Tot auzind accentuări incorecte, ți le însușești: bolid, complice, cu accent pe o, plătești facturi, cu accent pe a, la lumină (sper să nu). Și câte nu se văd pe burtiere: însă-și cu cratimă, ca mă-ta și *suxcess*.

Știristele pronunță, fără păș, Junker cu j de la junghi, Carajan pare a fi Jan de Craiova, Pissaro e Pitaro, iar dragostea poate fi *pilatonică* (nu de la Plato, ci de la Pilate). Viața e oau! Nu mai avem ah, oh, vai, avem wow. Nu ne mai place DA, zicem CORS.

Epitetul care ne covârșește este *epic*. Bucătarul dă rețeta omletei *epice*; o cremă de față este *epică*, cutare afacerist are un cont *epic*, iar nevasta poartă pantofi cu toc *epic*. Cum să răspunzi decât cu un râs fabulos, adică *epic*! Vocabula îngrozitor a căpătat conotație superlativă: vedeta x e îngrozitor de deșteaptă/frumoasă, iar vedeta Y e foarte... groaznică (iată-l pe *groaznic* cu termen de comparație).

Cedez când aflu de pe B1 (27 ianuarie 2023) că un ucrainean din cinci și-a părăsit țara din cauza războiului. Și că sunt 203 delfini morți pe plajele românești. Nu le place războiul nici lor. Aripioarele de delfin dispar.

Îi dau toată dreptatea prietenului ardelean V.S.R.: închid televizorul și mă simt confortabil în/cu proza mea. Restul e... presă mainstream.

Breviar editorial

Citesc cărțile confrăților mei, de la o vreme încerc să și scriu despre ele. Dar este greu să acopăr prin „lectură publică” tot ce primesc, simt că ne îndreptățesc pe mulți dintre scriitorii de azi care îmi trimit cărțile lor. Din această perspectivă vă voi propune serii de autori și cărți, „pe scurt”, ca variante de lectură. Mă simt ca bibliotecarul din Biblioteca Babel care încearcă să îl ajute pe cititorul bine determinat, dar derutat sau răătăcit, ca să ajungă la un liman.

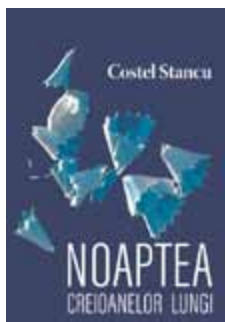
„Viața literară pe Bahlui” de Viorel Ilișoi (Editura Gri, 2022). Meseria lui Viorel Ilișoi, într-o altă viață, a fost, cu siguranță, aceea de căutător de noduri în papură. De ce papură? Pentru că se pare că papura nu are

de fapt noduri, are o tulpină dreaptă și lină, prin urmare a căuta neajunsuri acolo unde nu sunt e ca și cum ai cauta nod ... în papura care n-are noduri. Astfel, nodurile în papură sunt nuanțele oricărui subiect, care din anost, din fără nicio perspectivă, devine unul de maxim interes. Și acest lucru nu îl poate face decât un jurnalist care are *acel ceva* care îi permite să ridice cu două degete chiar și Marea Neagră și să vadă ce este sub ea. Ce se întâmplă în „Viața literară pe Bahlui”? Un jurnalist cultural ia la analizat, (ia la întrebări?) viața literară dintr-o comunitate, în deceniul zece al veacului trecut. Subiectul pare anost, sau așa ar trebui de fapt să fie. Pentru că, ce fac literații dintr-o comunitate? Poeții scriu poezie, prozatorii scriu romane, iar criticii îi critică pe toți. Și fiindcă suntem în Moldova, îi critică, dar cu blândețe. Cum poți stârni această categorie, în general pașnică? Trebuie găsit meșteșug, vorba lui Creangă. Și Viorel Ilișoi găsește acest meșteșug. Una din tehnici este introducerea băului prin gard. În acest caz este vorba de Dorin Spineanu care are rolul și rostul câțelandrului, provocat de băul prin gard de manevrat de publicistul Viorel Ilișoi, Dorin Spineanu desființează într-un interviu „de deschidere” cam tot ce este viață literară pe Bahlui cu o vioioșie caracteristică, mai mult, ia un bolovan mare și îl aruncă în apă. Sunt puși să scoată bolovanul, după mai multă sau mai puțină implicare, o multime de scriitori importanți din urbea Iași, Lucian Vasiliu, Nichita Danilov, Al. Andriescu, Mihai Ursachi, Emil Brumaru și mulți alții. Degradarea vieții literare concurează degradarea vieții în general, politicul infestază toate nivelurile vieții, nu putea rămâne în zona „ecologică” tocmai literatura. Sunt și cazuri de impostură literară pe care publicistul le denunță. Cazul Fanfan, un scriitor fabricat de conjuncturi, de presa de scandal, de prostia cititorilor, pe care marketingul îl livrează lumii ca pe o marfă valabilă. Sunt cu adevărat lucruri grave, cele pe care și le aruncă participanții la acest conflict care pare unul cosmic? Sunt fumigene? Sunt petarde? Sunt sfârșaiace, vorba lui Creangă? Asta contează mai puțin. E vorba de viață. De viață literară și viață pur și simplu. Poți înlocui personajele din carte, cu altele, din oricare altă comunitate, că realitatea rămâne cam aceeași. Și cu cât comunitățile sunt mai mici, cu atâta orgoliile sunt mai mari. Cartea îmi amintește și de „Batrachomihomahia”/ „Războiul broaștelor cu șoarecii” a lui Homer, unde nu rezultatul confruntării contreză, ci hărâmlaia.

„Corabia lui Sterian. Memoria lui Femios” de Sterian Vicol (Editura „Timpul”, 2022). În această carte de maturitate, care adună „poezii ocazionale”, Sterian Vicol reface „moralmente” parcurul celebrei coră-

bii din volumul „Corabia lui Sebastian” scris de A. E. Baconski, care și ea o luase, de fapt, pe urmele volumului „Corabia nebunilor” a poetului german Sebastian Brant, scris la sfârșit de secol XV, la Basel. Poezia și nebunia fac casă bună, dintotdeauna; mai mult, cred că una nu poate trăi fără cealaltă. Poeziile lui Sterian Vicol, urcate pe corabia personală, sunt multe dedicații către prieteni, sunt epopei rezolvate în câteva versuri, sunt mărturisiri care completează tabloul de arte poetice, pe care le propune un scriitor într-o viață: „Foaia albă, unde scrisul meu/ e liber ca praful de ghindă/ sfărâmată, e doar o fâșie din/ pielea subțire a stejarului/ despre care scriu/ rugându-l să mă ierte ...” (Mărturisire). Aerul de improvizație al multor poezii este, de fapt, o formă de alint auctorială, poetul întinde astfel condescendent o mână eventualului cititor pentru a-l convinge (ispiti) să urce pe corabia sa.

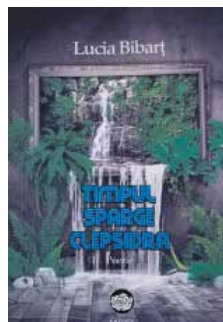
„Noaptea creioanelor lungi” de Costel Stancu (Editura „casa de pariuri literare”, 2022). Un poet de la care primesc cărți cu poezie care îmi taie respirația adesea este Costel Stancu, reșiteanul des-

pre care mi-a vorbit la debut cu multă dragoste „de magistrul” un (alt) poet al locului, regretatul Ion Chichere. Cel mai recent volum, „Noaptea creioanelor lungi”, este un dialog al Sinelui cu Celălalt, o căutare și o negăsire continue: „Când mi se face dor de mine./ Celălalt,/ dezleg câinele./ El mă miroase,/ dar nu pleacă să mă caute ...”. Cele mai multe poeme sunt flashuri, decupaje dintr-o realitate pe care numai poetul o percepe cu toți porii inimii deschși: „Sunt gropar /într-un oraș unde,/ aparent, nu moare nimeni// Sap gropi ce rămân mereu nefolosite// Dimineața, vin unii cu schițe perfecte:/ lungime, lățime, adâncime./ Insistă să respect măsurătorile,/ plătesc, pleacă și/ nu îi revăd niciodată// Seara, apar alții și îmi cer/ să pun pământul înapoi,/ în gropi/ Insistă să nu rămână/ nici un bulgăre pe dinafară./ Plătesc, pleacă și/ nu îi revăd niciodată// A doua zi o luăm de la capăt// Aș înebuni/ dacă nu aș juca zaruri/ cu paznicul cimitirului”. Este o carte de citit, de recitat, de citat în multe secvențe ale ei.

„Apocalipsă și Eros” de Ion Țoanță (Editura „Hoffman”, 2022). Elegant, consistent și definitoriu pentru Ion Țoanță este volumul de poezie „Apocalipsă și

Eros” care etalează o largă serie de teme, de la „apocalipsa socială” la erosul nostru cel de toate zilele, de la stihia simțurilor, la reculegerea în fața unui altar în care liturghia are duhul limbii române: „Am stat în genunchi/ și ți-am spus primul te iubesc ...” (Limba cea română). Proiectarea sinelui într-n cosmos care se întinde după capacitatea de cuprindere și de înțelegere a fiecăruia, este altă caracteristică a poeziei din acest volum: „cad Perseidele/ ca niște cruci noctambule ...”; „am spart din greșeală/ oglinda timpului/ și cioburile mi-au pătruns/ adânc/ în carne ...”; „ploile de stele/ îmi pătează agenda de lucru/ sorb femeia născută/ din boabe de cafea amară”. În esență, Ion Țoanță este un caligraf al stărilor de grație, seismele inimii sunt bine înregistrate în versuri adesea surprinzătoare: „Am aprins o candelă/ spre luminarea minții de apoi/ și m-am lăsat sfârtecat de coapsele femeii// ia, părinte, taxă pe spovedanie,/ știu că nu am vindeca/ dar nu renunț/ la ultima prescură din aluatul iubirii” (Erotica magna).

„Timpul sparge clepsidra” de Lucia Bibarț (Editura Neuma, 2022). Poezia Luciei Bibarț este una hiper-dinamică, în consonanță cu temele vremurilor noastre, regăsim în carte risipirea ființei în spațiul virtual,

pandemia, sfârșitul istoriei, apocalipsa. Logica oximoronică a textelor conduce la abolirea convențiilor, revărsării în spațiu i se opune reclusiunea în timp, exultanța conceptuală este abandonată în favoarea înstrăinării. Mai mult, un duh claunesc plutește peste toată această hărâmlaie de personaje fie reale, fie fictive, care se regăsesc într-o viaie redundantă: „Dispozitiv de vorbit la distanță,/ dispozitiv gonflabil de alungat urâtului/ în serile târzii/ dispozitiv de slăbit, de mâncat, de plimbat/ de sculat, de încălzit, de aerisit./ Viața însăși a devenit un mecanism./ În regatul lui, ultramodern, comod,/ funcțional și rece, nu se mai făcea/ nici cel mai mic efort./ Mersul s-a transformat în pași monitorizați,/ alergatul se producea pe bandă,/ la întâlniri mergeau hologramele ...”. Numai că poeta stăpânește cu vrednicie acest peisaj post-apocaliptic precum un personaj bulgakovian stăpâna sala eterogenă în care improviza un spectacol complex de magie neagră. Aerul de „jurnal de stări” al cărții este dat de poezia de notație, tendința de a reține în cuvinte ceva din risipirea fulgerului pe un cer liniștit: „Cuvintele mele -/ stol prezumtiv/ de poeme, ce încă/ nu-și găsesc formularea”.

„Pasărea din ochiul meu stâng” de Tincuța Horonceanu Bernevic (Editura „Eikon”, 2020). Cartea semnată de Tincuța Horonceanu Bernevic este un jurnal care se desfășoară pe parcursul a șapte zile, plus alte câteva texte, un fel de facere a lumii în șapte reprize și cu ceva pauze de respirație. Registrele poetice sunt diverse, de la textele lapidare la cele

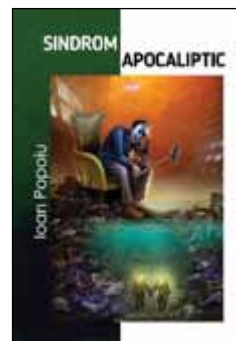

care „povestesc” secvențe considerate esențiale. Multe poeme sunt simpatice puneri în pagină a unor fapte diverse care au fost „stoarse” de toată poezia lor: „am traversat strada pe culoarea roșie/ visam în ascuns că auto-

buzul/ mă va lovi și voi sta în ghips/ și lumea din jur/ mai ales vecinii cei noi/ îmi vor cumpăra portocale/ și mi le vor lăsa în bucătărie/ mama le-ar spune mereu că dorm/ când vor încerca să mă viziteze// vecinul are mustață/ și eu visez în secret că mă căsătoresc cu el/ îmi place mustața lui/ și râd ori de câte ori îi spun bună ziua ...” (Ziua a doua).

În multe secvențe ale cărții poezia este un contact imediat, epidermic, cu o realitate care reacționează ca și cum ar fi puternic inervată: „seara la bloc e o liniște absolută/ când coboară Suleyman/ în scara blocului/ se face liniște adâncă în lucruri// azi sunt amară ca un burete de vase îmbibat cu Axion/ am un card bancar gol/ pe care îl mai scot din când în când/ să plătesc trei banane/ la un supermarket/ atunci mă simt importantă/ și mi se pare că demnitatea e salvată/ și merg pe tocuri fără să mă clatin/ ca o dansatoare la bară ...” (Ziua a patra).

În multe fragmente din acest jurnal intim emoțiile sunt dublate de o detașare ironică/ autoironică care sporește starea poetică.

„Sindrom apocaliptic” de Ioan Popoiu (Editura Aius, 2022). Poezia lui Ioan Popoiu are hieratismul simplității, stările se traduc singure într-un limbaj care nu suportă, parcă, nimic conotativ: „în ce limbă să-

mi exprim sentimentele nu reușesc să/ cuprind înțelesul într-o lume a condamnaților la moarte/ nu pot fi decât de partea revoltei ...”. Cele mai multe texte sunt/ par a fi scrisori către un prieten cunoscut/ necunoscut, un alter ego de la care așteaptă confirmări la îndoilele (ziditoare), la întrebările părelnic retorice: „poate-nvățăm să trăim și în universul adevărilor simple/ să ne privim în oglindă cinstit să ne vedem să ne/ admirăm fără filtre doar noi cu noi nu îndurăm adevărul/ despre noi înșine”. Notațiile contrastive care se bazează pe un fragmentarism al percepției, cu voci care se întretaie în același discurs, crează o atmosferă de falsă teatralitate în care stridentele retorice sunt estompate de un limbaj care acționează ca un material „moale”, atonic, în care se pierde toate ecorile: „după fiecare poem nu rămâne decât strigătul/ tipătul scurt vertical agonia se revărsa ca o maree cine să/ o oprească simți cum te-neacă plânul cosmic scriu o/ elegie o lamentatio las moartea lumii...”. Topica poetică, cu versuri lungi, cu structură apropiată de proză, dau o notă interesantă, de ambiguitate a mesajului, ajută subtextul poetic.

Traian D. LAZĂR

Literatura desenată

Termenul „literatură desenată” și realitățile numite de el apar tot mai frecvent în cronicile și revistele literare, iar această modalitate de creație artistică este folosită, din ce în ce mai mult, de către scriitorii colaboratori/în tandem sau nu cu artiștii plastici.

Fenomenul este generat de dorința amplificării impactului textului asupra cititorului. S-au folosit, de-a lungul timpului, mijloace și tehnici variate în acest scop.

Unele dintre acestea vizează textul însuși, forma și mărimea literelor, inițialele abracadabrante în culori vii, aspectul Cuvântului, structura grafică a textului etc.

Altele s-au orientat către îmbogățirea percepției textului prin adăugarea unor noi elemente, ce aduc nuanțe inexistente în text ori sunt mai slab reprezentate. Și au ales desenul!

Aceste practici au îmbogățit literatura cu noi specii: poemul desenat (vezi revista *Scriptor*), romane grafice (România literară nr 51-52/2022, p. 35), albume roman, benzi desenate ...

Raportul textual-vizual în aceste specii literare este variabil. În benzile desenate predomină grafica/desenul. Textul este înscris într-o bulă și are, comparativ cu suprafața paginii atribuită desenului și cu impactul asupra cititorului un loc secundar. Această specie literară este cultivată, mai ales, în limbile germanice în care comunicarea se realizează, de obicei, prin cuvinte puține și propoziții sau fraze reduse ca dimensiune. Firea gravă, sobră, taciturnă și poate imaginația corespunzătoare a popoarelor ce vorbesc aceste limbi și-a pus amprenta asupra textualului, iar vizualul/desenul a ocupat locul determinant. La aceste popoare, este mai răspândită specia literară a benzilor desenate, folosită în literatura pentru copii, al căror limbaj/bagaj lingvistic este redus. Reflexele din copilărie, păstrate și la maturitate, a constituit apoi temeiul receptării/răspândirii speciei romanelor desenate, publicate în zonele anglo-saxone.

Popoarele vorbitoare de limbi latine, au o fire expansivă, extrovertită, ce se reflectă în limbajul amplu, abundent, ceea ce determină prioritatea textualului în literatura lor desenată. Vizualul, desenul este aici doar complementar, folosit pentru ilustrarea textului sau îmbogățirea percepției acestuia cu alte elemente și nuanțe decât cele prezente în text. În literatura română dozajul textual-vizual este cel mult la paritate, dar de obicei predomină textualul. Desenul care însoțește textul are, în literatura desenată din România, funcții diferite: de întărire, confirmare a textului sau de pregătire a receptării lui.

Printre volumele recent apărute, ce ilustrează această situație, se numără *elegii de câmpie*, Editura EIKON, București, 2022, operă a artistului plastic și poetului Aurel Ștefan Alexandrescu ale cărui performanțe în arta plastică au fost răsplătite cu 18 premii naționale și 50 de premii internaționale, iar în poezie cu premiul Editurii Albatros în 1985.

Aurel Ștefan Alexandrescu desenează și versifică în stil clasic (claritatea Ideii, ritm, rimă) folosind însă o gramatică postmodernă (lipsa semnelor gramaticale uzuale, punct, virgulă etc.) având și unele accente suprarealiste, cu țintă metafizică.

Faptul că, în volumul menționat, planșele/ paginile desenate sunt realizate de autorul versurilor, favorizează viziunea unitară a creației, armonia dintre cele două modalități de creație artistică, sporirea expresivității scrierii.

De cele mai multe ori desenul, cu care

cititorul ia mai întâi contact fiind așezat pe pagina din stânga a cărții, pregătește starea spirituală adecvată receptării versurilor, așezate pe pagina din dreapta.

Desenul ce precede poezia *cai de iarbă* înfățișează un cal înaripat zburând între pământul acoperit de vegetație și cerul cu soare, păsări și o stea. Vizualizarea elementelor simbolice ale desenului creează cititorului starea de spirit propice receptării versurilor din care cităm: *trec herghelii de cai prin satul nostru vara/ și nunțile de păsări nu se mai sfârșesc/ trec herghelii de cai și li se umflă nara/ simțind miros de oameni adânc dumnezeiesc.*

În unele planșe, desenul este format, în principal, din figuri geometrice (cercul soarelui sau al lunii), naturale (brazi, cai...) ori simboluri în realizarea cărora autorul folosește linii, puncte, dar și tente (pete de culoare alb și negru) Desenul precedent poeziei și viața câtă este, realizat în această tehnică redă cai albi și, în tentă alb-negru, fluturi și un cal pag, pe un fundal de soare în asfințit și cer înstelat. Versurile îmbină un motiv poetic frecvent reluat de poet, caii (anoni, risipiți, de nuntă, *tragici cai de moarte*) cu elemente suprarealiste (*pe valea păsării sunt semne de eclipsă; în cumpană de umbră și tăceri*).

Uneori, versurile și respectiv desenele își largesc funcția de evocare nostalgică a câmpiei, aspectului ei fizic și trăirilor legate de această formă de relief, de acest mediu al existenței și tratează elementele ale filosofiei cunoașterii și ale ars poetica. În asemenea situații, funcția desenului este de a ilustra textul poetic.

Simbolul cunoașterii raționale, creierul, desenat pe mijlocul paginii, ca un păianjen ce își țese pânza în ochiul uman, ilustrează procesul cunoașterii desfășurat între un raft de cărți, în partea de jos și cerul înorat în partea de sus. Iar versurile aceleiași teme sunt: *în camere de oaspeți pe sincere așternuturi/ visăm zăpezi de munte ca într-un vechi blestem/ prin care trec bărbații cu umbrele pe scuturi/ așa subțiri și palizi în praguri de poem.* (pp. 58–59)

Desenul ilustrativ al ars poetica înfățișează cerul nopții, ninsoarea care cade într-o clepsidră transformându-se în păsări și litere de tipar mari, care devin litere mici de tipar în cupa de jos. Versurile poeziei ce urmează, *baladă V*, se referă la același proces: *și parcă ninge când rostim/ iubirea noastră în cuvinte/ cu nopți de dragoste plătim/ baladele de mai înainte.*

Impresionant este desenul ce ilustrează versurile poeziei în rări ascunse referitoare la creația poetică: *se rup din noi cuvinte și locul cârnii doare/ în rările ascunse sub tragica armură (...) se rup din noi cuvinte din dragostea ținută/ drept singura avere a hainelor de miri (...) se rup din noi cuvinte imperii de vocale/ în ochii noștri tulburi își clatină dulceața.* Desenul ce ilustrează poezia cuprinde un ochi din care izbucnesc flăcări și păsări, iar pe suprafața globului ocular există o mare aglomerare de litere.

Folosirea semnelor de punctuație ar fi determinat, în acest caz, dar și în altele, sporirea expresivității textului prin claritate. Se vede însă că autorul urmează curentul modei care consideră că tocmai ambiguitatea este cea care sporește expresivitatea. Nu există, însă, nici o îndoielă că mixarea desenului cu textul poetic, îmbinarea vizualului cu textualul, reprezintă un mijloc sigur de potențare a expresivității, de percepere variată și completă a mesajului poeziei.

prefețele lui Cioran

Daniel Ștefan POCOVNICU

Moștenire exegetică a unui complex

Există cumva un reflex receptiv a ceea ce s-ar putea numi Complexul Cioran? Individualizare mimetică acută a unui persistent sentiment cultural de inferioritate autohtonă? Altfel spus, obsesia cioraniană a evadării în marile culturi i-a afectat profund până și receptarea ce contribuie deja la edificarea posterității?

Să ne amintim împreună cu Mircea Martin că „Orice complex de inferioritate presupune o comparație soldată cu o apreciere în defavoarea subiectului. Ceea ce nu înseamnă că simpla constatare a inferiorității devine de la sine „complex”. Descoperirea unor defecte ori deficiențe proprii înseamnă, dimpotrivă, o dovadă de luciditate autocritică. Avem de a face cu un „complex” atunci când în cuprinsul sau în urma judecății defavorabile apar exagerări, respectiv, diminuări ale proporțiilor reale, restricții ori generalizări abuzive, încercări compensatoare în alte planuri sau, pur și simplu, răsturnarea planurilor ca atare și, mai ales, a criteriilor. „Complexul” se recunoaște însă nu numai prin deformările produse, ci și printr-o anume repetabilitate obsesională.” (G. Călinescu și „complexele” literaturii române, Albatros, București, 1981, p. 34)

Atent să nu rămână blocat într-un eventual algoritm de lectură („Istoria literaturii române nu se confundă cu istoria „complexelor” ei” – *ibid.*, p. 37), universitarul bucureștean surprindea fenomenologic un imediat revers elocvent al perspectivei:

„Negația lui Eugen Ionescu nu vine cătuși de puțin din implicare, din ruptură. Între sine și cultura română, considerată global, el pune o distanță pe care expatrierea n-a făcut mai târziu decât s-o materializeze. Așa se face că, încă de pe acum, complexul său de inferioritate trece într-unul de superioritate.” (*Ibid.*, p. 33)

Or modelul acesta de manifestare a conștiinței despre propria valoare se aplică esențial, totuși altcumva, cazului Cioran. E de gândit în ce măsură rășinăreanul l-ar fi putut „împrumuta” de la al său tovarăș de destin. Îi diferențiază major enorma ruptură de maternitate lingvistică.

Pe deasupra, să recunoaștem că nici măcar Ionescu nu s-a „înșurubat” dintr-odată, întempestiv și imediat în limba mamei, de vreme ce-și trăise destul de plener și ardent activismul literar în România. Astfel, teatrul absurdului (teatru mai degrabă decât literatură) apare deseori ca un fel de compromis rezervat unui outsider sosit, orice s-ar zice, târziu într-o cultură totuși de adopție. Jocul maimuțăresc infantilo-robotic cu vorbele spune ceva important despre dificultatea reintegrării în spiritul unei limbi pe care n-ai primit-o suficient de adânc, total și indiscutabil din acea fragedă pruncie constitutivă socio-psiho-mental.

De cealaltă parte, Cioran ne indică el însuși ce sfidare traumatizantă va fi acceptat asumându-și transplantul idiomatic, unul, oricum, în cea mai mare parte literar și livresc (de văzut pe Cioran vorbitorul limbii franceze):

„Greșim când ni-l imaginăm pe exilat ca pe un personaj care abdică, se retrage și rămâne în umbră, resemnat cu nenorocirile lui, cu condiția de obiect netrebuincios. Dacă-l observi mai bine, descoperi în el un ambițios, un dezamăgit agresiv, un ins acrit dublat de un cuceritor. Cu cât ni se ia mai mult, cu atât sporesc în noi poftele și iluzii-

le. Ba chiar deslușesc o anume relație între nenorocire și megalomanie. Cel care a pierdut totul păstrează, ca pe o ultimă salvare, speranța gloriei sau a scandalului literar. Consimte să renunțe la tot, în afară de numele său. Cum să-și impună însă numele, câtă vreme scrie într-o limbă pe care lumea civilizată n-o știe sau o disprețuiește?

Își va încerca puterile într-un alt idiom? Nu-i va veni la îndemână să renunțe la cuvintele de care se leagă tot trecutul său. Cine își reneagă limba, adoptând-o pe-a altora, acela își schimbă identitatea și chiar decepțiile. El se rupe – trădare eroică – de amintirile sale și, până la un punct, de sine însuși.” (Cioran, *Foloasele exilului*, în *Ispita de a exista*, Humanitas, București, 2002, p. 52)

Este *Sentimentul românesc al urii de sine* (Luca Pițu) suficientă justificare acestei trădări? Să nu fie aici însuși complexul pândit de alexandrinism? Nevoia neobositei legitimări prin apel la alte culturi? De preferință la cele mari, prezumate într-o relație privilegiată cu plauzibila proximitate a universalului?

În definitiv, așa se impune Cioran, ca hermeneut ce-și alege și neagă alegerea de referințe idolatrizând cumva prin citare un drum al gândirii sau altul. Important ca să fii în centrul marii atenții e să știi a cita din autorii cei mai „prizați”. Din monumentele de raționament și expresie ale unor idoli ai filosofiei și literaturii lumii în care te-ai dori parca și tu consacrat.

N-ar putea fi, însă, chiar această întreprindere filtrantă un fals? O schimonosire a propriei personalități vizitate, cât de cât, de impresia realului? Ceea ce n-ar justifica, e drept ceva mai alambicat, dar nu chiar puțin verosimil, o anume senzație latentă, bine camuflată abisal, a urii de sine, viziune bricolând o eventuală neobosită apocalipsă personală? Speculând complicat veninul acumulat în timp ce te prefaci tot mai convingător și adânc?

Chiar și așa, sub imperiul transmiterii complexului în chip de moștenire simbolică ce se prefacă-n cultură, o bună parte din exegeza dedicată acestui autor de un proteism aproape că îngrozitor se înscrie categoric în limitele lui cuprinzătoare. Că vorbim de o întinsă eseistică ce ambiționează a-i răspunde cu o aceeași monedă a stilului șerpuiind printre solzi diafani de retorică pregnant izbitor. Un mimetism căzut în robia unui soi de manierism cioranian până la irelevantă. Sau de încercarea deznădăjduită a salvării din infernul raționamentului său distrugător, cu o deferență dorind a face monstru sacru dintr-un evident saltimbanc de geniu, nepăsător și tocmai de aceea martial în propriile convingeri eliberate de adevăr. Iar aici ilustrare convingătoare găsim în Mircea A. Diaconu, *Cui i-e frică de Emil Cioran?* (Cartea Românească, București, 2008)

La alt cap de interval aș lăsa exegeții supărăcioși, nemulțumiți, dezabuzăți de histrionismul moral și coreografia retorică uneori dezagreabilă pentru cititorul îndelung avizat.

Aici l-aș situa în prim plan pe Livius Ciocârlie cu opul său *Caietele lui Cioran* (Scrișul românesc, Craiova, 1999), din care răsună revolta exegetului nemulțumit că ratează iarăși omul din spatele autorului. Sastisit de literatura invocată în interminabil alibi.

Iluminati 2.0

sau Discursul ateologiei paragnostice carpato-dunărene

Partea a II-a
CIRC-CONFERINȚA ROSTIRII IPSIHASTICE
„Luați un cerc, mângâiați-l și va deveni vicios”
(Tratat de psihologie geometrică)
„Dincolo de bine e rău”
(Nietzsche-Evola)

1

Dacă Titu Maiorescu ar mai trăi, ar putea găsi, într-un singur autor viețuind în Micul Paris, material ilustrativ „update” pentru studiul polemic *Oratori, retori și limbuți* (1902). Performanța (literal și în toate sensurile*) este realizată de cel arhicunoscut sub sigla CTP, esență de *homo loquens balcanicus*, pentru care funcția de retenție se aplică doar evacuărilor trupesti, ceea ce duce la debridarea sfincterelor rostirii. Rezultă o producție verbală în flux aproape continuu, chiar și după retragerea de la toc-șourile televizate și declarațiile repetate că nu mai este interesat de meseria de comentator, consacrandu-se vocației de scriitor, la pragul cronologic 65+. Platforma online pe care a creat-o, intitulată „Republica” (să știe lumea că nu are simpatii monarhiste!) prelungește cariera de jurnalist care, vorba lui Jupân Dumitrache, „combate bine” apărând „suveranitatea poporului”. Drum început la o vârstă trecută mult de pragul pubertății (în 1990 avea totuși 34 de ani) și care s-a fixat în tropăitul stilistic: Calul bătrân nu se învață la buiestru, sună o rostire poporană. Când ai tras trei decenii la căruța „formării de opinie” (chiar dacă ai luat-o uneori peste arătură sau ai dansat sârba-n teleguță, coregrafie oltenească) nu ai cum să înveți nici arta armăsarului de curse, nici eleganța cailor dansatori formați la școala de Echitație Spaniolă de la Viena.

2

Într-o psihocritică *sui generis* aș încadra simptomele rosti-scrierii cetepiste în *șprițofrenia vorbirii despre Sine*. Vortex pe cortexul suprasaturat de informații eterocite pe care mintea nu le poate cuprinde, deprinderile din gândirea inginerască reușind doar să le compacteze pentru a crea structuri amintind de sculpturile lui César, artist constrâns să folosească „materiale de recuperare” (adică deșeuri, uneori rebuturi din atelierele artizanilor parizieni). Produsele pot fi reușite în domeniul vizualului dar rămân la periferia scriiturii: cultura generată prin educația școlărească este obsedată de „corectitudine” (gramaticală, cratime și virgule) dar este la nivelul genunchiului broaștei în ceea ce privește distingerea și folosirea adecvată a registrelor rostirii (de la prețios și solemn la familiar, informal, „substandard”).

Perfecționismul maladiv (cu care CTP se diagnostichează în fața unui public cu pregătire medicală) se oprește deci la nivelul corectorului de ziar. Lipsa de răbdare (urmare a limbarității nepotolite nici de lectura marilor texte, nici de rigoarea presupusă prin pregătirea matematică, mereu reamintită publicului care ar fi uitat) îl duce dincolo de ceea ce ar dori să fie. Este ceea ce-l determină să „rectifice” imaginea cărții pe parcursul campaniei de promovare.

3

În planul exprimării publice, în fapt, personajul deconcertează prin ruptura dintre rostirea regională (aflată la pragul dintre oltenism și dicție ferentariană) și veleitățile de „vorbit literar” la nivelul morfosintaxei și al stilului. În acest interstițiu se situează incapacitatea de a pondera formulările mitocane de care pomeneam (vezi episodul din luna ianuarie). Dacă ne întoarcem la înfățișările televizuale din trecut vom găsi explicația într-un gen de *poetică a mârâlniei jurnalistice*, pe care ziaristul din anii 90 o prezenta într-o serată muzicală a rafinatului Iosif Sava. Justificarea era necesitatea tăriei verbului în combaterea politicianilor, nesimțiti în fața unui limbaj civilizat. Timpul a dovedit că băieții deștepți ai timpurilor noi erau blindați la gloanțele golăniei verbale. În schimb cititorii, cu precădere cei tineri, le-au recuperat, incorporându-le în matricea stilistică „trendy”.

4

Tandemul carte-conferință (trend al vremurilor recente) realizat cu ocazia „cărții-eveniment” de la finele anului 2022 este o perfectă ilustrare a cva-

draturii cercului, „performată” de un funambul al argumentării dublat de un clown al rostirii. Studiind „a șaptea artă”, CTP a ajuns să gândească filmic și să se filmeze gândind, deconcertându-se și pe sine uneori. Un analist al cetepismelor și cetepemelor ar putea releva modul în care acestea structurează, prin dispersie orală (radio-tv&rețele sociale) și înseminare textuală (calificată sau pur reactivă) o bună parte a mentalului noii generații. Mă voi mărgini la o schiță (epurată de ilustrarea tehnică) a monturii textuale în care sunt inserate considerațiile lui (s-ar fi impus majuscula, spun adoratorii) despre credință, acele nestemate ale gândematiei parateologice din *Dumnezeu nu e mort* și addenda orală pusă în scenă în fața unui public medicinist.

Interconectarea celor două fapte se impune: după cum am arătat deja, „conferința-circ” a devenit, pentru autor, ocazia de a produce un „supliment” (să-i zicem „alimentar”, că e la modă în terapiile contemporane) format dintr-o serie de texte citite ca atare, cu oarece veleități de actor. Un *one man shaw* prelungind în fapt compoziția textului de referință, structurat ca un scenariu de film de spionaj securist, în care vocile pot fi întrerupte de indicații privind „banda sonoră”, orientând percepția semantică.

9 – (sunete de pian dezacordat) 30 – (porțiuni de înregistrare ininteligibilă) 32 (zgomot de înaltă frecvență) 57 – (inaudibil, interceptare ambientală, zgomot de fond puternic) 58- (înregistrare ininteligibilă) 63 – (oboi și corn) 67 – (ininteligibil, zgomot de fond puternic) 86 – (zgomot de ploaie pe acoperiș de tablă) 88 – (ușă trântită. pauză) 90 (în încăperea se face liniște) 116 – (continuare înregistrare parc, cu module-demodule laser) 117 – (melodie populară executată la nai) 118 – (sunet păsăresc de telefon mobil) 120 – (bruiat intern) 181 – (ușă trântită) 186 – (tipăt de copil) 188 – (se aude muzică, un vals) 202 – (urlet de maimuță)] (asta vine pe fontă 12%)

Procedeu este o hipertrofie a refrenului BUGHI MAMBO RAG din *Jurnalul fericirii*, pledoarie pentru creștinismul ortodox scrisă de viitorul monah Nicolae în anii 70, când tânărul Cristian Popescu intra în universul SF, cale prestigioasă spre ateism, aflată cu un nivel mai sus decât cel „științific”, în care era scaldat de școala vremii. Schema filmului ar putea avea, prin varietatea mediilor traversate, o sursă ascunsă, dacă „scenaristul” ar fi aflat de *Diavolul schiop* al lui Lesage, roman apărut în 1707: ajutat de Necuratul, naratorul se plimbă pe acoperișurile caselor și vede ceea ce se întâmplă în interiorul fiecăreia, ceea ce duce la relatarea unei serii aleatorii de întâmplări, fără nici o legătură între ele. În franceză, acest procedeu, aplicat conversației, înseamnă a trece *de la cocoș la măgar* (coq-à-l'âne).

Construcția filmică a cărții prezintă un avantaj nebănuț când abordezi probleme delicate: deresponsabilizarea lui CTP în ceea ce privește afirmațiile riscante, cel care s-ar hazarda să le evidențieze se expune riscului de a fi acuzat că nu face diferența dintre instanțele rostirii (Narator, Personaj etc.). Când este necesar, în interviuri, potențează sau temperază teze, formulări (cum se întâmplă în cadrul interviului înregistrat la Radio Iași imediat după circ-conferința de la UMF Iași), jucând însă mereu dubla partitură a Autorului-Personaj, construcție în care nu știi cine pe cine fagocitează.

5

De la Ion Barbu a preluat (inconștient sau sau, e fără importanță) modelul lui Nastratin din Isarlăc: „*Sfânt trup și hrană sieși, Hagi rupea din el*”. Din straniul ospăț (*upgrade* balcanic al motivului șarpelui care-și mușcă propria coadă, Uroboros) am putea să reținem grăuntele *sfințeniei laice și civice*, strecurat în toate pasajele consacrate demascării clerului și a falsei credințe. Procedeu este comun tuturor celor care – din comoditate cel mai adesea – sunt virulenți față de disciplina practicii religioase (în special postul), arătându-i cu degetul pe acei practicanți care sunt fideli canonului dar comit fapte contrare mo-

ralei creștine. Poziționarea respectivă implică în fond reducerea abuzivă a *comunității credincioșilor* la acele persoane operație aberantă, chiar dacă ar dispune de informații statistice: știința nu este compromisă de aberațiile și superstițiile produse de-a lungul timpului, de utilizarea frecventă în scopuri criminale, care antrenează probabil o armată mai mare de practicieni decât „cercetarea curată” (pur teoretică sau binefăcătoare). CTP are totuși decența de a pomeni și derivatele cvasi-religioase Rațiunii și ale Științei timpurilor noastre, în oglindă cu diatribele contra creștinismului, filamente desprinse parcă din fragmentele lui Nietzsche, din crâmpene de Cioran (primul menționat în treacăt, al doilea obliterat cu totul).

Pe de altă parte este vorba de o mare doză de trufie, (în genul „eu nu postesc, nu mă rog, nu pup moaștele și nici mâna popii dar *sunt mai bun decât ei*”). În fapt CTP simte nevoia de a-și desena o aură deasupra iluminării naturale a craniului prin portretele aducând în prim plan tare, vicii sau micimi ale unor morți – *Zaharia Stancu* (21), *Arghezi* (22), *Adrian Păunescu* (23-26), *Corneliu Vadim Tudor* (71-76), *Sorescu* (145-150). O dispersie semnificativă pentru arhitectura propriului templu.

6

Din perspectivă trofică, necrofagia simbolică (extinsă și la principalul rival de pe piață, Mircea Cărmărescu) dă o altă dimensiune consumului de sine din crâmpenele autobiografice. *Sinele* devine până la urmă o negativitate vândută cu amănuntul, pas cu pas, ca spor de valoare, chiar atunci când autorul face din locurile comune o plasă, o mreajă în care prinde publicul. Voi reține la lista notabilităților literare se adaugă unele politice (cu o fixație asupra lui Putin, războiul din Ucraina e și el marfă de presă) și alte specii mai mărunte, plevușcă fără nume (poate fi și prudentă, respectivii au dinți care pot mușca în instanță), poetica Sfințirii Sinelui s-ar putea traduce în formulă argheziană: „*Din bube, mucegaiuri și noroi/Făcui în grabă pentru mine aureole noi*”.

7

În adâncurile sale, CTP aspiră să devină „pecar de oameni” – operație ratată la întâlnirea cu mediciniștii: după „momeala” compusă din cinci secvențe (circa treizeci de minute**), nu prinde din public decât întrebări fără legătură cu veleitățile sale teologice, afișate în lectura (voit) personală (premeditat șocantă, cu parfum de scandal) a ideilor despre Dumnezeu, Iisus, temeiurile credinței. Scriitorul este readus, prin interogațiile celor din sală, la rolul de „lider de opinie”, (de)formator al publicului captiv în mreaja lui, adică la cel de *jurnalist comentator*, mixtură de Casandra și Baba Vanga.

Faptul este firesc chiar și pentru acei privitori care i-ar fi citit cartea: ceea ce este valid în opiniile lui CTP este pus în umbră de parada continuă***, asemănătoare înfiorării cozii păunului: penele desprinse din informația științifică se îmbină cu cele ale cunoscătorului cremei politice mondiale (răspândite în tot textul), ale cititorului de filosofie, ale filmologului. Cele preluate din Sfânta Scriptură – deși exploatare cu trimitere la text în întâlnirea amintită – nu au avut nici un ecou după bruftuluirea unei spectatoare care a încercat să-l acroșeze pornind de la Petre Țuțea.

Despre palierul paradei, legate de trufia inteligenței raționale, îți voi vorbi însă, (ne)credincios Cititor, în numerele viitoare.

Note

*Performanța a căpătat, grație penetrării idiomului național de „limba limbilor” (engleza) și o accepție specifică artelor spectacolului.

Este durată preluată de la materialul video găsit pe Youtube. *Parada este manifestare publică (militară sau LGBT). În comportamentul animalelor, *parada nupțială* este o componentă a reproducerii, strâns împletită împerecherii propriu-zise.

Sursa imaginii: Jean Chevalier&Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles*, Paris, Laffont, 1994, scut metalic din Benin.

Flavius PARASCHIV

Semne galbene pe ecran negru

Cu o activitate publicistică și științifică fructuoasă, Liviu Antonesei este, fără îndoială, o prezență care se impune mereu. Pentru textul de față, ne interesează mai mult latura artistică a omului de cultură ieșean. Ca poet, Liviu Antonesei este o figură inedită, pentru că încearcă și reușește, de cele mai multe ori, să nu fie încadrat într-un tipar anume.

De la prima carte de poezii din 1989 (*Pharmakon*), scriitorul a apelat la numeroase forme stilistice de a-și expune sinele în versuri, iar ultima carte tipărită dovedește din plin această versatilitate poetică. Ne referim, așadar, la volumul *Semne galbene pe ecran negru*, care a fost tipărit în 2021 la Editura Junimea.

Ceea ce atrage atenția încă din start este modul în care poeziile din cartea de față se completează reciproc. Dacă unele texte au o tonalitate mai destinsă, altele sunt scrise pe un ton cât se poate de confesiv și – pe alocuri – dramatic. Cu toate acestea, ceea ce le unește sunt acele elemente confesive și contemplative. Un poem ca *În amintirea...* trăiește tocmai prin acest mod liric-meditativ de a reacționa la evenimentele lumii materiale. Iată cum debutează textul: „Mi-am pregătit de cu seară cămașa

neagră, un sacou negru, pălărie neagră, cei mai buni/ pantofi negri și blugi Levi's, cei albaștri închis,/ să facă punte, să regăsim tinerețea intactă...” (p. 24). După acest început destul de moderat, eul se afundă într-un soi de abis al incertitudinilor, unde predomină spectrul morții. Ca un ultim răspuns dat inevitabilului sfârșit omenesc, ultima parte a scenariului liric, deși capătă, pas cu pas, valente tragice, surprinde totuși o formă de împăcare a sinelui

sub forma unei amintiri: „[...] mi-am pus masca albă și mânușile asemenea/ amestecând cele două culori ale doliului și/am ieșit să-l conduc singur pe ultimul drum / și-i vedeam zâmbetul acela de la mijlocul/cele din urmă ierni pe care a petrecut-o aici!/ Și moartea poartă mereu două umbre...” (p. 25).

Trebuie menționat faptul că o parte din versurile din *Semne galbene pe ecran negru* se află sub semnul unui ludic foarte bine dozat. În *Copilul de pe munte*. Vocea, de pildă, avem de a face cu o destăinuire cât se poate de puternică. Poezia se deschide prin negarea propriei condiții, iar de reținut aici este directetea discursului, care generează o atmosferă tensionată, unde se poate identifica, printre altele, o luciditate cât se poate de convingătoare: „Nu am vrut să vin în această lume,/ nu mi-am ales vremea, nici locul, alții sau întâmplarea au ales pentru mine,/ nu am datorii față de părinți, față de patrie/ și născut față de epoca în care am sosit – / ar trebui să am drepturi, câteodată/ mă și bucur de ele, cel mai adesea tânjesc...” (p. 27). După un astfel de început, nu urmează o resemnare categorică. În schimb, latura ludică a cadrului poetic continuă, iar pusă față în față cu propria finitudine, instanța lirică recunoaște că nimic nu este etern, iar omul trăiește într-o minciună continuă: „Dacă nu am ales nimic în privința sosirii,/ ar trebui să-mi aleg singur plecarea,/ între garoafe albe și flori de câmp,/ dar omul e slab, ușor de cucerit/ cu promisiuni deșarte, cu mărgelile/ colorate ale conchistadorilor/ așa că plecarea se amână sine die...” (p. 27).

Mai mult decât atât, poeziile sunt diferite ca stil și formă, iar această incongruență, care, în treacăt fie spus, se reflectă și din titlu, este – poate – și miza întregului volum. De pildă, în unele poeme optica eului este mai sumbră și pesimistă. Acesta este cazul discursului poetic din *Și la ce bun...*, iar ca exemplu iată primele versuri, care vin, de altfel, în completarea titlului: „... o rugăciune sau un imn când la facerea lumii gol/ și liber ai fost în amestecul acela compact/ de splendoare și hidoșenie unde bântui între alegeri?/ Cel mai adesea sunt greșite, dar eroarea îți aparține./ ești singurul ei domn și stăpân, nimeni nu este vinovat/ pentru ele, cum nimeni altul nu merită laude, dacă sentințăm/ să reușești, să alegi, cine știe cum, tu nu știi, bine.” (p. 39). Comparând această atitudine lirică cu un poem ca *Păsările, poezii...* se va putea observa o diferență consistentă. Acum versul nu mai este lung și nici viziunea asupra lumii nu mai este așa cuprinzătoare. În schimb, simplitatea scenariului liric devine o constantă, fapt care se observă chiar și la nivelul construcțiilor lexicale: „Când iarna își scutură ultimele cojoace/ se întorc grăbite păsările călătoare/ și tot atunci, într-o ciudată simetrie, la fel de grăbiți ne pleacă poezii...” (p. 59).

Prin *Semne galbene pe ecran negru*, universitarul și scriitorul Liviu Antonesei își pune din nou la încercare condeiul, iar cei obișnuiți cu literatura lui nu vor rămâne dezamăgiți de savoarea și diversitatea poeziilor.

Ioan ȚICALO

Of, tinerețe

din vremea lui badea Scârțan

În după amiaza aceea cu pomi înfloriți și bondari umplând aerul înmiresmat cu cântarea lor de țambal hodorigit, când eu, cuprins de friguri, visam la marea mea iubire, numai ce aud din spațele meu un glas de trombon:

— Sergent Scârțan!

— Ordonafi! am sărit eu în sus și luând poziție de drepti.

— Vino cu mine! mi-a ordonat căpitanul Costoroabă, cel mai hain ofițer din unitate, cu o mustață de te băga în boale și cu niște ochi care îți sfredeleau inima.

Am plecat cu comandantul meu, tremurând din toate încheieturile, am ieșit pe poarta monumentală a unității militare și, după ce am parcurs cu chiu cu vai, în deplină tăcere, în jur de un kilometru, am dat de un teren viran împrejmuț, iar monstrul cu un chipiu uriaș a hărățit din nou:

— Intrăm aici!

Din păcate, am intrat numai eu. Galonatul a rămas ca să închidă poarta și să-mi bodogănească într-o gamă doar de el știută:

— Scârțane, catană buiacă și netrebnică, tu ai îndrăznit să-mi pui coarne, vizitând-o pe nevastă-mea pe când eu nu eram acasă!

— Dumneavoastră m-ați trimis..., am îndrăznit eu, revenit.

— Taci, potlogarule! a răcnit, mișcându-și amenințător mustața hădă. Spațiul în care te afli e presărat cu mine îngropate, iar gardul împrejmuitor e pus sub tensiune. Ai trei posibilități: să pui mâna pe sârmele gardului și să te prăjești, să calci pe o farfurie și să te desfaci în bucăți împrăștiat pe zeci de metri și a treia, ceea ce cred că nu se va întâmpla, să ajungi în partea opusă, unde se vede o altă poartă deschisă. Să-ți fie moartea ușoară!..., mi-a urlat, plecând țanțos.

„Lasă, că-ți arăt eu, parșiv nenorocit!...”, mi-am zis, strâmbându-mă groaznic. Am stat pe loc o vreme, să mă adun, apoi m-am lăsat în genunchi și mi-am scos baioneta, încercând ușurel terenul și transpirând ca un cal în plug. Mă și vedeam făcut ciozvărtă zburând în urma bubuiturii, mai tunătoare decât glasul lui Costoroabă. Uite cum plătesc eu nebunia de a intra în casa ofițerului, după ce el m-a avertizat să rămân în curte. Dar puteam oare să refuz pe...? Umblam cu vârful baionetei prin pământ și cu imaginea Marceli jucându-mi pe dinaintea ochilor și sorbindu-i parfumul

amețitor. În sfârșit, când credeam că ar trebui să mă las păgubaș, gândind că totu-i o cacealma, am dat de prima barieră metalică. Am săpat cu mare atenție și am scos dolofana la vedere. Fericit, i-am desfăcut capacul și l-am izbit de gard, de unde a sărit o jerbă de scânței afurisite, iar, în urmă, s-a făcut liniște. Gardul nu mai reprezenta o piedică. L-am sărit și, în mare viteză, m-am îndreptat către Marcela, care mi-a promis că mă așteaptă la orice oră. O vedeam cum îmi surăde și mă cheamă, ținându-și brațele desfăcute. Neatent la teren, m-am împiedicat, am căzut și m-am ridicat fericit, fără să țin seamă de durerea din genunchi. Am intrat în casă ca o vijelie și am înțepenit în mijlocul camerei. Marcela se tăvălea cu altul. Am zbirat ca o sălbăticiune și am sărit... în sus.

Jumătatea mea pusese cafeaua pe masă și m-a abordat precum căpitanul Costoroabă:

— Ce faci, moșnege, te zbați ca peștele pe uscat la vârsta asta, ori te-a vizitat Cornilă și te mângâia cu coada lui cea frumos mirositoare pe la nas?

Eu ce să-i spun, c-am avut un vis erotic eșuat? Mi-ar lua cafeaua și m-ar bodogăni toată ziua, fără să se oprească, așa că am tăcut ca peștele în baltă, m-am uitat la ea cu drag și am întins mâna după ceașcă. N-a fost chip s-o apuc. M-am trezit plesnit peste mână și cu altă poruncă:

— Treci și te spală, păcătosule, închină-te la icoană și mulțumește Domnului că îți mai dă o zi de viață!

Emanuel VASILIU

Curatorierea în cinema (III)

Nagy Csilla, curatoarea cinematografului „Arta” din Cluj-Napoca, despre câteva dintre seriile curatoriale concepute și programul de educație cinematografică CineKids.

N. C. În afară de liniile curatoriale menționate, care există de obicei și în festivaluri sau pe care le știm din festivaluri, încercăm să avem și linii despre documentare sau linii tematice, cum ar fi despre mediu. Recent am avut despre muzică, de exemplu; a fost o dorință mai veche de-a mea să scoatem în evidență și alți contribuiitori la realizarea unui film; să nu ne concentrăm doar asupra regizorilor, să fie și actori și compozitori. Aș vrea, poate, într-un viitor să facem și despre directori de imagine; în afară de conceptele lor, asemenea serii și linii curatoriale să fie și despre conștientizarea modului, în care te uiți la filme; care este, practic, limbajul unui film, cum e folosită muzica? La cinematograful „Arta” cred că a fost foarte apreciată această ultimă serie; la fiecare film am avut și un invitat special, care a vorbit și a contextualizat puțin genul de muzică abordat; am avut și evenimente de muzică aici, în cafenea, după film, dar întotdeauna am și scris articole pe pagina noastră de internet cu ocazia fiecărui film; ideea nu este doar să ne uităm la filme, e și o educație cinematografică pentru adulți. Și pe lângă aceste linii și serii curatoriale e și programul CineKids, pe care am început să-l dezvoltăm în 2020 în timpul pandemiei, când cinematograful era închis și atunci am avut mai mult timp să ne ocupăm în cadrul unei echipe, să dezvoltăm programul nostru de educație cinematografică pentru copii, dezvoltare emoțională prin film, am avut programe-pilot, pe website-ul nostru se poate vedea și partea de educație cinematografică, am făcut formări de profesori – cum să folosească filmul în educație și, cumva, acesta e un program puțin diferit și mai special în acest sens, încercăm să avem clase și școli regulat, să vină să solicite filme din catalog, am făcut un catalog, o selecție de filme, care pot fi accesibile și le putem rula la cinema și cumva, practic, profesori, școli și grupuri de copii pot să se înscrie pentru vizionarea lor; adică le avem la dispoziție; e ca o rezervare în proiect. Aici pot fi și ateliere și cred că acest proiect ne este foarte drag, adică educația cinematografică, și nu doar cinematografică dar și emoțională, e chiar... mi se pare că e foarte importantă și mai ales că trăim în medii vizuale și conștientizarea mediului în rândul copiilor e foarte importantă, retorica video-ului, a filmelor, a limbajului, adică, practic, copii și tineri folosesc TikTok, adică vorbesc în limbajul cinematografic...

E.V.: ...vizual...

N.C. ...vizual, practic, zilnic. Cred că e foarte important de înțeles și retorica, pentru că, evident, poate fi folosită pentru manipulare. Adică e un program foarte important din acest punct de vedere; nu promovează doar discuții despre temele din filmul respectiv. Pentru că de foarte multe ori în școli au fost folosite filme – ecranizări, de exemplu, dar vorbind despre tema filmului și nu neapărat de...

E.V.: ...cum e făcut filmul.

N.C. Nu neapărat de filmul în sine, da.

Ioan RĂDUCEA

Luna sculptorilor români

ediția a III-a, februarie-martie 2023

INTRARE ÎN REALITATE

Tendința căreia i se asociază Luna Sculptorilor Români (și mai ales inițiatorul și sufletul său, Vladlen Babcinetchi), una ce angajează nu doar arta acestor prime decenii din noul mileniu, este aceea de deprovincializare a Iașului și, prin aceasta, de reechilibrare (culturală) a spațiilor românești, inclusiv al celui est-carpatic, astfel încât să participe armonios la fenomenul civilizațional girat, în această parte de lume, de către statul român. Cu toate că nu par a beneficia de o coordonare oficială, inițiative de acest fel s-au manifestat și se manifestă (de la, să spunem, mai vechiul Salon Național de Inventică la Gala Premiilor Operelor Naționale Române sau Festivalul „Serile filmului românesc”), stimulate, desigur, de faptul că au loc într-o veche capitală, centru (geografic inclusiv) al unei mari provincii și, nu mai puțin, centru universitar, ecleziastic ori de pelerinaj.

Lucrurile se cuvin evaluate în perspectiva lor istorică și o împerejurare dintre cele mai îmbucurătoare este să constăți că mai apar personalități cu har organizatoric (și aceasta, chiar printre artiști) determinate să împlinescă destinelul cultural al locurilor de care se simt legate. La început de an 2023, la Iași, prilejul unei asemenea bucurii este dat de această a treia ediție LSR (Luna Sculptorilor Români), prevăzută a se desfășura vreme de o lună, pornind de la data nașterii lui Constantin Brâncuși, 19 februarie (de la care se împlinesc 157 de ani). Aflată în creștere evidentă față de primele două ediții, manifestarea se arată într-adevăr complexă, cu peste 50 de creatori invitați, din varii spații românești (Republica Moldova nu lipsește) și sute de lucrări (51 în aer liber). Organizator principal, Ateneul Național Iași a atras în proiect mai multe instituții publice ori parteneri privați, încât spațiile de expunere sînt multiple (galerii aparținînd UAPR dar și Galeriele „Aparte”, „Arteast”, „Dana”, Palas Mall, Casa Universitarilor, Parcul Copou, esplanada Palatului Culturii etc.) iar produsele preconizate variate și ele: circuitul cultural în cauză, o arhivă online, un film documentar, proiecții video, un album...

La data la care scriem aceste rînduri, au fost deja amplasate în spații publice, așteptînd inaugurarea oficială, siluetele din plăci întretăiate executate de Gabriela Drînceanu (în Piața Unirii), *Armonia* lui Ion Bolocan (compoziție în bronz, care face parte și din proiectul Piedestalului de la Ateneu) ori lucrarea lui Dan Covătaru *Apostolul*. Acesta din urmă, supradimensionat, constituie o apariție memorabilă (chiar dacă provizorie; poate deveni un fel de logo al întregii manifestări) în capătul Pietonalului Lăpușneanu, trimițînd, prin aceleași brațe întinse a îmbrățișare dar și a răstignire, direct la *Hristos Mîntuitorul* (sculptor principal, Paul Landowski) ce domină, încă din 1931, uriașul Rio de Janeiro. Venerabilul propunător (n. 1944, Cernăuți) al figurii apostolice este, de altfel, prezent și printr-o consistentă retrospectivă de piese în lemn (la Galeria „Th. Pallady”) – și nu este singurul omagiu de acest fel adus unei întregi cariere artistice. Nu mai puțin relevant este faptul că întregul festival de sculptură pare a fi fost gîndit cu ochiul de monumentalist al inițiatorului său. Orașul întreg (ori cel puțin centrul său nervos esențial) apare drept subiectul unei colosale intervenții (poate în replică la insidioasa „sculptură socială” a lui Joseph Beuys) la care participă zeci de artiști în stare să-i prindă, poate definitiv, necesarele aripi estetice.

Avem într-adevăr nevoie de artiști cu viziune, iar dacă, la unii dintre ei, această viziune nu se apleacă doar asupra creației personale ci înalță și duhul locului, „cu atît mai bine țării și lui cu atît mai bine!” – după cuvîntul bardului de la Mircești. În orice caz, printr-o asemenea măreață integrare într-un ansamblu coerent, un oraș întreg are șansa să se regăsească în adevărata lui realitate, conform notației din Brâncuși, atît de bine aleasă drept moto al Lunii Sculptorilor Români: „Arta nu este o evadare din realitate, ci o *intrare* în realitate – poate în singura realitate valabilă.”

LUNA SCULPTORILOR ROMÂNI

LUNA SCULPTORILOR ROMÂNI, cel mai important eveniment dedicat sculpturii din România, își deschide porțile la Iași, în perioada 19 Februarie – 19 Martie, pentru a celebra 147 de ani de la nașterea marelui artist Constantin Brâncuși, reunind, în cadrul celor 11 expoziții solo și colective peste 185 de sculpturi, 51 dintre ele fiind prevăzute pentru a fi amplasate în aer liber.

Publicul ieșean va beneficia, astfel, timp de o lună, de estetica artei contemporane, ce se va lăsa descoperită și pe arterele pietonale ale orașului, în proiect anunțându-se prezența 54 de autori din Arad, Timișoara, Cluj, Sângiorz, Alba-Iulia, București, Constanța, Iași și Chișinău, alături de invitați speciali din diverse domenii ale culturii.

Evenimentul este organizat de Ateneul Național din Iași, cu sprijinul Primăriei Iași, avînd ca parteneri principali UAPR, Complexul Muzeal Național Moldova – Palatul Culturii/ Muzeul Unirii, Muzeul Național de Artă Constanța, UNAGE, UAIC, Casa de Cultură a Municipiului Iași M. Ursachi, Galeria Aparte, Galeria Arteast, Galeria Dana, Arcada Central Art Space, Galeria Pallady, Galeria Tonitza, Galeria Drossu, TVR Iași, Bindu,

Grand Hotel Traian, Artmark, Palas

Iubitorii de artă sunt așteptați în locațiile partener, cât și în arealul destinat evenimentului (Grădina Palas, Esplanada Palatului Culturii, str. Ștefan cel Mare, Piața Unirii, str. Lăpușneanu, Casa Universitarilor, Parc Copou), pentru a admira opere de artă unice, în cadrul a ceea ce se dorește a fi o radiografie a sculpturii moderne și contemporane românești.

LUNA SCULPTORILOR ROMÂNI, cel mai important eveniment dedicat sculpturii din România, își deschide porțile la Iași, în perioada 19 Februarie- 19 Martie, pentru a celebra 147 de ani de la nașterea marelui artist Constantin Brâncuși, reunind, în cadrul celor 11 expoziții solo și colective peste 185 de sculpturi, 51 dintre ele fiind prevăzute pentru a fi amplasate în aer liber.

Publicul ieșean va beneficia, astfel, timp de o lună, de estetica artei contemporane, ce se va lăsa descoperită și pe arterele pietonale ale orașului, în proiect anunțându-se prezența 54 de autori din Arad, Timișoara, Cluj, Sângiorz, Alba-Iulia, București, Constanța, Iași și Chișinău, alături de invitați speciali din diverse domenii ale culturii.

Evenimentul este organizat de Ateneul Național din Iași, cu sprijinul Primăriei Iași, avînd ca parteneri principali UAPR, Complexul Muzeal Național Moldova – Palatul Culturii/ Muzeul Unirii, Muzeul Național de Artă Constanța, UNAGE, UAIC, Casa de Cultură a Municipiului Iași M. Ursachi, Galeria Aparte, Galeria Arteast, Galeria Dana, Arcada Central Art Space, Galeria Pallady, Galeria Tonitza, Galeria Drossu, TVR Iași, Bindu, Grand Hotel Traian, Artmark, Palas

Iubitorii de artă sunt așteptați în locațiile partener, cât și în arealul destinat evenimentului (Grădina Palas, Esplanada Palatului Culturii, str. Ștefan cel Mare, Piața Unirii, str. Lăpușneanu, Casa Universitarilor, Parc Copou), pentru a admira opere de artă unice, în cadrul a ceea ce se dorește a fi o radiografie a sculpturii moderne și contemporane românești.

Ateneul Național din Iași; Primăria Municipiului Iași; Uniunea Artiștilor Plastici Din România – Filiala Iași; Maria Bilasevski; Ioan Răducea; Grigore Ilisei; Mads_kreative

MARTORI SINESTEZIEI

Așa cum mărturisește în interviul difuzat în mai

2022, sculptorul ieșean Vladlen Babcinetchi (n 1983) este un artist foarte solicitat. Obține mereu comenzi de for public (printre care *Oda bucuriei*, din fața noului supermarket de la Miroslova ori *Glossă*, lângă Muzeul „Mihai Eminescu” din Parcul Copou) și, avînd dar organizatoric, inițiază proiecte culturale (tabere de creație, simpozioane, aranjamente curatoriale) ce pun în valoare munca mai multor artiști. Mai ales, se poate spune că, prin colaborarea cu oficialități din areale urbane marginale (Voluntari, lângă București; Ovidiu, lângă Constanța; Tomești, lângă Iași), ba chiar și din spațiul monastic (Mănăstirea Pogreț, județul Bacău), el a identificat o nișă proprie de promovare a artei. Inițiative dintre cele mai salutare care, prin animarea acestor zone cu evenimente și opere sculpturale (ce ating deja, în privința Tomeștiului, dimensiunea unui parc tematic), ajută la diseminarea în marele public a gestului estetic și la ștergerea impresiei că lucrarea de artă se ridică neapărat pe autoritatea centrelor culturale (și politice).

În angajamentul pentru asemenea coordonări cultural-sociale, care, după cîte înțelegem, aureolează inspirația creatoare propriu-zisă, ce loc se mai acordă expoziției personale? El este unul, după cum aflăm tot din interviul amintit, nu mai puțin important, mai ales că, de prin anul 2017, din vremea unui proiect de acest fel derulat împreună cu Mănăstirea Pogreț (căreia harnicul monumentalist i-a amenajat, în anii pandemiei, și altarul de vară), s-au identificat materialele predilecte (esență de stejar, sticlă securizată, fagure de albine) și o formulă de expresie adecvată și demnă de reluat. Într-adevăr, față de expoziția *Noi, îngerii*, exact cu trei ani precedentă și desfășurată în același loc, expoziția *Synesthesia* (20 decembrie 2022 – 10 ianuarie 2023, Galeria „Theodor Pallady” a UAPR, curator Maria Bilasevski) funcționează pe principiul temei cu variațiuni.

Deosebirea este totuși una fundamentală, clama-tă de sensul actului artistic. În 2019 era vorba de un imn închinat Iubirii, pornind de la sensul teologic al termenului, inclusiv prin celebrul citat al Sfîntului Pavel (*Corinteni 13*), iar printre îngerii reprezentați în lemn natur, cu stilizare radical hieratică și cu statură de stilp totemic, se afla și un suav *Autoportret*. În 2022, fibra lemnului este însă acoperită cu baiț negru iar în locul luminărilor de ceară curată apar

piese de orfeverie din bronz (este contribuția atelierului „Ousiai”, coordonat de Sorina Cotea). Atașată înaltelor siluete care populează sala, în locuri simbolice (pe frunte, pe inimă), ele pecetluiesc, într-o ornamentică nonfigurativă cu turlburătoare ape, o altă stare, una de patimă sau, dacă nu, de relevare a celor trăiri pămîntești de care dă seamă și titlul expoziției. Așadar, o idee de reprezentare nu a unui singur simț, ci a tuturor deodată, a unei *sinestezii* de care sîntem năpădiți la fiecare pas, deși atît de rar în sens artistic, cathartic astfel... (Desigur, titlul expozițional *Synesthesia* este de respins, cu tot probabilul interes promoțional, căci este alolingv, ca și tot afișul redactat... în engleză, ca încă o nefericită inițiativă de auto-colonizare culturală!)

În acest monumental minimalism, de simbolistică arhaizantă, în care stilpi ai cerului par gata să explodeze (sinestezic!) în spațiul prea mundan și prea îngust, este evidentă și o artă a pigmentării prin detalii. Estetică a invizibilului, a la Malevici, între personaje mai apare cîte un tablou negru, referind la tenebre, cu tot numele contrapunctic – *Culoarea dimineții* (!). Alături, un alt erou pare tranșat, ca la Francis Bacon, și stropit, în josul patetice înșirui de vertebre, cu pigment roșu etc. Pe măsură ce o adîncești, narativitatea vizuală te angajează tot mai mult pe un drum al tragicului, așa cum se întîmplă cînd pui la bătaie simțurile, și mai ales pe toate deodată...

P.S. Aflăm că, între timp, artistul a ridicat în Țara Sfîntă, chiar la Biserica Nașterii Domnului de la Betlem, o monumentală troiță, pentru care îl felicităm, bănuind că ea se va constitui într-un reper al sculpturii noastre contemporane.

Alexandru Philippide, romancier (II)

Așa cum am precizat, în primele trei secvențe publicate în „Adevărul literar și artistic”, drept gen al scrierii se indică (în titlu sau în supratitlu) jurnalul, pe când în cea din urmă (într-o notă de subsol), e menționat altul, și anume romanul. Aceasta nu înseamnă însă că în timp intenția/proiectul autorului a evoluat. Într-adevăr, în interviul acordat în 2 iunie 1929 unui prieten – A. Z., inițiale sub care se ascunde probabil Demostene Botez – el declara: „Mai am două sute de pagini dintr-un fel de roman a cărui publicare voi începe-o în curând într-o revistă. Un amestec de analiză sufletească și de senzațional – de senzațional, însă, foarte verosimil și, cred, destul de trăit...”

Prin urmare, de la început a fost vorba de scrierea unui roman, „jurnalul” nefiind decât o formulă de structurare (pentru tot textul sau doar pentru câteva capitole).

În această ordine de idei, este de remarcat, mai întâi, că Al. Philippide nu-și asumă „drepturile de proprietate” asupra jurnalului, atribuindu-l englezului Thomas Howe, dar nu lămurește totuși (cel puțin în cele patru secvențe publicate) de ce semnează el ca autor. Desigur, cestiunea ar fi fost foarte ușor de rezolvat, recurgând la procedeul mult uzitat al manuscrisului găsit, caz în care Thomas Howe ar fi putut constitui un *alter ego* al său. Dar atunci era totuși necesar un efort de a face verosimilă alteritatea (diferența identitară dintre autorul Al. Philippide și englezul Thomas Howe), altfel spus, se impunea un recurs mai decis la ficțiune.

O „evoluție” (de la jurnal la roman) este tăgăduită și de inexistența vreunei discontinuități în redactarea celor patru secvențe¹. Prima și ultima sunt localizate și date: „Berlin, 31 august 192...” și „Berlin, octombrie 1923”. (Evident, autorul a renunțat în final să mai „ascundă” anul exact.) Celelalte două mediane (*Sentimentalism* și *Remușcări*), deși, cum am arătat, se prezintă ca fiind fragmente „din jurnalul lui Thomas Howe”, nu indică la început locul și data. Dar în text se dau suficiente precizări cronologice, care le plasează în același interval de timp: în cea dintâi diaristul rezumă etapele relației sale cu tânăra Martha Behm, cunoscută în urmă cu șase luni, și povestește două excursii estivale pe malul lacului Wansee; iar în secunda este relatată o vizită la domiciliul fetei, ce are loc după câteva săptămâni, „la începutul toamnei”. Așadar, cele patru episoade se petrec într-un interval de două luni (între 31 august și „... octombrie 1923”) sau (dacă ținem cont și de „flash-back-uri”) de șase-sapte luni.

Unitare sunt cele patru secvențe/capitole și ca tehnică: toate narează întâlniri ale englezului cu Emil Kittya sau Zitty² (prima și ultima secvență) și cu Martha Behm (cele mediane), narațiune înglobând alerte dialoguri³ și portretizări plastice, dar și „subconversația” (cu un termen inventat mai târziu), comentariul mental al diaristului.

Evident, de maximum interes în jurnal este însăși figura lui Thomas Howe, psihologia lui. Ea se relevă în

deosebi în contrapunct cu aceea a personajelor principale, în speță Emil Zitty și Martha Behm.

Neîndoielnic, cel dintâi (așa cum îl vede diaristul) este și el interesant. Este „un om de statura unui copil de zece ani, rahitic [...] O față îngustă, împovărată de un pince-nez plesnit, în dosul căruia ochii clipeau, căprii, puțin încrucișați. Părul era castaniu, cărunțit [...] trupul acesta de copil avea patruzeci și cinci de ani”. Jurnalul ce „publică din când în când eseuri minuscule la câte un mare cotidian”, autor al unei cărți – *Cabinetul cu figuri de ceară* – plătit de editor cu echivalentul a trei pâini, având în pregătire o altă – *Rugăciune pentru Dumnezeuul meu* –, locuiește în condiții mizere, într-o cameră extrem de mică, de pe strada Gervinus, în apropierea gării Charlottenburg. Are „aerul unui om care a luat ultimul dejun cu trei zile în urmă”. Despre el, crede diaristul, „s-ar putea spune că este un tip” sau un „nevindecabil boem”, „biet idealist”, dar dacă „nu-i miroase urât sufletul” ca altor cunoștințe ale englezului (ca lui N.?) și, la urma urmei, „este un personaj mai mult simpatic”, este totuși „înainte de toate, un nepuțincios”.

„Trebuie să fie slovac, după nume – adaugă diaristul –, vorbește germana cu accent. De trecutul lui mi-a vorbit întotdeauna cu incoerență și entuziasm, ca despre o poveste pe care ar fi trăit-o într-o viață anterioară. Toate istorisirile lui au ceva nelămurit, neverosimil și patetic în același timp. Și sunt convingătoare, prin ton mai mult decât prin subiect. Știu sigur că a călătorit mult. Adică a vagabondat. A fost și închis de câteva ori pentru vagabondaj. Dar n-a călătorit din curiozitate, ci dintr-un fel de impuls mistic, un fel de manie ambulatorie. Un pelerin fără Ierusalim, fără Meccă. Și un mistic pe care natura exterioară nu-l interesează.” Și, pe marginea povestirii unei întâmplări petrecute la Roma, când, de teamă să nu aibă prea mult soare, a stat opt luni, fără să deschidă o fereastră, „ce da spre San Pietro”, survine întrebarea dacă personajul „este un înțelept”.

Reacțiile intime ale diaristului nu sunt, însă, tocmai firești, comune. „Nu știu de ce, mărturisește el – acest lucru [foamea permanentă în care trăiește cel vizitat] mi-a făcut plăcere – poate pentru că dejunasem copios în ziua aceea. Dar îmi aduc aminte că am avut îndată după asta un fior foarte puțin plăcut – de milă sau de scârbă, sau de teamă, sau de toate acestea împreună.” Și, fără menajamente față de sine, conchide: „Priveliștea mizeriei mă neliniștește câteodată, – aș vrea, poate, să spun că o suport greu la alții, fără să cred prin asta că sunt capabil de prea multă milă (o! o! dimpotrivă...)” La fel este

comentariul asupra sintagmei „viața lui Zitty” care îi trece – „fulgurent” – prin cap: „Îmi reamintesc că rostindu-mi aceste trei vorbe, îmi veni să pufnesc în râs. De ce? Nu știu – dar gândul că omulețul acesta prizărit, copilul acesta cu fața zbârcită, cărunțul acesta cu trup de copil bolnăvicios – ideea asta că stărpitura asta are o viață la care ține, pe care o poartă de patruzeci și cinci ani, pe care vrea s-o mai poarte încă douăzeci sau o veșnicie – ideea asta mi se păru deodată, și de atunci mi se pare mereu, ridiculă, bufonă, hilară la culme, cea mai cumplită glumă pe care am văzut-o vreodată – da, asta e: cea mai cumplită glumă...” Și adaugă diaristul: „Nu sunt răutăcios. Ca să urăsc trebuie să fiu întâi lovit. Dar ce pot să fac dacă la mine mila și râsul se împreunează câteodată așa de ciudat? Nu e vina mea. M-am pomenit rânzând

cu hohot în momente în care trebuia să plâng, în care chiar plângeam! Ei nu – râdeam. Acesta e adevărul, mi se părea că plâng, dar râdeam, râdeam cu adevărat...”

Pe aceleași portativ se înscrie și relatarea unei noi vizite la Zitty, petrecută (după alta nu mai veche de două săptămâni) peste câteva luni, la sfârșitul lui octombrie. Diaristul își consemnează starea psihică complexă: „Mă gândeam la Martha... Mă gândeam la mine... Eram trist.

Poate mai mult supărat. Mânios, chiar. Simțeam o nelămurită dorință de răzbunare. De ce? pe cine? Ca de obicei, dorința mea începu, de îndată ce mi-o văzui limpede, să-și piardă din individualitate și mă pomenii deodată numai supărat, fără să mai pot găsi pe cine, fără să cred că am de ce, o supărare fără convingere, steapă și așa fi putut spune, benevolă.” Aceasta tulbure stare de spirit îl conduce la locuința lui Zitty, cu toate că omulețul „îi inspira, ca întotdeauna, un fel de compătimire ciudată, amestecată cu dispreț și cu invidie”, el fiind „printre toți cunoscuții [...] un individ înclăsat”, cu care „nu știe ce să facă”. Dar, mai departe, i se impune faptul că și cu Martha e la fel. Apropierea e de îndată îndepărtată, cu argumentul că „pe Martha o puteam alunga din mine oricând”, argument periculos, căci el implică recunoașterea unui lucru pe care își interzice a-l mărturisii, anume că „O aveam în mine pe Martha...”

Zitty arată de data aceasta mult mai bine, iar „aerul său mulțumit” provoacă diaristului o observație asupra propriului comportament – „că devenise, de câteva ceasuri, răutăcios”, lucru pe care îl analizează cu răceală: „De ce răutăcios? N-aș fi avut mai degrabă dreptul să mă plâng pe mine însumi?”

Dar personajul nu are doar „aerul mulțumit”. El „pare preocupat”, „e

departe”, ceea ce stârnește curiozitatea diaristului, care notează totuși: „Zitty mă plectisea. Mă plectisea ca întotdeauna, pentru că era nenorocit și îi plăcea viața [...] Îmi era indiferent? Aveam pentru el interes, prietenie? Nu, nu – Zitty, cel mult, mă pasionează... Da, asta e: mă pasionează. Dar mă disprețuiam destul spunându-mi toate acestea...”

Reacția crește în intensitate, când vizita este întreruptă de sosirea unei femei (Rosa Lein), care, crede diaristul, nu poate fi decât amanta lui Zitty. Faptul i se pare „așa de nostim”, că, „ajuns în stradă, încep[ui] să râd[ă], cu hohot și bătând din palme”, stărnind stupefarea și îngrijorarea trecătorilor. În realitate, ceea ce îl scandalizează este că nu găsește motivul veritabil al „legăturii” dintre „blonda robustă și omulețul ăsta caduc”. La baza ei ar fi putut sta doar „o compătimire sadi-că sau, poate, numai patima pe care o au unele femei pentru infirmitățile murdare, patimă de atâtea ori deghizată în caritate”. Alungată este o altă ipoteză, anume că „Zitty ar putea fi iubit pentru podoabele lui interioare”, așa cum el, diaristul, „ar fi putut-o iubi pe Martha”. „Paralelismul” i se pare de îndată „stupid”, fiindcă nu-și poate reprezenta „alături de mâinile ei albe și curate unghiile negre ale lui Zitty”. Faptul „că Martha face baie în fiecare zi” ajunge „să-l bucure”, în timp ce „își reprezenta dragostea lui [Zitty] cu toate amănuntele [precizând] chiar [...] toate gesturile obscene și toate atitudinile diforme pe care bănuia [...] că dragostea le-ar lua în omulețul ăsta miop”.

Apogeul reacției îl constituie, poate, invitarea unei prostituate acasă, spre surprinderea acesteia, lucru nemaîntâmplându-se anterior, în ciuda intersecțiilor lor zilnice.

Extravaganțe, „ciudățenii” mișună și în relațiile diaristului cu Martha Behm. În *Sentimentalism* el povestește că a cunoscut-o în urmă cu șase luni, adică nu mult după sosirea lui la Berlin și angajarea sa la „Carbonifera”. A acceptat să-i dea lecții de engleză, pentru că, pe această cale, voia să pătrundă în societatea⁴ germană. „Nu mă gândisem niciodată – mărturisește el – să am cu Martha vreo aventură.” O astfel de intenție „nu mi-ar fi venit, sunt sigur, decât din teama de a nu părea ridicul neîncercând o aventură de dragoste cu Martha. Ridicul mai ales față de mine.” Motivele ar fi fost mai multe: fata „nu-i înfățișa niciun prilej de dorință” fizică ori sufletească, el însuși e lipsit de „aptitudini matrimoniale” și mai există o „legătură” cu o Tonietta⁵, „ocrotitoare de orice orbiri sexuale”. (va urma)

¹ În publicarea lor, cum, desigur, s-a observat, există o discontinuitate destul de mare: ultimele trei apar la aproape un an după cea dintâi.

² Îl numim mai departe așa, pentru că e mai plauzibil ca numele să fi fost transcris greșit – Kittya – în prima secvență și corectat în ultima.

³ Ne amintim că i s-a remarcat lui Al. Philippide talentul de dramaturg.

⁴ Ideea ar fi „societatea înaltă”. Însă niciăieri nu se spune că Martha îi aparține acesteia.

⁵ Aici, Tonieka, probabil transcris greșit de tipograf, pentru că mai departe apare Tonietta, desigur, de la Antoinette.

Intuiție literară și sociologie

Modul în care se coagulează colectivitățile umane, în care funcționează acestea, care sînt tendințele spirituale, cum se manifestă în dinamica grupurilor șamd – toate acestea i-au interesat dintotdeauna pe scriitori, moraliști, istorici... Încă din antichitate găsim observații importante în acest sens. Observații, cu alte cuvinte, ale „oamenilor de litere”. Disciplina „științifică” dedicată studiului societății, sociologia, apare relativ târziu – iar în acel moment se declanșează „disputa” între oamenii de litere și oamenii de știință, între justificarea și valabilitatea observațiilor unora sau altora și apare evidenta discrepanță dintre mijloacele de investigare. Wolf Lepenies discută despre această disjunctie într-o lucrare cunoscută – *Between literature and science: the rise of sociology*.

Fără îndoială, sociologia a devenit disciplină științifică recunoscută, acceptată și susținută ca atare – dar nu e mai puțin adevărat că, cel puțin pentru o perioadă și pentru anumite ipostaze ale vieții colective multe din observațiile oamenilor de litere asupra mulțimilor, manifestărilor mediilor sociale etc. rămîn cît se poate de temeinice. De altfel comentatorii cu adevărat importanți ai mediului artistic au văzut literatura, artele în cadrul evoluțiilor generale ale societății, ca element al culturii generale a unui popor, ca un element activ al civilizației. În plus, prin natura ei arta face o sociologie... militantă, pentru că se adresează unui grup de oameni și îi influențează într-un mod specific. Nu este nevoie să facem prea multe incursiuni în literatura lumii pentru a arăta că oamenii de litere (lucru mai evident la cei care s-au exprimat și asupra aspectelor teoretice ale fenomenului) au fost constant preocupați de realitățile sociale. Mulți ar putea invoca, de pildă, *Masele și puterea* de Elias Canetti, dar exemplele nu se opresc aici... Cazul literelor românești este edificator. Maiorescu, Dobrogeanu-Gherea, Ibrăileanu, E. Lovinescu și-au îndreptat atenția și asupra unor aspecte sociale complexe. Nu... rupeau viața artistică de viața societății în ansamblul ei (așa ceva nici nu este posibil...) și, explicit sau implicit, plasau arta în relație cu colectivitățile cărora le erau consacrate. Dacă istoria literaturii îi menționează pentru că au discutat în mod aplicat opere literare, mișcări artistice șamd ei nu au rămas suspendați în acest exercițiu. Specialiști pricepuți exclusiv în opere artistice, dedicați unor obiecte suspendate undeva într-un soi de vid... estetic, cei care își fac o meserie din a scrie doar despre cărți, expoziții, spectacole, de pe poziția administratorilor de titluri gen... „mare talent”, „scriitor excepțional”, „autor remarcabil” șamd apar numai după ce domeniile respective capătă suficientă amploare pentru a alimenta o publicistică de gen necesară informării publicului consacrat. La noi categoria aceasta de ziariști se înmulțește în perioada interbelică. La început respectînd obligațiile genului – informarea onestă, ca orice alt gazetar, specializat în politic, economic, gastronomie, sport... în domeniul manifestărilor artistice. Culegerile de articole ale lui Pompiliu Constantinescu, Perpessiciu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu confirmă onestitatea și responsabilitatea acestei ocupații. În țările civilizate statutul gazetăriei culturale, care are obligația de a informa, s-a păstrat pînă astăzi – teoria literară, istoria literară, eseistica fiind domenii distincte. După relativa liberalizare

din perioada comunistă (anii 60 ai secolului trecut) genul a proliferat la noi în condiții specifice. Teoreticieni, esești etc. originali (Matei Călinescu, Toma Pavel, Virgil Nemoianu) s-au remarcat în paralel cu recenziții cunoscuți de toată lumea. Dar cei cu deschidere spre comentarii profunde, complexe au evadat de sub gheara regimului opresiv și au ajuns figuri notabile în universități din străinătate. În țară au rămas reprezentanții publicisticii literare, care s-au apărut de abuzurile culturnicilor refugiindu-se sub umbrela primatului esteticului, autonomiei esteticului șamd. Prin independența pe care reușesc de bine de rău

să o mențină se impun ca un nucleu care rezistă în mijlocul valurilor de falsitate culturală care spală teritoriile autohtone. Dar, ca în majoritatea domeniilor autohtone (în care se manifestă religia clanului, tribului, familiei, găștii sau cum vreți să-i spuneți) sub firma onorabilă treptat își arată mușchii tendințe de altă natură. Iar după căderea regimului comunist nucleul (sau cele două, trei nuclee) care părea inițial compact se divizează în numeroase subgrupuri, capele, ghilde... Fiecare, vezi bine, cu scările lor. Valorice.

Revenind la observația privind despărțirea direcțiilor ulterioară impunerii sociologiei ca știință este de reținut că și autori români, nu numai Balzac au făcut concurență oficiilor de stare civilă... Ajuns aici aș reaminti tema unei lucrări pe care am anunțat-o. Prezentarea istoriei romanului în legătură cu impunerea unor discipline științifice consacrate studiului omului din

perspective complexe – psihologice, sociale, antropologice etc. Ceea ce părea să fie domeniul exclusiv al investigației literare devine obiectul unor discipline științifice dedicate. Transformările nu s-au făcut produs peste noapte și nu au apărut manifeste în care să fie clamate. Dar treptat, după producerea separării rolurilor proza literară se îndepărtează, încetul cu încetul, de descriere socială și psihologică și se concentrează pe ceea ce ține exclusiv de domeniul construcției și limbajului. Subtilitate, pe de o parte, arhitectura în construcția epică de amploare – pe de altă parte. Romancierul nu mai rămîne un povestitor, un reporter al întâmplărilor de viață decît în romanele urmărind succesul la marele public...

*

Sînt desigur de verificat dacă observațiile empirice ale unor comentatori referitoare la societatea românească pot fi validate prin metodele științifice ale cercetării sociologice. Este vorba însă de realități pe care trăitorul în această lume nu le poate fi ignora. Ele determină o mentalitate, un mod de a fi. Și chiar de la primele remarci privind caracteristicile colectivității au fost relevate trăsături care nu s-au modificat pînă astăzi! În contra direcției de astăzi în cultura română din 1868 Maiorescu vorbește despre modul în care cultura română se modela – imitînd cultura occidentală. S-ar fi putut considera o etapă de tranziție către Europa, un moment care în mod necesar conducea pe calea stabilirii unei modernități adecvate. Dar mișcarea era cu totul viciată (așa cum am arătat!)... Or, tendința a rămas aceeași, imitația a devenit o trăsătură permanentă – avînd, în continuare, aceleași caracteristici semnalate de Maiorescu în primele momente ale constituirii României moderne.

*

Nu foarte departe de acel moment, pe la începutul secolului 20, într-o conferință multiplicată apoi într-o broșură C. Rădulescu-Motru vorbește despre o altă constantă pe care o regăsim pînă astăzi – caracterul gregar al românilor. (*Sufletul neamului nostru. Calități bune și defecte*, 1910). Sînt observații realizate în perioada în care sociologia era departe de a fi ceea ce este astăzi, dar al căror realism nu poate fi contestat.

Imitația este un proces general, cunoscut în țările unde s-a urmărit adoptarea modelului civilizației occidentale. Pentru societățile edificate în condiții culturale diferite imitația a fost mijlocul de a trece spre civilizație. Nu are rost să revin asupra unor lucruri pe care le-am discutat. Maiorescu a condamnat, cum se știe, aparența trecerii spre un alt tip de cultură, realizarea unui simulacru de occidentalizare. Ceea s-a conservat este momentul imitației superficiale, acela din faza în care se renunța la ișlice pentru costumele de tip occidental. Și în alte locuri din lume sînt prelucrate modele, apare o succesiune de prelucrări și dezvoltări avînd ca rezultat o autentică adaptare a noilor modele. Dar imitația e la noi doar repetări caricaturale ale unor modele neînțelese. Nu este construită o idee în toate consecințele ei, ci pur și simplu e reluat ceea ce devine în altă parte modă. Rezultatul este acela al unei mișcări pe care de multe ori nu o recunoaștem, care nu are nici o traiectorie în propria noastră experiență culturală.